

Barış Operasyonlarının Dönüşümü: Kısa Bir Gözden Geçirme

Transformation of Peace Operations: A Short Overview

İlyas BOZKURT ^{1*}

¹ Bağımsız Araştırmacı

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 15.04.2024
Düzeltilme: 24.05.2024
Kabul: 12.08.2024

Keywords

Peace Operations,
Transformation,
Legal Framework,
Peacekeeping,
Peace Force

Anahtar Kelimeler

Barış Operasyonu,
Dönüşüm,
Hukuki Çerçeve,
Barışı Koruma,
Barış Gücü

Özet

1948'de silahlı BM barış gözlemcileri ile başlayan barış operasyonları, günümüzde ihtiyaç duyulduğunda silah kullanma yetkisine sahip askerî birliklerin icra ettiği barışı zorlama harekâtlarına dönüşme eğilimine girmiştir. Başlangıçta ülkeler arası çatışmaları önlemek amacıyla tasarlanmış olan BM prensip ve usulleri, bugün yaygın olarak ülkelerin kendi içlerindeki sivil çatışmaların önlenmesinde kullanılmaktadır. Şimdiye kadar başlatılmış olan 71 BM barış operasyonundan, görev talimatlarında kendilerine verilen görevleri tamamlama açısından, başarısız olan pek çok operasyon bulunmaktadır. Bu incelemenin amacı; bütüncül bir yaklaşımla, BM'nin kuruluşundan bu yana icra edilen barış operasyonlarının dönüşümünü, yasal çerçevelerini de dikkate alarak, geleceğe ilişkin bazı çıkarımlar yapacak şekilde, kısaca gözden geçirmektir. Temel inceleme sorusu; "Tarihi süreç içerisindeki değişimler, yasal dayanakları, sahadaki mevcut durum ve karşılaşılan problem sahaları ışığında, BM barış operasyonlarının geleceğine yönelik ne tür çıkarımlar yapılabilir?" şeklinde belirlenmiştir. İncelemede, "nitel araştırma" tekniklerinden "doküman analizi" metodu kullanılmıştır. Bu çalışmada; uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında, BM barış operasyonlarının önemli vasıtalar olmaya devam edeceği, ancak başarılarının büyük ölçüde başta BM'nin veto yetkisine sahip beş daimî üyesi olmak üzere büyük ülkelerinin gösterecekleri iş birliği ve dayanışma ile olumlu birlik ve kaynak katkılarına bağlı olmaya devam edeceği savunulmaktadır.

Abstract

Since 1948, peace operations, which started with unarmed observers, have inclined to turn into peace enforcement conducted by military troops authorized to use weapons when needed. UN principles and procedures originally designed for conflict prevention between states are widely used to prevent domestic civilian conflicts today. Among 71 UN peace operations launched so far, quite a few of them have failed to fulfil their tasks given them by their mandates. This study aims at reviewing the transformation of peace operations since the establishment of the UN taking into account of also their legal basis so as to make some deductions regarding the future of them by adopting a holistic approach. The research question reads: "What deductions can be made regarding the future UN peace operations in the light of the changes occurred in the historical process, their legal basis, current situation in the field and problem areas identified?" During the study, "document analysis" method of "qualitative research" techniques has been adopted. This study argues that UN peace operations will continue to be important tools in maintaining international peace and security, but their success will rely largely on the cooperation and solidarity together with generous troop and resource contributions of big powers, especially the five permanent members of the UN with veto power.

1. GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) Teşkilatının ilk “barışı koruma” (*peacekeeping*) operasyonu (barış operasyonu¹), Teşkilatın kuruluşundan üç yıl sonra 29 Mayıs 1948’de, BM Güvenlik Konseyinin (BMGK²) 50 sayılı kararı ile Kudüs’e görevlendirilen, BM Ateşkes Gözlem Organizasyonudur (*United Nations Truce Supervision Organization- UNTSO*) (UNSC Resolution 50, 1948). Aradan geçen 76 yılda toplam 71 BM barışı koruma operasyonu başlatılmıştır.

BM barış operasyonlarının başarıları arzu edilen seviyede olmamıştır.³ Halen devam eden BM barış operasyonlarından üçünün geçmişi 60-76 yıl arasındadır.⁴ Söz konusu operasyonlar kalıcı bir siyasi çözüm için önemli katkı sağlayamamalarına rağmen, icra edildikleri bölgelerin önemi nedeniyle sonlandırılmamışlardır. Değişik BM Genel Sekreterleri tarafından, operasyonların etkinliklerini artırmaya yönelik farklı inisiyatifler başlatılmıştır. Boutros-Ghali’nin 1992’deki “Barış İçin Bir Gündem” inisiyatifi (Boutros-Ghali, 1992), Ki-moon’un HIPPO’nun⁵ raporuna istinaden 2015’te başlattığı inisiyatif (UN Secretary-General, 2015) ve mevcut Genel Sekreter Guterres’in Temmuz 2023 ayında başlattığı “Barış İçin Yeni Bir Gündem” inisiyatifi (UN Secretary-General, 2023) bunların en önemlileri arasındadırlar. Barış operasyonlarının etkinliklerini artırmaya yönelik olarak, BM Teşkilatının, 1990’lı yılların başından beri ciddi bir arayış içerisinde olduğu, ancak iyileştirme yönünde henüz arzu edilen düzeyde bir gelişme sağlayamadığı söylenebilir.

Diğer taraftan 1948 yılından bu yana, BM barış operasyonlarının özelliklerinde önemli değişiklikler meydana gelmiştir. İlk operasyonlarda görevlendirilen BM gözlemcilerinin silah taşımalarına dahi izin verilmemiştir. 2013 yılına gelindiğinde ise Demokratik Kongo’da görevlendirilen MONUSCO’nun (Demokratik Kongo’da BM Örgütünün İstikrar Misyonu)⁶ direk komutasına, BMGK’nın 2098 (2013)

¹ Barışı koruma harekâtlarının dönüşümü nedeniyle, bu harekâtlardan sorumlu BM Barışı Koruma Harekâtları Departmanı’nın (UN Department of Peace-Keeping Operations-DPKO) ismi BM Genel Kurulu’nun 5 Temmuz 2018 tarihli A/RES/72/262 C (Article III/4) sayılı kararıyla, Barış Harekâtları Departmanı (Department of Peace Operations-DPO) olarak değiştirilmiştir (UN General Assembly Resolution 262 C, 2018). Bu incelemede; sürdürülebilir bir barışı sağlamanın tüm yönlerini (çatışmaların önlenmesi, anlaşma sağlanması, barışın inşası vs.) kapsamı açısından barışı koruma operasyonu yerine barış operasyonu terimi kullanılacaktır.

² BM Güvenlik Konseyi metinde BMGK şeklinde kısaltılmış olarak kullanılacaktır. BM Genel Kurulu ise kısaltma yapmadan yazılacaktır.

³ Stedman yaptığı incelemede, 1980-2000 yılları arasında, 12’si BM tarafından icra edilen toplam 16 barış operasyonundan; altısının başarılı, dördünün kısmen başarılı, altısının da başarısız olduğunu değerlendirmiştir (Stedman, 2001, s. 12).

⁴ 1948 yılında başlatılmış olan UNTSO’nun 76 yıllık, 1949 yılında Hindistan ve Pakistan sınırında başlatılmış olan UNMOGIP’in 75 yıllık ve 1964 yılında Kıbrıs’ta başlatılmış olan UNFICYP’in 60 yıllık bir geçmişi vardır (UN DPO, 2024c).

⁵ Dönemin BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon, 31 Ekim 2014’te bir Üst Düzey Bağımsız Panel (High-level Independent Panel on Peace Operations-HIPPO) teşkil ederek, BM barış operasyonlarının bugünkü durumuna ve günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilir hale nasıl getirilebileceğine ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yapması görevi vermiştir. HIPPO raporunu 16 Haziran 2015’te Genel Sekreter’e sunmuştur. Genel Sekreter de HIPPO raporunda yer alan tavsiyelerin uygulanmasına yönelik kendi raporunu 2 Eylül 2015’te BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyine sunmuştur (UN Secretary-General, 2015).

⁶ BMGK’nın 1279 sayılı kararı (UNSC Resolution 1279, 1999) ile Demokratik Kongo Cumhuriyetinde icrasına başlanan MONUC operasyonunun ismi, verilen yeni görevlerle uyumlu olarak, Konsey’in 1925 sayılı kararıyla MONUSCO olarak değiştirilmiştir (UNSC Resolution 1925, 2010).

sayılı kararı ile bir saldırı (*offensive*) birliği olan “müdahale tugayı (*intervention brigade*)” verilmiştir (UNSC Resolution 2098, 2013). Bu karar ile BMGK açıkça barış gücüne, görevini yapmasına engel olacak isyancı gruplara karşı silahlı saldırıya müsaade etmiştir.

Barış operasyonlarını inceleyen literatür, aşağıda detaylı açıklanacağı üzere, genellikle konunun belirli bir boyutunu (örneğin; teorik boyut, hukuki dayanak, operasyonların dönüşümü veya karşılaşılan problem sahaları vb.) veya barışı destekleme gayretlerinden herhangi birini (örneğin; çatışmaların önlenmesi, barışı koruma, barışı yapma veya barışı zorlama vs.) ele almış ve incelemiştir. Bir akademik çalışma kapsamında, barış operasyonları konusunun değişik boyutlarını bütüncül bir yaklaşımla (*holistic approach*) inceleyen literatürde bir kıtlık olduğu görölmüştür. Barış operasyonlarının geleceğine yönelik bir takım isabetli öngörülerde bulunabilmek için konunun farklı boyutlarının ve bunlar arasındaki etkileşimlerin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının faydalı olacağı düşünölmektedir.

Bu incelemenin amacı; barış operasyonlarının geleceğine ilişkin bazı çıkarımlar yapacak şekilde, barış operasyonlarını kısaca gözden geçirmektir. Bu gözden geçirme yapılırken; tarihsel süreç içerisinde barış operasyonlarının karakterinde meydana gelen değişikliklerin tespiti, yasal dayanaklarının ortaya konulması, hâlihazırdaki durum ile başlıca problem sahalarının mercek altına alınması da hedeflenmektedir. Böylece temel inceleme sorusu; “Tarihi süreç içerisindeki değişimler, yasal dayanakları, sahadaki mevcut durum ve karşılaşılan problem sahaları ışığında, BM barış operasyonlarının geleceğine yönelik ne tür çıkarımlar yapılabilir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu çalışma barış operasyonlarını bütüncül bir yaklaşımla çok boyutlu inceleyen literatür boşluğunu belirli ölçüde telafi etmiş olacaktır.

Bu incelemenin argümanı; uluslararası (UA) barış ve güvenliğin korunmasında, BM barış operasyonlarının önemli vasıtalar olmaya devam edeceği, ancak başarılarının büyük ölçüde; bir kurum olarak BM’nin kendi teşkilat etkinliğini artırmasına; başta BM’nin veto yetkisine sahip beş daimi üyesi olmak üzere büyük ölkelerinin gösterecekleri iş birliği ve dayanışmaya ve anılan ölkelerin olumlu birlik ve kaynak katkılarına bağlı olacağıdır. Gelecekteki muhtemel barış operasyonlarının etkinliklerini artırmaya yönelik olarak BM Genel Sekreterlerinin yukarıda işaret edilen inisiyatiflerine benzer gayretlerin de devam edeceği değerlendirilmektedir.

Barış operasyonları konusunda yaygın bir literatür mevcuttur. Birincil kaynak kategorisinde, BM Teşkilatı’nın Genel Aę’daki (Internet) arşivinde, sona eren ve halen devam eden tüm operasyonların; hazırlık, icra ve gözden geçirme dönemlerine ilişkin BM Güvenlik Konseyi veya Genel Kurul kararlarına; barış operasyonlarını iyileştirmek maksadıyla hazırlanmış ve BM Teşkilatı zemininde tartışılmış çeşitli raporlara ve devam eden operasyonlara ilişkin güncel bilgilere kolayca ulaşmak mümkündür. İkincil kaynak kategorisindeki akademik literatür kapsamında, barış operasyonlarının tarihsel süreç içerisindeki gelişimi konusunda; Wiseman (Wiseman, 1987), Featherston (Featherston, 1994), Quinn (Quinn, 1994), Jett (Jett, 2019) ve Kenkel’in (Kenkel, 2013) çalışmaları yayımlandıkları

döneme kadar olan süreci kapsayacak şekilde, kronolojik sırayla, operasyonlar hakkında ayrıntılı bilgiler ihtiva etmektedirler. Sorenson ve Wood (Sorenson ve Wood , 2005) ile Latif (Latif, 2000) soğuk savaş sonrası dönem (2005 yılına kadar) barış operasyonlarını mercek altına almışlardır. Oğuz (Oğuz, 2016) ve Dorn'un (Dorn, 2011) çalışmaları ise barış operasyonlarının evrimi konusuna odaklanmıştır. Oğuz söz konusu evrimi BM Kosova misyonu çerçevesinde incelemiştir. Milante, Mueller ve Muggah (Milante, Mueller ve Muggah, 2021) 2030 yılına kadar olan dönemdeki muhtemel çatışma risklerini tahmin ederek bunların çatışmaların önlenmesine yönelik yaratacağı sonuçlar üzerinde durmuşlardır. Williams (Williams 2020), Lijn (Ljin, 2020) ve Day (Day, 2021) 2020-2030 dönemini kapsayacak şekilde muhtemel senaryoların analizlerini yapmışlardır. Galtung (Galtung, 1967), Rikhye (Rikhye, 1984, ss. 221, 234, 245), Featherston (Featherston, 1994a), Richmond (Richmond, 2016), Bellamy (Bellamy, 2004), Pough (Pough, 2013) ile Badmus ve Jenkins (Badmus ve Jenkins, 2019) barış operasyonlarının teorik temellerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Özellikle Galtung ve Featherston, barış çalışmalarının kendi özgün teorilerinin olması gerektiğini düşünmüşler ve bu yönde çalışmalar yapmışlardır. Bu kapsamda Galtung, 1964 yılında, şiddetin ve savaşın yokluğu olarak tanımladığı “olumsuz barış (*negative peace*)” ve insan toplumunun entegrasyonu olarak tanımladığı “olumlu barış (*positive peace*)” kavramlarını ortaya atmıştır (Galtung, 1964). İlerleyen dönemde; 1969 yılında, yapısal şiddet (*structural violence*) ve 1990 yılında da kültürel şiddet (*cultural violence*) kavramlarını geliştirmiştir. Bu kavramlar zamanla Galtung'un Barış Teorisi'nin birer konsepti hâline gelmiştir (Lawler, 2008). Featherston ise BM'nin silahlı çatışmalara “üçüncü taraf” rolü ile müdahil olarak; çatışma kontrolü, barışı koruma ve barışı inşa rolleri üstlenmesinin bir ihtiyaç haline geldiğini savunmuştur. Yazar barışı koruma gayretlerinin, kapsamlı bir barış sürecinin hem amacını hem de araçlarını dikkate alan, teorik bir çerçeveye dayandırılması gerektiğini savunmuştur. Featherston barış koruyucuların performansının artırılması amacına yönelik olarak “Çatışma Çözümünün Bir İhtiyati Modeli (*a contingency model of conflict resolution*)” adı altında kavramsal bir çerçeve de geliştirmiştir (Featherston, 1994a). Diğer taraftan Richmond (Richmond, 2016) ve Bellamy (Bellamy, 2004) barışı koruma gayretlerinin kavramsal çerçevesini UA İlişkilerin ana akım teorilerine ve özellikle eleştirel teorilere dayalı olarak çizmeye çalışmışlardır. Pough ise Cox (Cox, 1981) ve Duffield'in (Duffield, 2001) daha önceki çalışmalarına dayanarak, barış operasyonlarını eleştirel teori perspektifinde incelemiş ve bu operasyonların dar ve problem çözme amacına hizmet ettiklerini ileri sürmüştür (Pough, 2004). Badmus ve Jenkins'in çalışması; Liberal Barış Teorisi, Kozmopolitanist Teori, Global Kültür Teorisi ve Eleştirel Teoriye dayalı kavramsal çerçeveleri incelemiştir. Tek bir teori ile çağdaş barış operasyonlarının karmaşıklıklarını izah etmenin büyük ölçüde mümkün olamayacağını savunan yazarlar, barışı korumanın birkaç teorinin bir kombinasyonunun tatbiki ile en iyi şekilde açıklanabileceğini savunmuşlardır (Badmus ve Jenkins, 2019, s. 71).

Bu incelemede, “nitel araştırma” tekniklerinden “doküman analizi” metodu (Bowen, 2009, ss. 33-34) kullanılmıştır. Barış operasyonlarına kavramsal olarak yaklaşırken “barışı korumanın özelliklerine,

işlevlerine ve tiplerine dayalı yaklaşım” izlenmiştir.⁷ Bu incelemenin Soğuk Savaş dönemi (1948-1990) sadece BM barış operasyonlarını dikkate almıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemi ise BM'nin yanı sıra, NATO, AB, AGİT ve Afrika Birliği'nin icra ettiği operasyonları da inceleme kapsamına almıştır.

İleride açıklanacağı üzere Soğuk Savaş döneminde, ABD-SSCB rekabeti yüzünden, BMGK'da çoğu zaman krizlere müdahale kararı alınamamıştır. Bu iki süper güç sık sık kendi ulusal menfaatlerini korumak veya küresel güç dengesini (*balance of power*) kendi lehlerine değiştirmek ya da muhtemel iç kamuoyu baskı ve beklentilerine karşılık vermek amaçlarıyla hareket etmişlerdir. Sayıları az da olsa kriz bölgelerine müdahale kararı alındığında bile barış güçlerinin görev talimatları her iki süper gücün taleplerini tatmin etmek amacıyla muğlak ifadelerle yazılmış, sahadaki kuvvet komutanının hareket sahası kısıtlanmış, birlik katkıları ve tahsis edilen mali kaynak, ihtiyacı karşılayacak seviyenin altında kalmıştır. Bu çalışmada adı geçen süper güçlerin menfaat ve rekabete dayalı tutumları dikkate alınarak, barış operasyonları ve bunlarla ilgili olarak devletlerin tutumları UA İlişkilerin Realist Teorisi'ne dayanarak açıklanmaya çalışılmıştır. Realist teorisyenlerden Morgenthau'ya göre uluslararası siyaset, tüm siyaset gibi, güç için bir mücadeledir (Morgenthau, 1973, s. 27). Realist teoriye göre uluslararası sistemde daimi bir rekabet ve mücadele vardır (Ersoy, 2019, s. 167).

Bu incelemede; değişik barış operasyonlarının tanımlarını ve barış operasyonlarının hukuki çerçevesini kısaca belirlemeyi müteakip, geçmişteki barış operasyonları, benzer özellikleri yansıtan dönemler halinde özet olarak incelenmektedir. Ardından halen devam eden barış operasyonlarının durumlarına göz atılmakta ve barış operasyonlarında karşılaşılan problem sahaları tartışılmaktadır. Son olarak, bu problemler Demokratik Kongo Cumhuriyetinde halen icra edilen MONUSCO Operasyonu örneğinde somutlaştırılmakta ve barış operasyonlarının geleceğine ilişkin bazı çıkarımlarda bulunmaktadır.

2. TANIMLAR, SINIFLANDIRMA VE HUKUKİ ÇERÇEVE

2.1 Tanımlar

“Barışı koruma (*peacekeeping*)” terimi üzerinde mutabakat sağlanmış ortak bir tanım olduğunu söylemek zordur. Barışı koruma teriminin en kapsamlı tanımını BM barış gücü komutanlığı da yapmış Hindistanlı General Rikhye şu şekilde yapmıştır: “*Barışı yeniden tesis ve muhafaza etmek için, çok uluslu askerleri, polisleri ve sivilleri kullanarak, uluslararası olarak organize edilen ve yönlendirilen üçüncü taraf müdahalesi aracılığı ile devletler arasındaki veya içindeki düşmanlıkların önlenmesi, kontrol altında tutulması, yumuşatılması ve sona erdirilmesidir*” (Rikhye, 1974, s. 14). BM eski Genel Sekreterlerinden Boutros-Ghali'nin tanımında ise tarafların rızası ve bir BM varlığı hususları ön plana

⁷ Literatürde barışı koruma konusunda kavramsal olarak düşünmeye ilişkin üç ana yaklaşım göze çarpmaktadır. Birincisi “örnek olay” yaklaşımı olup, bir barış operasyonun tüm yönleri ile ele alınarak incelenmesini öngörür. İkinci yaklaşım olan “barışı korumanın özelliklerine, işlevlerine ve tiplerine dayalı yaklaşım”da; operasyonlar özelliklerine, işlevlerine ve tiplerine göre gruplandırılmakta, operasyon(lar) kapsamına girdiği gruba dayalı olarak incelenmektedir. Son yaklaşım “üçüncü taraf arabuluculuk” yaklaşımı olup, operasyonlar, BM'nin üçüncü bir taraf olarak; çatışma kontrolü, barışı koruma ve barışı inşa görevlerinde barışçı bir sonuca ulaşma yönünde üstlendiği role göre incelenmektedir (Featherston, 1994a, ss. 106-115).

çıkarılmıştır: “Normal olarak BM askerî ve/veya polis personel ile sık sık sivillerin katılımını da içeren, şimdiye kadar ilgili tüm tarafların rızası ile sahada bir BM varlığının (*presence*) konuşlandırılmasıdır” (Boutros-Ghali, 1992, s. 204). UN DPKO tarafından yayımlanan “İlkeler ve Rehber Bilgiler” dokümanında (*capstone document*) barışı korumanın tanımında yöntem ve amaç ön plana çıkarılmıştır: “Kırılma olsa da çatışmanın durduğu yerde barışı muhafaza etmek ve barış yapıcılar tarafından gerçekleştirilen anlaşmaların uygulanmasına yardım etmek için tasarlanan bir yöntemdir” (UN DPO ve DFS, 2008, s. 18). NATO Standardization Office (NSO) tarafından yayınlanan AAP-6 Terimler ve Tanımlar Sözlüğünde de amaç ön plana çıkarılmıştır: “Bir ateşkes veya barış anlaşmasının uygulanmasına yardım etmek veya sürdürülebilir bir barışın temellerini atmaya yardımcı olmak için tasarlanan bir barışı destekleme gayretidir” (NSO, 2021, s. 99).

Bu incelemede; en yeni yapılmış tanım olması ve üçü BMGK daimî üyesi olmak üzere toplam 32 BM ve NATO üyesi ülkenin üzerinde uzlaştıkları tanımlar olması nedeniyle, AAP-6’daki tanımın kullanılması tercih edilmiştir. Bir çatı kavram olan “barış operasyonu” teriminin kapsadığı diğer barışı destekleme gayretlerinin tanımları da yine aynı sözlükten alınmıştır.⁸

“Çatışmaların önlenmesi (*conflict prevention*)”: Çatışmanın potansiyel sebeplerini belirlemek ve izlemek ve düşmanlıkların vuku bulmasını, tırmanmasını ve yeniden başlamasını önlemek için zamanında harekete geçmeye yönelik bir barışı destekleme gayretidir (NSO, 2021, s. 31).

“Barış yapma (*peacemaking*)”: Gerekliğinde doğrudan veya dolaylı askerî imkânların kullanımı ile desteklenen başlıca diplomatik eylemleri ihtiva eden, bir ateşkes veya barış anlaşmasını korumak için bir çatışma başladıktan sonra icra edilen bir barışı destekleme gayretidir (NSO, 2021, s. 99).

“Barışı zorlama (*peace enforcement*)”: Askerî gücün kullanılması dâhil, bir dizi zorlayıcı tedbirlerin uygulanması vasıtasıyla düşmanlıkları sona erdirmek için tasarlanan bir barışı destekleme gayretidir.” Barışı zorlama, çatışan ana tarafların bir kısmının veya hiç birinin rızası olmaksızın icra edilebilir (NSO, 2021, s. 99).

“Barış inşası (*peacebuilding*)”: Çatışmanın altında yatan nedenlere ve halkın uzun dönemdeki ihtiyaçlarına el atarak, çatışmanın tekrar başlama riskini azaltmak için tasarlanan bir barışı destekleme gayretidir. Barış inşası uzun vadeli bir taahhüt gerektirir ve diğer barışı destekleme gayretleri ile eş zamanlı olarak yürütülebilir (NSO, 2021, s. 99).

2.2 Sınıflandırma

Konu ile ilgili literatürde genel olarak barış operasyonları; harekât tiplerine göre, nesiller olarak veya kronolojik olarak sınıflandırılabilir. Harekât tiplerine göre tasnifi tercih edenlerden Boutros-Ghali barış operasyonlarını; önleyici diplomasi, barış yapma, barışı koruma ve barış inşası olarak dört

⁸ NATO 2015’ten itibaren, değişik tipteki barış operasyonlarını içine alan “Barışı Destekleme Harekatı (*Peace Support Operation*)” terimi yerine, daha jenerik bir terim olan “Barışı Destekleme” gayreti (veya kuvveti) ifadesini kullanmaya başlamıştır (NSO, 2021, s. 2-P-3).

sınıfa ayırmıştır (Boutros-Ghali, 1992, s. 204). Butros-Ghali barışı zorlamayı bir barış operasyonu olarak değil askerî güç kullanımı olarak tanımlamıştır. Diehl, Druckman ve Wall ise barışı korumayı, bir seri farklı görevleri ihtiva eden geniş bir konsept olarak ele almışlar ve 12 sınıfa ayırmışlardır. Yazarlar, Boutros-Ghali'nin sınıflandırmasına; gözlem, seçimlere nezaret, insani yardım, yatıştırma, önleyici konuşlandırma, koruyucu hizmetler, silahların kontrolünün doğrulanması, demokrasiyi desteklemek için müdahale ve yaptırım uygulanması fonksiyonlarını ilave etmişlerdir (Diehl, Druckman ve Wall, 1998, ss. 39-40). Quinn barışı destekleme harekâtlarını; kuvvet kullanma ihtimalini dikkate alarak, barışı koruma, ağırlaştırılmış (*aggravated*) barışı koruma ve barışı zorlama harekâtları olarak üçlü bir tasnife tabi tutmuştur. Önleyici diplomasi konusunda ise önleyici bir BM birlik konuşlanması gerekiyorsa bunun bir barışı koruma operasyonu sayılacağını, gerekmiyorsa yani sadece diplomatik çabalar sarf edilecekse bunun bir diplomatik eylem (*diplomatic action*) veya önleyici diplomasi (*preventive diplomacy*) kategorisine gireceğini savunmaktadır (Quinn, 1994, ss. 20-22). Lewis beşli bir tasnifi tercih ederek söz konusu harekâtları; barış yapma, barışı koruma, barışı zorlama, barış inşası ve koruyucu angajman (*protective engagement*) olarak sınıflandırmıştır (Lewis, 1994, ss. 114-115). Son olarak Dorn insani yardımı da ilave ederek altılı bir tasnif yapmıştır: Çatışmaların önlenmesi, insani yardım, barış inşası, barışı zorlama, barış yapma ve barışı koruma (Dorn, 2018).

Barış operasyonlarının nesilleri genel olarak üç temel faktöre göre birbirinden ayrılmıştır. Bunlar; harekâtın askerî ayağında kullanılan kuvvetin seviyesi, harekâtın sivil ayağında icra edilen görevlerin tip ve derinliği ve BM'nin yerel organizasyonlarla artan yük paylaşımıdır (Kenkel, 2013, s. 125). BM Eski Genel Sekreter Yardımcısı Guéhenno; geleneksel (1'inci nesil), çok boyutlu (2'nci nesil) ve barışı zorlamayı da içeren barışı koruma (3'üncü nesil) olarak üçlü bir tasnif yapmıştır (UN DPI, 2008). Dorn ise gözlemci (1'inci nesil), ara bölgede tertiplenme (2'nci nesil), çok boyutlu (3'üncü nesil) ve geçiş yönetimi (4'üncü nesil) olarak dördü bir tasnif yapmıştır (Dorn, 2011). Dorn geçiş yönetimi ile BM'nin Bosna (1996-1998), Doğu Timor (1999-2002) ve Kosova'da (1998'den günümüze) icra ettiği türden, bölge/ülke yönetim sorumluluğunu üstlendiği operasyonları kastetmiştir. Kenkel barış operasyonlarını; geleneksel barışı koruma (1'inci nesil), geleneksel görevlere ilave sivil görevler (2'nci nesil), barışı zorlama (3'üncü nesil), barış inşası (4'üncü nesil) ve hibrid görevler (5'inci nesil) olarak beş nesil halinde tasnif etmiştir. Yazar hibrid görevler olarak, BM ve değişik bölgesel organizasyonların askerî birliklerinin, aynı misyonda fakat ayrı emir komuta zinciri içinde ve polis personeli ile karma bir komuta altında farklı görev talimatları (*mandate*) çerçevesinde kullanıldığı görevleri kastetmektedir (Kenkel, 2013, ss. 125-136).

Kronolojik safhalara ayıranlardan Sorenson ve Wood barış operasyonlarını kabaca üç safhada incelemişlerdir: 1945-1980'lerin ilk yarısı, 1980'lerin ikinci yarısı-1990 arası ve Soğuk Savaş sonrası (Sorenson ve Wood, 2005, s. 1). Wiseman ise 1946-1988 yılları arasındaki barış operasyonlarını beş safhaya bölerek incelemiştir (Wiseman, 1987, s. 264). Featherston, Wiseman'ın sınıflandırmasına uymuş ve 1988-1993 dönemini de ayrı bir safha olarak ilave etmiştir (Featherston, 1994a, s. 25). Jett de Wiseman ve Featherston'un safhalarını benimsemiş ve 1993-1999 ve 1999'dan günümüze kadar olan

dönemleri kapsayacak iki ayrı safha ilave etmiştir (Jett, 2019, ss. 50-55). Bu safhalar belirlenirken; operasyonların karakter ve özellikleri ile aktörlerinde önemli değişiklikler yaratan küresel gelişmeler dikkate alınmıştır. Bu incelemede bahse konu üç yazarın kronolojik safhaları esas alınarak, barış operasyonları toplam sekiz safhada incelenecektir.

2.3 Hukuki Çerçeve

Barış operasyonlarının hukuki dayanağının iki temel unsuru vardır. Birincisi, bazı barışı zorlama harekâtları hariç⁹, “ tarafların rızası”dır (Orakhelashvili, 2003, s. 486). “Tarafların rızası” aynı zamanda “kutsal üçlü (*holy trinity*)” olarak da adlandırılan (Bellamy, Williams ve Griffin, 2010, ss. 173-174) BM barışı koruma harekâtlarının geleneksel üç ana prensibinden¹⁰ birisidir. BM barış operasyonları çatışmanın ana taraflarının rızası ile gerçekleştirilmektedir. Bu tür bir tutumun hukuki nedeni; ev sahibi ülkenin, BM Şartı’nın 2’nci maddesi ile korunmuş olan, egemenliğine (Md. 2.1) ve toprak bütünlüğüne (Md. 2.4) duyulan saygıdır (Orakhelashvili, 2003, s. 521). Ayrıca Şart’ın 2.7’nci fıkrası, VII’nci bölüm kapsamında bir BMGK kararı olmaksızın bir devletin iç yargı yetkisine giren konularda BM müdahalesini yasaklamaktadır. Bu nedenle özellikle ev sahibi ülkenin rızası olmadan bir ülkede BM barış operasyonu başlatmak Şart’ın 2’nci maddesinin ihlali anlamına gelebilecektir.¹¹ “Tarafların rızası” ayrıca BM tarafından operasyonel bir başarı faktörü olarak görülmektedir. Rızaya dayanan operasyonlar barış gücüne hareket özgürlüğü sağlamakta, dayanmayanlar ise krizin tırmanmasına yol açabilmektedir (UN DPO ve DFS, 2008, ss. 31-32). “Tarafların rızası” ilkesine uymak, VII’nci Bölüm kapsamına girenler dâhil,¹² BM açısından bir gelenek haline gelmiştir denilebilir (Gray, 1996, s. 258).

Barış operasyonlarının hukuki dayanağının ikinci unsuru, BM organlarının bu operasyonları başlatma yetkilerinin olmasıdır. BM Şartı’nda ana organlar olarak BMGK, Genel Kurul ve Genel Sekreter

⁹ BMGK, çatışmanın UA barış ve güvenliğe tehdit teşkil ettiğine inandığı durumda, tarafların rızası olmadan, BM Şartı VII’nci Bölüm kapsamında yaptırım eylemine (*enforcement action*) başvurabilir. Bu bir barışı zorlama harekâtı olur (UN DPO ve DFS, 2008, s. 43). Bununla birlikte, bir barış operasyonu BM Şartı VII’nci Bölüm kapsamında yapılsa bile ev sahibi ülke rızasının gerekli olduğunu düşünen yazarlar da bulunmaktadır (Gray, 1996, s. 242; Higgins, 1978, s. 5).

¹⁰ Barışı koruma harekâtlarının üç temel prensibi; tarafların rızası (*consent*), tarafsızlık (*impartiality*) ve kuvvet kullanmaktan kaçınmadır (*non-use of force*). Öz savunma (*self-defense*) ve görev talimatını savunma (*defense of the mandate*) amacıyla güç kullanılması kuvvet kullanmaktan kaçınma ilkesinin istisnasını teşkil etmektedir (UN DPO ve DFS, 2008, s. 31). Günümüzde ana barışı koruma doktrinleri olarak kabul edilen, Boutros-Ghali’nin Barış İçin Bir Gündem dokümanı (Boutros-Ghali, 1992) ile Annan döneminde hazırlanan “Brahimi Raporu”nda bu prensipler teyit edilmiştir (Passmore, Karreth ve Tir, 2022, s. 48). Brahimi Raporu, dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın, BM barış ve güvenlik faaliyetlerini gözden geçirmek amacıyla; 7 Mart 2000’de teşkil ettiği ve başkanlığını eski Cezayir Dışişleri Bakanı Lakhdar Brahimi’nin yaptığı üst düzeyli bir panelin hazırladığı rapordur. Rapor BM barış ve güvenlik faaliyetlerinin iyileştirilmesine yönelik bir dizi belirli tavsiyeleri içermekte olup, 21 Ağustos 2000’de Annan tarafından BMGK’ya ve Genel Kurul’a eş zamanlı olarak sunulmuştur (UN Secretary-General, 2000).

¹¹ Bununla birlikte BMGK, şartların gerektirmesi hâlinde, Şart’ın VII’nci Bölüm’ü kapsamında bir barış gücü oluşturabilir ve böylece Şart’ın 2.7’nci Fıkrası’ndaki kısıtlamadan kurtulabilir (Orakhelashvili, 2003, s. 497).

¹² BM Şartı’nın VII’nci Bölümü kapsamında başlatılan ve ev sahibi ülkenin rızasının alındığı operasyonlara birkaç örnek vermek gerekirse; UNPROFOR başlatılırken 1991 yılında eski Yugoslav Federal Cumhuriyeti’nin rızası alınmış (UN Doc. S/23240 (1991)), UNTAET başlatılırken 1999 yılında Endonezya’nın rızası alınmış (UN Doc. S/RES/1272 (1999)) ve KFOR başlatılırken 1999 yılında eski Yugoslav Federal Cumhuriyeti’nin rızası alınmıştır (UN Doc. (S/RES/1244 (1999)) (Gray, 1996, s. 246).

sayılmış ve bu organların UA barış ve güvenlikle ilgili yetki ve sorumlulukları belirlenmiştir. Barış güçleri, kurumsal anlamda, Şart'ın 7, 22 ve 29'ncü maddeleri uyarınca, BM'nin birer "yardımcı organı (*subsidiary organs*)" sayılabilirler (Orakhelashvili, 2003, s. 487). Ancak barış güçlerinin bir BM yardımcı organı sayılması, operasyon başlatmak için yasal dayanak teşkil etmemekte, sadece harekâtın icra edildiği ev sahibi ülkede barış operasyonunun hukuki statüsünü belirlemektedir (Bothe, 2012, s. 1177).

BM Şartı'nda "barışı koruma" veya "barış operasyonu" terimleri açıkça yer almamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı (UAD) da BM Şartı'nın hangi maddesinin barışı koruma operasyonlarına dayanak teşkil ettiğini belirtmekten kaçınmıştır (IJC, 1962, s. 177). Bazı yazarlar barış operasyonlarının yasal dayanağını, zımni yetkiler doktrini (*the doctrine of implied powers*) çerçevesinde, Şart'ın 1'inci maddesinde listelenmiş olan BM'nin amaçlarından 1'inci fıkradaki "uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması" amacının oluşturduğunu savunmaktadırlar (Chetail, 2004, ss. 85-86). Bununla birlikte BM organlarının hangi yetkilerinin barış operasyonu başlatmaya dayanak teşkil ettiği konusunda ortak bir anlayış bulunduğu da söylenemez.

BMGK'nın Yetkileri

BM Şartı'nın 24.1'inci maddesine göre BMGK, UA barış ve güvenliğin sürdürülmesi konusunda, birincil yetkiye sahiptir. Şart'ın V, VI ve VII'nci Bölümleri BMGK'nın bu yetkisinin çerçevesini belirlemiştir. Özellikle VI ve VII'nci Bölümlerin çeşitli hükümleri belirli bir barış operasyonunun yasal dayanağı olarak gösterilebilir.

BM Şartı'nın VI'ncı bölümü "Anlaşmazlıkların Pasif Yöntemlerle Çözümü" başlığını taşımaktadır. Bu bölümün 33.1'inci maddesi "devam etmesi UA barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye atabilecek bir durum" ile ilişkilidir. Böyle bir durumda, tarafların aralarındaki anlaşmazlıklara öncelikle; görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile bölgesel kuruluşlara ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla çözüm aramaları gerekmektedir. 33.2'nci madde ise BMGK'nın gerekli gördüğü hallerde, taraflara aralarındaki uyuşmazlıkları bu tür yollarla çözmeye çağırabileceği hükmünü ihtiva etmektedir. Şart'ın 36.1'inci maddesi BMGK'nın 33'üncü maddede belirtilen nitelikteki bir anlaşmazlığın ya da benzeri bir durumun herhangi bir evresinde, taraflara uygun düzeltme yöntem ya da yollarını tavsiye edebileceğini belirtmektedir. Bu hükümlerinin ışığı altında, Şart'ın VI'nci Bölümü'nün "barışı yapma" ve "barışı koruma" harekâtları için bir yasal dayanak oluşturduğu söylenebilir. VI'nci Bölüm kapsamında oluşturulan bir barışı koruma harekâtında, bazı durumlarda, güç kullanımına yetki verilebilmektedir. Devletlere karşı güç kullanımı sadece VII'nci Bölüm kapsamında mümkün iken, bir devletin içindeki bölücü ve ayrılıkçı oluşumlara karşı VI'nci bölüm kapsamında güç kullanılabilirliği belirtilmektedir (Orakhelashvili, 2003, ss. 491-492).¹³

¹³ Nitekim 1961 yılında, BM Şartı VI'nci bölüm kapsamında Kongo'da başlatılan ONU'ya (*UN Operations in the Congo*) VII'nci Bölüm'e referans verilmeden kuvvet kullanma yetkisi verilmiştir (UNSC Resolution 161, 1961, Article 1).

BM Şartı'nın VII'nci Bölüm'ü "Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Tedbirler" başlığını taşımaktadır. Bu bölümün 39'ncü maddesi "UA barışı tehdit eden, barışı ihlal eden ya da bir saldırı eyleminin var olduğu bir durum" ile ilişkilidir. 39'ncü madde ile BMGK böyle bir durumun var olduğunu saptamak ve UA barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunmak veya 41 ve 42'nci maddeler uyarınca hangi önlemlerin alınacağını kararlaştırmakla yetkilendirilmiştir. Buna göre BMGK, UA barış ve güvenliği yeniden tesis etmek için ya "tavsiyelerde" (*recommendations*) bulunabilir ya da "zorlayıcı tedbirler (*coercive measures*)" alabilir. 39'ncü maddede yer alan "tavsiyeler" hükmünün, tartışmasız bir şekilde, "barışı koruma" operasyonlarına yasal dayanak sağlayacağı söylenebilir (Orakhelashvili, 2003, ss. 492).

"Zorlayıcı tedbirlere" dayanak teşkil edenlerden 41'inci madde, BMGK'nın; kendi kararlarını yürütmek için alabileceği ve silahlı kuvvet kullanımını içermeyen önlemleri¹⁴ belirler. 42'nci madde ise BMGK'ya kuvvet kullanma yetkisi verir. BMGK, 41'inci maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, UA barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir.¹⁵ Söz konusu iki madde "barışı zorlama" harekâtları için yasal dayanak teşkil etmektedir. UAD 1962 yılındaki "Belirli Harcamalar (*Certain Expenses*)" başlıklı tavsiye görüşünde "barışı koruma" operasyonlarının "zorlayıcı girişimler (*enforcement actions*)" olmadığını tespit etmiştir (ICJ, 1962, ss. 166,173). Diğer taraftan zorlayıcı girişimler sadece VII'nci Bölüm kapsamında alınabilmesine rağmen, bu bölüm uyarınca alınabilecek tedbirler sadece bu girişimlerle sınırlı bulunmamaktadır. BMGK'nın, Şart'ın 41 ve 42'nci maddelerine dayalı olarak aldığı bir karar, diğer tedbirlerin yanında, bir barışı koruma operasyonunun başlatılmasını da ihtiva edebilir (Orakhelashvili, 2003, s. 493). Diğer taraftan BMGK bir durumun, 39'ncü madde altında "barışa yönelik bir tehdit oluşturduğu" sonucuna varırsa, mevcut barışı koruma gücünün yetkilerine bazı yaptırım unsurları da ekleyebilir (Orakhelashvili, 2003, s. 494). Görev talimatının bu şekilde yaptırım unsurları ile genişletilmesi "barışı koruma" operasyonunu "barışı zorlama" harekâtına dönüştürebilmektedir. Böyle bir kararda VII'nci Bölüme resmen atıf yapılması gerektiği düşünülmektedir.¹⁶ Ancak böyle bir değişiklik için yeniden " tarafların rızasına" başvurmak gerekmediği değerlendirilmektedir (Orakhelashvili, 2003, ss. 494-495).

"Geçici tedbirlerin" düzenlendiği Şart'ın 40'ncü maddesi "barışı koruma" operasyonları için en uygun yasal dayanak olabilir (Öncü, 2006, s. 16). Barışı koruma, en basit haliyle, çatışmanın durdurulmasını amaçlayan geçici bir tedbir olup anlaşmazlığı ortaya çıkaran temel problemi çözmez (McCoubrey ve White, 1996, ss. 2-3, 11-12). BMGK, 39'ncü madde uyarınca tavsiyelerde bulunmadan ya da 41 ve

¹⁴ Bu önlemler; ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını ve diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir (BM Şartı Mad. 39).

¹⁵ Bu girişimler; gösterileri, ablukayı ve BM üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak diğer operasyonları ihtiva edebilir (BM Şartı Mad. 42).

¹⁶ BMGK'nın 1993 yılında; Yugoslavya'daki UNPROFOR (UNSC Resolution 836, 1993) ve Somali'deki UNUSOM (UNSC Resolution 837, 1993) misyonlarına ilişkin aldığı kararlar bu şekilde görev talimatını genişleten niteliktedir. Bu kararlarla görev talimatları genişletilirken VII'nci Bölüme referans verilmiştir.

42'nci maddeler kapsamında alınacak önlemleri kararlaştırmadan önce, anlaşmazlığın derinleşmesini önlemek üzere, tarafları gerekli ya da uygun gördüğü “geçici önlemlere” uymaya çağırabilir. Bu önlemlerden birisi “barışı koruma” operasyonu başlatmak olabilir. Böyle bir yöntem için 42'nci madde kapsamında alınacak önlemleri kararlaştırmadan önce, anlaşmazlığın derinleşmesini önlemek üzere, tarafları gerekli ya da uygun gördüğü “geçici önlemlere” uymaya çağırabilir. Bu önlemlerden birisi “barışı koruma” operasyonu başlatmak olabilir. Böyle bir yöntem için BMGK'nın öncelikle Şart'ın 39'ncü maddesine göre, “barışa yönelik bir tehdit olduğunu” belirlemesi gerekmektedir (Frowein ve Krisch, 2002, s. 731).

BM Genel Kurulunun Yetkileri

BM Genel Kurulunun UA güvenlik ve barışın korunmasına ilişkin yetkileri genellikle tavsiye niteliğinde veya ikincil nitelikte ve artık (*residual*) yetkiler olarak görülmektedir (Orakhelashvili, 2003, s. 505). Bu yetkilerin çerçevesi, Şart'ın 10, 11, 12 ve 14'üncü maddeleri ile belirlenmiştir. Şart'ın 10'ncü maddesine göre; Genel Kurul, Şart'ın kapsamına giren ya da BM organlarından herhangi birinin yetki ve görevlerine ilişkin “bütün sorunları” ya da “işleri” görüşebilir, 12'nci madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, BM üyelerine ve/veya Güvenlik Konseyine “tavsiyelerde” bulunabilir.¹⁷ Şart'ın 11'inci maddesi Genel Kurula daha belirgin yetkiler vermiştir. Genel Kurul, UA barış ve güvenliğin korunması için yapılacak işbirliğinin genel ilkelerini (silahsızlanma ve silahlanmanın düzenlenmesine hâkim olan ilkeler dâhil) inceleyebilir ve söz konusu ilkeler konusunda örgüt üyelerine ve/veya BMGK'ya tavsiyelerde bulunabilir (Mad.11.1). Genel Kurul ayrıca herhangi bir BM üyesi veya BMGK ya da 35.2'nci madde uyarınca üye olmayan bir devlet tarafından kendisine sunulan ve UA barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin olan bütün sorunları görüşebilir ve 12'nci madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, bütün bu tür sorunlar konusunda BMGK'ya ve/veya ilgili devlet ya da devletlere tavsiyelerde bulunabilir. Bir eylem gerektiren bu tür sorunların tamamını, görüşmeden önce ya da sonra, Güvenlik Konseyi'ne gönderir (Mad.11.2). Son olarak Genel Kurul, UA barış ve güvenliği tehlikeye sokması muhtemel durumlara Güvenlik Konseyinin dikkatini çekebilir (Mad.11.3). 14'üncü maddeye göre ise Genel Kurul; 12'nci madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, BM'nin Amaç ve İlkeleri'ni oluşturan Şart hükümlerinin ihlalden kaynaklanan durumlar da dâhil olmak üzere, uluslararasıdaki genel refahı ve dostane ilişkileri tehlikeye sokacak nitelikte gördüğü herhangi bir durumun, kökenine bakılmaksızın barışçı yollarla düzeltilmesi için gerekli önlemleri tavsiye edebilir. 10, 11 ve 14'üncü maddelerde istisna olarak getirilen 12'nci maddeye göre; BMGK herhangi bir anlaşmazlık veya durumla ilgili olarak Şart'ın kendisine yüklediği görevleri yerine getirirken, Genel Kurul, Konsey kendisinden talep etmedikçe, bu uyuşmazlık ya da durum konusunda herhangi bir tavsiyede bulunmayacaktır. Genel Kurulun barış

¹⁷ BM Şartının maddelerinin tercümesinde büyük ölçüde, BM Ankara ofisinin hazırladığı, *Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü* isimli dokümandan istifade edilmiştir. Erişim adresi: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/ankara_charter_turkish.pdf

operasyonları ile ilgili yetkilerinin belirlenmesinde 12.1'inci maddedeki bu kısıtlamanın dikkate alınması gerekmektedir.

BM Genel Kurulunun barış operasyonları ile ilgili yetkileri bağlamında, Kurulun 1950 yılında Kore için aldığı 377 sayılı “Barış için Birlik Olma (*Uniting for Peace*)” kararı tarihi önemlidir (UN General Assembly Resolution 377 (V), 1950). Karar'ın Bölüm A'sında; “Güvenlik Konseyi, daimi üyelerin oy birliğinin sağlanamaması nedeniyle, birincil görevini yerine getiremezse uluslararası barış ve güvenliğin korunması sorumluluğu... Genel Kurul; barışın ihlali veya saldırı eylemi durumunda, gerektiğinde silahlı kuvvet kullanılması da dâhil olmak üzere, üyelere ortak önlemler konusunda uygun tavsiyelerde bulunmak amacıyla konuyu derhal değerlendirecektir” hükmü yer almaktadır. Bu kararda barış ve güvenlik konusunda birincil yetkinin BMGK'da olduğuna ve bu yetkinin anılan kurul tarafından kullanmasının engellendiği durumda, Genel Kurulun devreye gireceğine işaret edilmiştir. Genel Kurulun kullandığı bu yetkinin “artık bir yetki” olduğu ve aldığı kararın da üye ülkeleri bağlayıcı olmayıp, tavsiye niteliğinde olduğu zira bağlayıcı karar alma yetkisinin sadece BMGK'na ait olduğu düşünölmektedir (Orakhelashvili, 2003, s. 505).

Diğer taraftan UAD'nı, şart'ın 11.2'nci maddesinin, BM Genel Kuruluna, ilgili devletlerin talebi ve rızası üzerine, tavsiyeler yöntemiyle, “barışı koruma” operasyonları başlatma yetkisi verdiğini açıkça belirtmiştir (ICJ, 1962, s. 164). Divan ayrıca, BM Genel Kurulunun şart'ın 11.2'nci veya 14'üncü maddesine dayanarak barışı koruma operasyonları başlatabileceğine de işaret etmiştir (ICJ, 1962, s. 172). şart'ın 11.2'nci ve 14'üncü maddeleri ile Genel Kurula verilen bu yetkilerin, ikincil ve artık bir yetki olma dışında, 36.1'inci madde ile BMGK'ya verilen yetkiler ile benzeştiğini söylemek mümkündür (Orakhelashvili, 2003, ss. 490-1). Bu noktada şart'ın 14'üncü maddesinin Genel Kurula sadece barışçıl (*peaceful*) karakterdeki tedbirleri tavsiye yetkisi verirken 10 ve 11.2'nci maddelerin zorlayıcı tedbirler hariç diğer bütün tedbirleri tavsiyeye olanak sağladığı düşünölmektedir. Zorlayıcı tedbirleri almayı gerektiren sorunların ise BMGK'ya havale edilmesi gerekmektedir. Bazı hukukçular, UAD'nın “Belirli Harcamalar” kararını (ICJ, 1962, s. 177); Genel Kurulun devletlere karşı kuvvet kullanma tedbirini tavsiye edememesine karşılık, devlet-dışı ayrılıkçı ve bölücü unsurlara karşı kuvvet kullanımını tavsiye edebileceği şeklinde yorumlamaktadırlar. Ancak Genel Kurulun böyle bir kararı ise sadece şart'ın 11.2'nci maddesine dayanarak verebileceği belirtilmektedir (Orakhelashvili, 2003, s. 506).

BM Genel Sekreterinin Yetkileri

BM'nin bir organı olarak Genel Sekreter, şart'ın 99'ncü maddesine göre, UA barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürebileceğini düşündüğu bir konuyu BMGK'nın dikkatine sunar.¹⁸ şart'ın

¹⁸ BM Genel Sekreteri ilk defa, 13 Temmuz 1960'da, Kongo hükümetinin başvurusu üzerine, bağımsızlığına yeni kavuşmuş genç devletin kamu düzenini sağlamasına yardımcı olmak için BM şartı'nın 99'ncü maddesine atıfta bulunarak Güvenlik Konseyini toplantıya çağırmiştır (UN Secretary-General, 1960; UNSC Official Records, 1960).

12'nci maddesi kapsamında ise UA barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin olup BMGK tarafından ele alınmış bulunan işleri, Güvenlik Konseyinin onayı ile her toplantıda Genel Kurulun bilgisine sunar. BMGK, bazı durumlarda, kendi yetkisindeki bir konu ile ilgili aldığı kararda, aynı konuda ihtiyaç duyulacak ilave bazı kararların alınması yetkisini Genel Sekretere devredebilmektedir.¹⁹ Uygulamada Genel Sekreter barış güçleri ile ilgili imzalanan antlaşmalarda BM'yi temsil etmektedir. Ancak bu temsilin BMGK veya Genel Kurul tarafından alınmış bir karar ile oluşturulan barış gücünün ev sahibi ülkedeki statü ve diğer faaliyetlerini düzenlemek için hazırlanan bir anlaşmayı imzalamak biçiminde gerçekleştiği açıktır.

Bölgesel Teşkilatların Yetkileri

Son yıllarda Afrika Birliği, AB ve NATO gibi bölgesel teşkilatların BM Şartı'nın VIII'nci bölümü (Mad. 52-54) uyarınca başlattıkları barışı koruma operasyonlarında önemli artış eğilimi görülmüştür. Şart'ın 52'nci maddesi uyarınca, bölgesel teşkilatlar, kuvvet kullanmayı ve zorlayıcı tedbirleri gerektirmeyen "barışı koruma" operasyonlarını BM'den onay almadan başlatabilirler. Esasen bu tür anlaşmazlık ve durumların çözümünde bölgesel teşkilatlar birincil yetkiye sahiptirler. Bölgesel teşkilatların kuvvet kullanmayı ve zorlayıcı tedbirleri gerektiren barış operasyonları için Şart'ın 53'üncü maddesi gereği BMGK tarafından yetkilendirmesi gerekmektedir. Bölgesel teşkilatlar tarafından başlatılan barış operasyonlarında BMGK artık yetkiye (*residual competence*) sahip olup, bu durum bölgesel teşkilatın BM'ye karşı sorumlu olmasının (*accountability*) yolunu açmaktadır (Orakhelashvili, 2003, s. 515).

3. BARIŞ OPERASYONLARININ GELİŞİMİ

3.1. Soğuk Savaş Dönemi Barış Operasyonları

Soğuk Savaş döneminde barış operasyonları birkaç belirgin safha geçirmiştir. Safhalardan birisinde önemli miktarda operasyon başlatılırken, peşinden gelen diğer safhada hiçbir veya daha az operasyon başlatıldığı görülmektedir. Wiseman, 1987'de, Soğuk Savaş dönemi barış operasyonlarını aşağıdaki beş farklı safhada incelemiştir (Wiseman, 1987, s. 264):

(a) "1946-1956 Yeni Doğu Safhası (*Nascent Period*)": Bu safhada dört barış misyonu başlatılmış olup ikisi araştırma komitesi tipinde, diğer ikisi de gözlemci tipindedir. Araştırma komitesi tipinde olanlar; 1946'da Yunanistan'ın kuzey sınırında başlatılan BM Özel Komitesi (UNSCO) ile 1947'de Endonezya'nın bağımsızlığı öncesi başlatılan Özel Komisyonudur. Gözlemci tipi olanlardan birincisi 1948'de Filistin'de başlatılan BM Ateşkes Nezaret Kuruluşudur (UNTSO). İkincisi ise 1949'da

¹⁹ BMGK, 24 Kasım 1961 tarihinde aldığı 169 sayılı kararının 4'üncü maddesinde, Genel Sekretere, Kongo'daki BM komutası altında olmayan tüm yabancı askerî ve milis personelin, yabancı askerî danışmanların ve misyonerlerin derhal yakalanması, gözaltına alınması ve/veya sınır dışı edilmesi için ihtiyaç halinde gerekli askerî kuvvet kullanma dâhil zorlayıcı tedbirlere başvurma yetkisi vermiştir (UNSC Resolution 169, 1961). Bu durumda BMGK, sadece kendisinde olan zorlayıcı tedbirlere karar verme yetkisini devretmiş gözükmemektedir.

Hindistan ve Pakistan sınırında başlatılan BM Askerî Gözlemci Grubu'dur (UNMOGIP). UNTSO ve UNMOGIP bugün hâlâ devam etmektedir (UN DPO, 2024c).

(b) “1956-1967 İddialı Safha (*Assertive Period*)”: Sömürge döneminin sonuna denk gelen bu safhada; operasyon sayısında bir sıçrama yaşanmış, üçü gözlemci görevi, dördü tam ölçekte barış gücü ve birisi temsilci olmak üzere toplam sekiz barış misyonu/görevi başlatılmıştır. Gözlemci görevleri; 1958'de Lübnan'da (UNOGIL), 1963'te Yemen'de (UNYOM) ve 1965'te Hindistan-Pakistan sınırında (UNIPOM) başlatılmıştır. Tam ölçekteki barış gücü operasyonları; 1956'da Süveyş Kanalı bölgesinde (UNEF I), 1960'da Kongo'da (ONUC), 1962'de Batı Yeni Gine'de (*West Irian*) (UNTEA/UNSF) ve 1964'te Kıbrıs'ta başlatılmışlardır (UNFICYP). 1965'te de Dominik Cumhuriyeti'ne BM Genel Sekreteri'nin temsilcisi gönderilmiştir (DOMREP).

1956'da Süveyş Kanalı bölgesinde başlatılan UNEF I ilk kuvvet seviyesi barışı koruma operasyonu olup, daha sonraki operasyonlara temel teşkil edecek bir dizi prensip ve standartların geliştirilmesine imkân sağlamıştır. Dönemin BM Genel Sekreteri Hammarskjöld ile Kanadalı diplomat Pearson'ın fikir babalığını yaptığı ve UNEF I için hazırlanan “kılavuz doküman” barış operasyonlarının icrasında gözetilecek beş temel prensibe yer vermiştir (Urquharti, 1987, s. 133). Bunlar; taraflarının rızası, öz savunma (*self-defence*) dışında güç kullanmama, barış gücünü küçük ve tarafsız (*neutral*) ülkelerin birliklerinden oluşturma, yansızlık (*impartiality*) ve çatışmaya girmeme ile operasyonunun günlük kontrolünün BM Genel Sekreterince icra edilmesidir. 1960'da Kongo'da başlatılan ONUC operasyonu, yetersiz UA destek veya planlama ve muğlak görev talimatı (*mandate*) nedeniyle arzu edilen başarıyı sağlayamamıştır.²⁰ UNEF I ve ONUC operasyonları, kriz bölgesi jeopolitik açıdan veya doğal kaynakların zenginliği nedeniyle büyük güçleri karşı karşıya getirecek kadar önemli olduğunda, BMGK'nın daha kolay barış operasyonu başlatma kararı alabileceği algısına sebep olmuştur (Annan, 1998, s. 173).

(c) “1967-1973 Uykudaki Safha (*Dormant Period*)”: Bu safhada dünyanın çeşitli bölgelerinde 21 çatışma meydana gelmesine rağmen yeni bir barış operasyonu başlatılmamıştır. Wiesman bunu üç muhtemel sebebe dayandırmıştır: Birincisi, çatışmaların barış ve güvenliği tehdit edecek kadar kritik bir seviyeye ulaşmamış olmasıdır. İkincisi, yeni kurulmuş olan Afrika Birliği'nin kendi bölgesel güvenlik tedbirlerini kullanıma sokmaya çalışmasıdır. Son olarak, ABD ile Sovyetler birliği arasındaki rekabetin, kendi nüfuz bölgelerinde, BM faaliyetlerini engellemiş bulunmasıdır (Wiseman, 1987, ss. 288-289).

(ç) “1973-1978 Yeniden Diriliş Safhası (*Resurgent Period*)”: Bu safhada, tamamı Ortadoğu'da, üç yeni barış operasyonu başlatılmıştır.²¹ Bunlar; 1973'te Sina'da (UNEF II), 1974'te Suriye Golan

²⁰ ONUC Operasyonu hakkında ileride 6'nci maddede Vaka Analizi başlığı altında detaylı bilgi verilmektedir.

²¹ 1965-1988 arasındaki dönemde Orta Doğu dışında herhangi bir yerde BM barış gücü operasyonu başlatılmamıştır (UN DPO, 2020, s. 1). Orta Doğu'daki çatışmaların genişlemesi, bölgede ABD ve Sovyetler Birliğini karşı karşıya getirme potansiyeli taşıdığından, BMGK sadece bu bölgedeki barışı koruma operasyonlarına yeşil ışık yakmıştır.

Tepelerinde (UNDOF) ve 1978'de Lübnan'da (UNIFIL) görevlendirilen barış gücü operasyonlarıdır. UNDOF ve UNIFIL operasyonları günümüzde hâlâ devam etmektedir (UN DPO, 2024c).

(d) “1978-1988 Muhafaza Safhası (*Maintenance Period*)”: Bu safhada yeni bir barış operasyonu başlatılmamıştır. Bunun sebebi olarak dönemin ABD Başkanı Reagan'ın BM'yi küçümser tavrı ve Sovyetler Birliği'ni “şeytan imparatorluğu” olarak görmesi gösterilmektedir (Sherry, 1990, ss. 7-10). ABD-SSCB çekişmesi BMGK'dan yeni barış operasyonu kararı çıkmasını önlemekteydi. 1967-1973 ve 1978-1988 dönemlerinde hiçbir yeni barış operasyonu başlatılmamasının en önemli sebeplerinden birisinin iki büyük gücün çekişmesi olmuştur denilebilir. Bu çekişmenin 1980'lerin sonuna doğru azalmaya başlaması, bir barışçıl çözüm tekniği olarak barışı korumanın potansiyelini önemli ölçüde genişletmiştir (Featherston, 1994a, s. 19).

Soğuk Savaş dönemi barış harekâtları genel olarak savaşın/çatışmanın dönüşümünden etkilenmiştir. İkinci dünya savaşına kadar savaşlar devletler arasında yapılmış ve BM Şartı da devletler arasındaki savaşları önlemeye yönelik bir anlayışla hazırlanmıştır. İlk barış gücü görevleri olan UNTSO, UNMOGIP ve UNEF I devletler arasındaki çatışmaların önlenmesinin (*conflict management*) bir aracı olarak kullanılmıştır. Ancak 1950'lerden itibaren sömürge rejimlerinin yerine kurulan devletlerin farklı etnik ve dini kökene sahip halklardan ve aşiretlerden oluşmaları nedeniyle ulus inşaları uzun süre gerçekleşmemiştir. Bu devletlerde baş gösteren iç çatışmaların UA barış ve güvenliği tehlikeye düşürebilecek şekilde büyük boyutlara ulaşması nedeniyle, ülke içi çatışmaları önlemek üzere BM barış gücü görevlendirilmiştir.²² Muhafaza safhasındaki operasyonlar genellikle; rıza, yansızlık ve kuvvet kullanmama ilkelerine büyük ölçüde uyularak başlatılan klasik barışı koruma görevleridir.

Eski BM Genel Sekreterlerinden Hammarskjöld (1953-1961), barışı koruma görevlerini, BM Şartı'nın anlaşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözülmesini esas alan altıncı bölümü (Chapter VI) ile kuvvet kullanarak çözülmesine imkân sağlayan yedinci bölümü (Chapter VII) arasına yerleştirmiş ve 6,5'ncü bölüm (Chapter VI and a half) operasyonları olarak tasvir etmiştir (Latif, 2000, s. 29). Soğuk Savaş dönemi BM barış operasyonlarının çoğunluğu tek boyutlu ve tek fonksiyonlu olmuştur. Barışı koruma ile barışı zorlama arasındaki ayrım genellikle kesin çizgilerle belirli olmuştur. 1988'den önce başlatılan 13 BM barış operasyonundan sadece dördü çok boyutlu²³ görevlerdi.

3.2. Soğuk Savaş Sonrası Barışı Operasyonları

²² Kongo'da ONU (1960-1964), Kıbrıs'ta UNFCYIP (1964-Devam), Yemen'de UNYOM (1963-1964) ve Dominik Cumhuriyeti'nde DOMREP (1965-1966) ülke içi huzur ve güvenliği sağlamak amacıyla başlatılan operasyonlardır (UN DPO, 2024b; UN DPO, 2024c).

²³ Söz konusu çok boyutlu operasyonlar; Suveyş'te UNEF I (1956-1967) ve UNEF II (1973-1979), Batı Yeni Gine'de UNSF (1962-1963) ve Lübnan'da UNIFIL'dir (1978-Devam). Tek boyuttan kasıt, operasyonda sadece üniformalı personel görevlendirilmesi ve sivil unsurlar bulunmamasıdır. Tek fonksiyonlu operasyon ise görev talimatında sadece bir operasyon tipine (önleyici diplomasi, barışı koruma, barışı yapma, barışı zorlama gibi) veya barış görevine (gözlemci, ara bölgede tertiplenme, savaşan milislerin silahsızlandırılması vs.) yer verilmesidir. Çok boyuttan kasıt; bir operasyonun kuvvet seviyesinde olması, geniş bir sivil unsur ihtiva etmesi ve görev talimatında açıkça çatışmanın sosyo-politik ve/veya insani yönlerine el atılmasının ifade edilmiş olmasıdır (Featherston, 1994a, ss. 23-24).

(a) “1988-1993 Genişleme Safhası (*Expansion Period*)”: Featherston, 1988-1993 arasını Genişleme Safhası olarak adlandırmıştır (Featherston, 1994a, s. 16). Bu safhanın 1988’den başlatılmasının sebebi, eski Sovyetler Birliği’nin Afganistan’dan çekilme kararı alması ve BMGK’da daha uzlaşmacı bir tavır izlemesidir. Bu safhada toplam 20 yeni barış operasyonu başlatılmıştır.²⁴ 1988’de sahada 8000 kadar BM Barış Gücü personeli görev yaparken 1993’de bu sayı 80.000’e yükselmiştir. Dönemin iki büyük gücünün BMGK’daki uzlaşmacı tavrı, özellikle etnik motivasyonlu sivil çatışmaların yoğun olarak yaşanması ve “CNN etkisi” diyebileceğimiz, haber ve mesajların süratle kamuoyuna aktarılması sonucu insani acıların önlenmesi konusunda hükümetlere uygulanan kamuoyu baskısı bu dönemde operasyon sayısının artmasına neden olmuştur (Jett, 2019, ss. 45-49). Bu safhada devletler arası veya ülke içi çatışma ayrımı anlamını kaybetmeye başlamış ve ülke içi çatışma faktörünün BM açısından sınırlayıcılığı (iç işlerine karışmama) azalmaya başlamıştır. BMGK; Kuveyt, Irak ve Somali’de tarafların rızasını aramadan, VII’nci Bölüm kapsamında, çatışmaya müdahil olmama (*non-interference*) dâhil geleneksel barışı koruma prensiplerinin sınırlarını zorlayan operasyonlar başlatmıştır. BM, geleneksel çatışma yönetimiyle (*conflict management*) çözülememiş anlaşmazlık bölgelerinde barış operasyonu başlatma yoluna daha sık başvurmuştur. Barışı koruma görevleri genişlemiş, barış güçlerine verilen görev tipleri artmış, bu yeni görevler için barış güçlerine siviller de ilave edilmiş ve barış gücü görevleri çok boyutlu (*multi-dimensional*) hale gelmiştir. Barışı koruma görevlerinde bile güç kullanılmaya başlanmış, barışı koruma ile barışı zorlama arasındaki sınır belirsizleşmeye (*blurring*) başlamıştır. Namibya’da UNTAG (1989); ateşkes gözleminin yanında, seçimlere nezaret, savaşan milislerin silahsızlandırılması, Güney Afrika askerî birliklerinin ülkeden ayrılmasına nezaret ve yeni demokratik bir yönetimin kurulmasını izleme gibi “barış yapma” görevleri de icra etmiştir. El Salvador’da FMLN isyancıları ile henüz ateşkes sağlanmadan ONUSAL (1991-1995) misyonu başlatılmış ve tarafların insan hakları ihlallerini doğrulamak (*verification*) için görevlendirilmiştir. Liberya’da 1993’te başlatılan UNOMIL gözlem misyonu aynı ülkede daha önce başlatılmış bölgesel bir barışı koruma harekâtı (ECOMOG) ile işbirliği yapacak şekilde görevlendirilmiştir (Featherston, 1994a, ss. 26-9, 64-71). BM, 1991 Körfez Savaşının ardından ilk defa çatışmaların insani yönleriyle ilgilenmek zorunda kalmıştır. Irak yönetiminin baskı yaptığı ülke içi gruplar için BM insani müdahale sorumluluğu üstlenmiş ve mülteciler için güvenli sığınma bölgeleri (*safe haven*) sağlamıştır (Latif, 2000, ss. 37-38). Somali’de UNOSOM I ve Bosna’da UNPROFOR II’nin görev talimatlarında barış güçlerine insani yardım dağıtımını destekleme ve yardım konvoylarının emniyetini sağlama görevi verilmiştir (UN DPI, 1996).

Beş yıl gibi nispeten kısa bir sürede gerçekleşen tüm bu değişiklik ve durumlar, barışı koruma konsepti ve pratiği üzerinde önemli sonuçlar yaratmıştır (Featherston, 1994b, s. 25). BM Teşkilatının temel

²⁴ Bu operasyonlar: UNGOMAP (Afganistan ve Pakistan); UNIIMOG (İran ve Irak); UNAVEM -I ve II (Angola); UNTAG (Namibya); ONUCA (Orta America); UNIKOM (Irak ve Kuveyt); MINURSO (Batı Sahara); ONUSAL (El Salvador); UNAMIC (Kamboçya); UNPROFOR (Eski Yugoslavya); UNTAC (Kamboçya); UNOSOM I (Somali); ONOMUZ (Mozambik); UNOSOM II (Somali); UNOMUR (Uganda ve Ruanda); UNOMIG (Gürcistan); UNOMIL (Liberya); UNMIH (Haiti) ve UNAMIR’dır (Ruanda) (UN DPO, 2024b).

prensip ve uygulamaları, barış operasyonlarının başlatılması ve icra edilmesi sürecine esas olacak şekilde yeniden gözden geçirilmiştir. Dönemin BM Genel Sekreteri Boutros-Ghali Güvenlik Konseyinin görevlendirmesiyle, BM'in önleyici diplomasi, barışı koruma ve barış yapma konularındaki kapasitesini iyileştirmek için gerekli yöntemleri tavsiye eden "Barış için Bir Gündem (*An Agenda for Peace*)" başlıklı raporunu Haziran 1992'de Konseye sunmuştur. Rapor güvenliğin yeni boyutlarına ve barış ve güvenlik alanında BM'nin genişleyen rolüne vurgu yapmış, aynı zamanda egemen devletin UA siyasetin temel aktörü olduğunu tekrar teyit etmiş ve müdahale etmeme (*non-intervention*) prensibi ile çelişebilecek ifadelerden kaçınmıştır (Featherston, 1994b, s. 26).

(b) "1993–1999 Daralma Safhası (*Contraction Period*)": Çalışmasını Wiesmann ve Featherston'un safhalarının üzerine inşa eden Jett, 1993-1999 arasını Daralma Safhası, 1999 ve sonrasını da Gerçekçi Olmayan Beklentiler Dönemi olarak isimlendirmiştir (Jett, 2019, ss. 50-54). Daralma Safhasında toplam 16 yeni barış operasyonu başlatılmıştır.²⁵ Bu safhanın ilk yıllarında başlatılan barış operasyonlarının çoğu küçük ve kısa süreli gözlemci görevleri olmuştur. Sadece üç barış operasyonunun personel sayısı 1000'ün üzerine çıkmıştır.²⁶ Bu safhada Afganistan, Mozambik, Orta Amerika, Kamboçya, Somali, İran/İrak, Ruanda ve eski Yugoslavya'nın bazı parçalarında görev süresini tamamlayan veya başarı şansı kalmayan birçok misyon ya kapatılmış ya da personel mevcudu azaltılmıştır. BM Arnavutluk misyonunun görevi insani yardım dağıtımını sağlamak olmasına rağmen ülkedeki güvenlik durumu nedeniyle şart'ın VII'nci Bölümü'nün angajman kuralları verilmiştir. Operasyonun masrafları harekâta katılan ülkelerce karşılanmıştır (Jett, 2019, ss. 51-52). Bu safhada eski Yugoslavya ve Angola'da daha önce başlatılmış ve başarısız olmuş operasyonların tekrarı niteliğinde yeni operasyonlar da başlatılmıştır. Eski Yugoslavya'daki UNPROFOR görevi, Bosna (UNMIBH); Hırvatistan (UNCRO ve UNMOP), Makedonya (UNPREDEP) ve Slovenya'yı (UNTAES) kapsayacak şekilde birkaç göreve bölünmüştür. Angola'da UNAVEM II'nin başarısız olmasından sonra UNAVEM III başlatılmış, bu görev de 1997'de MONUA'ya dönüşmüştür (Jett, 2019, s. 53).

(c) "1999 ve Sonrası Gerçekçi Olmayan Beklentiler Dönemi (*The Era of Unrealistic Expectations*)": Bu dönemde; Afrika'da 15, Amerika kıtasında iki, Asya'da üç, Orta Doğu ve Avrupa'da da birer operasyon

²⁵ Bu operasyonlar: UNMOT (Tacikistan), UNASOG (Aouzou Strip/Çad), MINUGUA (Guatemala), UNOMSIL (Sierra Leone), UNSMIH (1997'de UNTMIH'e dönüşmüştür) (Haiti), 1997 BM Arnavutluk Misyonu, MINURCA (Orta Afrika Cumhuriyeti), UNMIBH (Bosna), UNCRO, UNMOP ve UNCPSG (Hırvatistan), UNPREDEP (Makedonya), UNTAES (Doğu Slovenya), ve UNAVEM III'tür (1997'de MONUA'ya dönüşmüştür) (Angola) (UN DPO, 2024b).

²⁶ Kuvvet mevcudu 1000'in üzerine çıkan barış operasyonları: (i) Haiti'de 1996'da başlatılan UNSMIH (1997'den itibaren UNTMIH), (ii) Arnavutluk'ta 1997'de icra edilen BM Arnavutluk misyonu ve (iii) Orta Afrika Cumhuriyeti'nde 1998'de icra edilen MINURCA'dır. UNSMIH'e ABD, Arnavutluk Misyonuna ise İtalya "lider ülke" görevi yapmıştır (Jett, 2019, ss. 50-51).

başlatılmıştır.²⁷ Bunlardan Avrupa'daki UNMIK (Kosova) ve Afrika'daki beş operasyon²⁸ hariç diğerleri sona ermiştir. Kosova'da 1999 yılında başlatılan UNMIK çok boyutlu ve örneği daha önce hiç görülmemiş karmaşıklık ve kapsamda bir operasyon olup, BM misyonu; yasama yürütme erkleri ile yargının idaresi dâhil Kosova'nın geçici yönetimini üstlenmiştir (UNMIK, 2024). 1999'da East Timor'da başlatılan UNTAET'in görev talimatı ile UNMIK'in talimatı arasında benzer özellikler vardır. UNTAET de bir nevi geçici yönetim sağlamıştır. Bu dönemde başlatılan operasyonlardan UNMEE (Etiyopya ve Eritre) hariç diğerleri ülke içi çatışmalara müdahale amacıyla başlatılmış VII'nci bölüm operasyonlarıdır.

4. MEVCUT BARIŞ OPERASYONLARININ ÖZELLİKLERİ VE DURUMLARI

Halen devam eden toplam 11 BM barış operasyonunda, 31 Mart 2024 itibarıyla, 121 ülkeden; 62.519'u üniformalı, 7792'si sivil ve 1.106'sı gönüllü olmak üzere toplam 71.417 personel görev yapmaktadır (UN DPO, 2024a). Altısı BM Şartı VI'nci Bölüm (barışı koruma) ve beşi de VII'nci Bölüm (barışı zorlama) kapsamında icra edilen bu operasyonlara ait bazı temel bilgiler Tablo 1'dedir.

BM tarafından 2014 yılında Orta Afrika Cumhuriyeti'nde başlatılan MINUSCA'dan sonra yeni bir barış operasyonu başlatılmamıştır. Mali'de icra edilen MINUSMA, 30 Haziran 2023'te ve Sudan'da görev yapan UNITAMS, 1 Aralık 2023'te sona erdirilmiştir. Mali'de ev sahibi ülke yönetimi ile operasyon makamları arasındaki ilişkiler bozulmuş, bazı BM personeli sınır dışı edilmiş, yeni katılanların bir kısmı da Mali makamları tarafından geçici olarak gözaltına alınmıştır. Ayrıca Rus Özel Askerî Şirketi Wagner Grup'un Aralık 2021'den sonraki faaliyetleri MINUSMA ile ev sahibi ülke yönetimi arasındaki ilişkileri iyice germiştir. Yüksek zayıt oranları birlik katkısında bulunan ülkeleri birlik gönderme konusunda çekimserliğe sevk etmiştir. Operasyonun sonlandırılması talebi ev sahibi ülkeden gelmiştir (Cruz ve Lijn, 2024).

Devam eden "barışı koruma" tipindeki operasyonlardan UNTSO (Kudüs), UNMOGIP (Jammu-Keşmir), UNFICYP (Kıbrıs) ve UNDOF'un (Golan Tepeleri) yarım asırdan daha fazla geçmişleri olmasına rağmen kalıcı bir siyasi çözüm için önemli katkı sağlayamamışlardır. Klasik barışı koruma prensiplerinin uygulandığı bu operasyonlar icra edildikleri bölgelerin önemi nedeniyle sonlandırılmamışlardır. Belirtilen operasyonlar, genellikle gözlemci görevi icra eden veya çatışan taraflar arasında ara (tampon) bölge oluşturan tek boyutlu operasyonlardır. Lübnan'da 1978 yılında

²⁷ Bu dönemde Afrika'da; UNAMSIL (Sierra Leone), UNMEE (Etiyopya ve Eritre), MINUCI (2004'te UNOCI'ye dönüşmüştür) (Fil Dişi), UNMIL (Liberya), ONUB (Burundi), UNMIS (Sudan), UNAMID (Darfur/Sudan), MINURCAT (Çad), MINUSMA (Mali), MONUC (Demokratik Kongo Cumhuriyeti) (2010'da MONUSCO'ya dönüşmüştür), UNISFA (Abyei/Sudan), UNMISS (Güney Sudan) ve MINUSCA (Orta Afrika Cumhuriyeti) başlatılmıştır. Asya'da; UNTAET (East Timor) (2002'den sonra UNMISSET'e dönüşmüştür) ve UNMIT (Leste/TIMOR), Orta Doğu'da UNISMIS (Suriye) ve Haiti'de MINUSTAH (daha sonra MINUJUSTH'a dönüşmüştür) başlatılmıştır (UN DPO, 2024b; UN DPO 2024c).

²⁸ Afrika'da halen devam eden BM operasyonları; MINURSO (Batı Sahara), MINUSCA (Orta Afrika Cumhuriyeti), MONUSCO (Demokratik Kongo Cumhuriyeti), UNISFA (Abyei/ Sudan güneyi) ve UNMISS'dir (Güney Sudan) (UN DPO, 2024c).

Tablo 1: Devam Eden BM Barış Operasyonları (Nisan 2024 itibarıyla).

Adı	Ülke	Tipi	İcra Edilen Barış Görevleri	Başlama Tarihi	Önceki Adı	Personel Sayısı
UNTSO	Kudüs/ Orta Doğu	VI'nci Bölüm (Barışı Koruma)	Ateşkesi izlemek (askerî gözlemci), ateşkes anlaşmasının denetimi, münferit olayları önleme.	Mayıs 1948	-	998
UNMOGIP	Hindistan/ Pakistan Sınırı	VI'nci Bölüm	Jammu ve Keşmir bölgesinde ateşkes denetimi (askerî gözlemci).	Ocak 1949	-	308
UNFICYP	Kıbrıs	VI'nci Bölüm	Çatışmaları önleme, ateşkes hattını denetleme, ara (tampon) bölgeyi koruma, insani faaliyetler yürütme ve BM iyi niyet misyonunu destekleme.	Mart 1964	-	1.011
UNDOF	Golan Tepeleri İsrail/Suriye	VI'nci Bölüm	Ateşkes denetimi (askerî gözlemci), çatışan tarafların geri çekilmesinin denetimi.	Mayıs 1974	-	1.273
UNIFIL	Lübnan	VI'nci Bölüm	İsrail'in çekilmesini doğrulama, UA barış ve güvenliği yeniden sağlama, Lübnan hükümetine etkili otorite sağlamada yardım ve insani yardım.	Mart 1978	-	10.537
MINURSO	Batı Sahra	VI'nci Bölüm	Batı Sahra'nın kendi geleceğini tayin hakkını belirlemeye yönelik referandum yapılması.	Nisan 1991	-	1.178
UNMIK	Kosova	VII'nci Bölüm (Barışı Zorlama)	Başlangıçta Kosova'da geçici UA yönetim (yasama, yürütme, yargı) sağlama. Bağımsızlık sonrası güvenliğin, istikrarın ve insan haklarına saygının desteklenmesi.	Haziran 1999	-	353
MONUSCO	Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DRC)	VII'nci Bölüm	Sivillerin, insani yardım personelinin ve insan hakları savunucularının korunması, DRC hükümetinin istikrar ve barışı güçlendirme çabalarını destekleme.	Temmuz 2010	MONUC	17.761
UNISFA	Abyei/Sudan	VII'nci Bölüm	Kuzey ve Güney Sudan arasındaki tartışmalı Abyei bölgesinde barışı izleme, askersizleştirme, insani yardım dağıtımını kolaylaştırma, sivilleri ve insani yardım çalışanlarını koruma.	Haziran 2011	UNISFA	3.400
UNMISS	Güney Sudan	VII'nci Bölüm	Sivillerin korunması, insan hakları ihlallerinin denetimi, insani yardımın dağıtımına ve düşmanlıkların sona erdirilmesini anlaşmasının uygulanmasına destek sağlama.	Temmuz 2011	-	18.125
MINUSCA	Orta Afrika Cumhuriyeti	VII'nci Bölüm	Sivillerin korunması, geçiş sürecini destekleme, insani yardımı kolaylaştırma, insan haklarının korunması ve yükseltilmesi, adalet ve hukukun üstünlüğünün desteklenmesi, silahsızlandırma, terhis, yeniden kazandırma.	Nisan 2014	MISCA (Afrika öncülüğün- de)	22.523

(Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanırken Genel Aę'daki (Internet) BM sitesinin Barışı Koruma Operasyonları (*Peacekeeping Operations*) sayfasındaki (<https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate>) ve her bir operasyonun kendi sayfalarındaki bilgilerden istifade edilmiştir. Personel sayıları 31 Mart 2024 tarihi itibarıyla günceldir.)

başlamış olan UNIFIL operasyonu ise İsrail birliklerinin bu ülkeden çekilmesini doğrulamak, UA barış ve güvenliği yeniden sağlamak ve ev sahibi ülke hükümetine etkili otorite sağlamada yardım etmek görevleri ile yükümlü kılındığı için başlangıçtan itibaren çok boyutlu bir görev olarak tasarlanmıştır.

UNIFIL 46 yıllık geçmişine rağmen, Lübnan'daki istikrarsızlık nedeniyle, ne amacına ulaşabilmiş ne de sonlandırılabilmiştir. Görev talimatında birkaç defa değişiklik yapılmıştır. BMGK, UNIFIL'de görev yapan barış gücünün sayısını 2006 yılında artırmış, ilk görevlere ilave olarak; düşmanlıkların bitirilmesinin (*cessation of hostilities*) denetimi, Lübnan sivil halkının insani yardıma erişimini ve

yerlerinden edilmiş kişilerin emniyetle geri dönüşlerini kolaylaştırma görevlerini vermiştir (UN DPO, 2024d).

Avrupa kıtasında devam eden tek BM operasyonu olan UNMIK'in, 2008 yılında Kosova'nın bağımsızlık ilan etmesi ve yeni anayasasının yürürlüğe girmesiyle, görev talimatında önemli değişiklikler yapılmış ve odak noktası güvenlik, istikrar ve insan haklarının geliştirilmesine kaymıştır. Çok boyutlu olan KFOR operasyonu Sırbistan-Kosova ilişkilerindeki gerginlik ve Kosova sınırları içinde Arnavut-Sırp etnik grupları arasındaki huzursuzluk nedeniyle sonlandırılmamıştır.

BM tarafından halen Batı Sahra'da icra edilmekte olan MINURSO hariç Afrika kıtasında devam eden dört operasyon (MONUSCO, UNISFA, UNMISS ve MINUSCA) BM Şartı VII'nci bölüm kapsamında başlatılmış çok boyutlu barışı zorlama görevlerdir. BM tarafından Afrika kıtasındaki barış operasyonlarının Afrika Birliği ve diğer Afrika bölgesel teşkilatlarının sorumluluğunda icra edilmesi teşvik edilmektedir.

BM dışında bölgesel teşkilatlar sorumluluğunda yürütülen ve halen devam eden barış operasyonları önemli bir sayıya ulaşmıştır. Halen BM ve diğer bölgesel teşkilatlar tarafından 37 ülkede 63 barış operasyonunun icrasına devam edilmektedir (Cruz ve Lijn, 2024). Bunlardan 11'i BM (Tablo 1), 24'ü AB, 11'i Afrika Birliği ve diğer Afrika bölgesel kuruluşları, sekizi AGİT, üçü NATO, biri Amerikalı Devletler Teşkilatı (*Organization of American States-OAS*) ve beşi de devletlerin özel (*Ad hoc*) koalisyonları²⁹ tarafından icra edilmektedir (Cruz ve Smit, 2024).

Bölgesel kuruluşlar tarafından 2023 yılında Ermenistan (EUMA-AB), Moldovya (EUPM-AB) ve Demokratik Kongo Cumhuriyetinde (SAMIDRC-Güney Afrika Kalkınma Topluluğu/SADC) birer yeni operasyon başlatılmıştır. Orta Afrika Cumhuriyeti (MOUCA-Afrika Birliği) ve Demokratik Kongo Cumhuriyetinde (EACRF- Doğu Afrika Topluluğu/EAC) ise birer operasyon sona erdirilmiştir. 2024 yılının ilk yarısında Azerbaycan'daki Rus-Türk Müşterek İzleme Merkezi (*Russian-Turkish Joint Monitoring Centre-RTJMC*) ile Nijer'deki AB Kapasite İnşa Misiyonu'nun (*EU Capacity Building Mission in Niger-EUCAP Sahel Niger*) faaliyetlerine son verilmiştir (Cruz ve Lijn, 2024).

Afrika'da, 31 Mayıs 2024 itibarıyla icra edilmekte olan 12 barış operasyonundan beşi Afrika Birliği (*African Union-AU*),³⁰ dördü bölgesel ekonomik topluluklar (ECOWAS ve SADC),³¹ biri Hükümetler

²⁹ Özel koalisyonlar tarafından icra edilen operasyon/misiyonlar; Kuzey ve Güney Kore sınırında görev yapan Tarafsız Devletler Denetim Komisyonu (*Neutral Nations Supervisory Commission-NNSC*), Sina Yarımadasındaki Mısır-İsrail sınırında görev yapan Çokuluslu Güç ve Gözlemciler (*Multinational Force and Observers-MFO*), Moldovya'nın Transnistria bölgesinde görev yapan ve Romanya, Rusya ve Transnistria tarafından teşkil edilmiş olan Müşterek Kontrol Komisyonu/Müşterek Barışı Koruma Kuvveti, Bosna-Hersek'te Dayton Barış Antlaşması kapsamında teşkil edilmiş olan Yüksek Temsilci ve Ofisi ile Sahra altı beş ülkenin Accra inisiyatifi kapsamında teşkil ettiği Çokuluslu Müşterek Görev Kuvveti'dir (*Multinational Joint Task Force/Accra Initiative-MNJTFAI*).

³⁰ Halen devam eden Afrika Birliği Operasyonları; ATMIS (Somali), AUMIL (Libya), AU-MVCM (Tigray/Etiyopya), MISAC (Orta Afrika Cumhuriyeti) ve MISAHEL'dir (Mali ve Sahel) (Cruz ve Smit, 2024).

³¹ ECOWAS (*Economic Community of West African States- Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu*) barış operasyonları; ECOMIG (Gambia) ve SSMG'dir (Guinea Bissau). SADC (*Southern African Development Community-Güney Afrika Kalkınma Topluluğu*) barış operasyonları SAMIDRC (DRC) ve SAMIM'dir (Mozambik) (Cruz ve Smit, 2024).

Arası Kalkınma Otoritesi (IGAD),³² biri ad Gölü Havzası Komisyonu (CBLT),³³ ve biri de Sahra-altı beş devletin özel (*Ad hoc*) koalisyonu olan Accra İnisiyatifi³⁴ sorumluluğunda yürütölmektedir. Afrika'daki bölgesel kuruluşların UA toplum tarafından yeterli ilgi gösterilmeyen krizlere müdahale için alternatif bir seçenek oluşturdıkları görölmektedir. Barış güçlerine kuvvet katkısında bulunan ölkeler kriz bölgesine yakın veya komşu oldukları için birliklerinin bölgeye intikalleri daha hızlı ve az maliyetli olabilmekte ve bu operasyonlar sınırı aşan güvenlik sorunlarının üstesinden daha kolay gelebilmektedirler. Bu avantajlarına karşılık, Afrika'daki bölgesel barış güçlerinin operasyonel yetenekleri sınırlı olabilmektedir. Sivillerin öncölüğündeki çatışma yönetimi gayretlerine entegrasyonlarının zayıf olduğu ve ölkö içi kurumları güçlendirme ve insan haklarını koruma gibi konularda yetersiz kalabildikleri görölmektedir (Allen, 2023, 9 Ağustos; Cruz ve Lijn, 2024). Afrika'da 1999 ve sonrası dönemde; sivillerin korunması, istikrar sağlama ve hükümetlerin kendi toprakları üzerindeki kontrollerini genişletme görevleri ön plana çıkmıştır. Operasyon başlatılan ölkelerde yaşayan siviller bazen terörist veya isyancı grupların ve bazen de hükümet güçlerinin hedefi olabilmektedirler. Hükümetlerin istikrar ve güvenliğı sağlamada zayıf kaldıkları gözlenmektedir. Hükümetlerde ve ordu mensupları arasında sivillerin sıkıntılarına yeterli ilgiyi göstermeyen, iyi yönetim becerisine sahip olmayan ve sık sık yolsuzlukla anılan kişilerin yer aldıkları bilinmektedir.

Bir başka bölgesel teşkilat olarak Avrupa Birliğı halen Afrika, Batı Balkanlar ve Doğu Avrupa ile Ortadoğu'da; dokuzu askerî,³⁵ biri sivil/askerî,³⁶ 13'ü sivil ve biri de danışma ve koordinasyon görevi olmak üzere toplam 24 Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) misyon veya operasyonu icra etmektedir. AB askerî barış operasyonlarının temel amacı Avrupa sınırlarına yakın ortak (*partner*) ölkeleri istikrara kavuşturarak Avrupa Birliğı'nde güvenliğı sağlamaktır. AB sivil misyonları ise görevlendirildikleri bölgelerde; sınır yönetimi, çatışma önleme, organize suçlar ve kaçakçılıkla mücadele ve güvenlik sektörü reformu (yargı sistemi ve hukukun üstünlüğünün izlenmesi) konularında yardımlar sağlamaktadır (EEAS, 2024). AB misyon/operasyonlarının başlatıldığı yerlere bakıldığında, Avrupa kıtasının güvenliğini tehdit etme ihtimali olan kriz bölgelerinin, AB ölkelerine yönelik

³² Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi (Intergovernmental Authority on Development- IGAD) tarafından icra edilen CTSAMVM (Ceasefire and Transitional Security Arrangements Monitoring and Verification Mechanism- Ateşkes ve Geçiş Güvenlik Düzenlemeleri İzleme ve Doğrulama Mekanizması) Güney Sudan'da görev yapmak üzere 2015 yılında başlatılmıştır (Cruz ve Smit, 2023).

³³ ad Gölü Havzası Komisyonu (*Commission du Bassin du Lac Tchad -CBLT*) tarafından icra edilen Çokuluslu Müşterek Görev Kuvveti; Nijer, ad, Kamerun ve Nijerya'da görev yapmak üzere 2015'te başlatılmıştır(Cruz ve Smit, 2023).

³⁴ Accra İnisiyatifi'nin Çokuluslu Müşterek Görev Gücü (*Multinational Joint Task Force/Accra Initiative*); Benin, Burkina Faso, Fil Diş, Gana ve Togo'da görev yapmak üzere 2022'de başlatılmıştır (Cruz ve Smit, 2023).

³⁵ AB askerî misyonlarından dördü askerî operasyon (EUFOR ALTHEA, EUNAVFOR ASPIDES, EUNAVFOR MED IRINI, EUNAVFOR ATALANTA), üçü eğitim misyonu (EUTM MOZAMBIQUE, EUTM RCA, EUTM SOMALIA), biri askerî ortaklık misyonu (EUMPM NIGER) ve biri de askerî yardım misyonudur (EUMAM UKRAINE) (EEAS, 2024).

³⁶ AB sivil/ askerî misyonu, Gine Körfezi'ndeki Batı Afrika ölkelerini destekleyen AB Güvenlik ve Savunma Girişimi'dir (*European Union Security and Defence Initiative in support of West African countries of the Gulf of Guinea-EU SDI GOG*) (EEAS, 2024).

kontrolsüz göçü önleyebilecek sahalarn ve sömürge döneminden miras kalan menfaatlerin korunabilmesi için bazı AB ülkelerinin eski sömürgelerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Bir ortak savunma teşkilatı olan NATO; Kosova Gücü (KFOR) ve Akdeniz’de Deniz Muhafızı Operasyonları (OPERATION SEA GUARDIAN) ile Irak Misyonu’nu (NATO MISSION IRAQ) icra etmektedir. NATO bir kriz önleme ve yönetim organizasyonu olarak çok çeşitli askerî operasyon ve misyon icra etme kapasitesine sahiptir. BM’nin yetkilendirdiği KFOR operasyonu, 1999’dan bu yana, Kosova’da emniyetli ve güvenli bir ortam ve hareket özgürlüğü sağlamak ve düşmanlıkların yeniden alevlenmesini caydırmak amacıyla icra edilmektedir. NATO ayrıca Kasım 2016’da, Akdeniz’de durumsal farkındalık sağlamak, denizcilik alanındaki tüm tehditleri caydırmak ve savunmak, seyrüsefer serbestliğini desteklemek, deniz yollarını güvenli hale getirmek ve deniz ulaştırma hatlarını korumak maksatlarıyla, Deniz Muhafızı Operasyonu’nu başlatmıştır. NATO ilave olarak, Irak güvenlik kurum ve kuvvetlerinin güçlenmesine yardım etmek amacıyla; 2018 yılında, muharip olmayan bir danışma ve kapasite inşa misyonu başlatmıştır. Operasyonların yanı sıra NATO Afrika Birliğinin ATMIS (*AU Transition Mission in Somalia*) görevine hava ve deniz ulaştırma desteği ve ayrıca Afrika Hazır Bekleme Gücü’ne (*African Standby Force*) kapasite oluşturma ve uzman desteği sağlamaktadır. Bu maksatla Afrika Birliği Karargâhı/Adis Ababa’da bir irtibat ofisi bulundurmaktadır (NATO, 2023).

Bir başka bölgesel güvenlik teşkilatı olan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) (*Organization for Security and Co-operation in Europe-OSCE*); Kosova, Bosna ve Hersek, Moldovya, Karadağ, Sırbistan ve Üsküp’te birer misyon icra etmektedir. Ayrıca Arnavutluk’ta AGİT Varlığı (*OSCE Presence*) ve Dağlık Karabağ’da AGİT Dönem Başkanı’nın Kişisel Temsilcisi görev yapmaktadır (Cruz ve Smit, 2024).

BM ile barış operasyonu icra eden bölgesel kuruluşlar kıyaslandığında, hem operasyonların büyüklüğü ve hem de operasyonlarda görev yapan toplam personel sayısı açısından BM hâlâ lider konumundadır. Halen devam eden ve personel sayısı 1000’in üzerinde olan 10 barış operasyonundan altısı BM tarafından icra edilmektedir. İkinci en büyük operasyon olan ATMIS’i (Somali) Afrika Birliği icra etmektedir. NATO ve AB’nin barış operasyonlarının üniformalı personel sayısı 5.000’in altındadır. AGİT misyonlarında sadece siviller görev yapmaktadır. Personel sayısı 1000’in üzerinde olan barış operasyonları Tablo 2’de görülmektedir.

Büyüklik açısından yapılan kıyaslama dışında, icra edilen operasyon/misyon sayısı açısından AB’nin BM’yi geçmeye başladığı görülmekle birlikte, bu durumun AB’nin özellikle sivil misyonlarının fazlalığından kaynaklandığı söylenebilir. Sivil misyonlar, personel sayısı açısından sınırlı olan ve daha çok kapasite inşasını ve eğitim sağlamayı gaye edinen görevler olduğu için başlatılması askerî operasyonlara göre daha kolay ve hızlı olabilmektedir. BM ve bölgesel kuruluşların icra ettiği ve halen devam eden tüm operasyonların 24’ü Sahra-altı Afrika bölgesinde, 19’u Avrupa’da, 14’ü Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde, 3’ü Asya’da ve 3’ü de Amerika kıtasında yürütülmektedir (Cruz ve Lijn, 2024). Sahra-altı Afrika’da icra edilen operasyonlarda kriz bölgesindeki istikrarsızlık ve barış gücüne

yönelik tehdit nedeniyle, büyük güçler, ulusal çıkarları açısından çok önemli olmadıkça, birlik katkısı konusunda ilgisiz davranabilmekte ve birliklerini bu bölgelere göndererek risk altına atmak istememektedirler. Bu nedenle bazen BMGK'da operasyon başlatma kararı almak dahi güçleşebilmektedir. Büyük devletlerden sadece Fransa'nın, Afrika'daki eski sömürgelerinde önemli menfaatleri olduğu için, bu bölgelere askerî birlik göndermeye istekli davrandığı görülmektedir (Jett, 2019, ss. 54-55). Fransa'nın ayrıca AB'nin etkili üyelerinden biri olarak, Afrika'daki kriz bölgelerine AB'nin misyon göndermesini veya operasyon başlatmasını da teşvik ettiği izlenmektedir.

Tablo 2: Personel Sayısı 1000'in Üzerindeki Barış Operasyonları (Nisan 2024 itibarıyla).

Sıra No	Operasyon Adı	İcra Eden Kuruluş	Personel Sayısı	Operasyon Tipi	Başlama Yılı
1	MINUSCA	BM	17.719	VII. Bölüm	2014
2	ATMIS	Afrika Birliği	17.711	VII. Bölüm	2022
3	UNMISS	BM	16.309	VII. Bölüm	2011
4	MONUSCO	BM	15.225	VII. Bölüm	2010
5	UNIFIL	BM	9.797	VI. Bölüm	1978
6	KFOR	NATO	4.487	VII. Bölüm	1999
7	UNISFA	BM	3.477	VII. Bölüm	2011
8	SAMIM	SADC (Afrika)	1.900	VI. Bölüm	2021
9	EUFOR ALTHEA	AB	1.669	VII. Bölüm	2004
10	UNDOF	BM	1.178	VI. Bölüm	1974

(Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır. SIPRI Map 2024'deki (Cruz ve Smit, 2023) personel sayılarından istifade edilmiştir. Personel sayıları 31 Mart 2024 tarihi itibarıyla günceldir.)

Soğuk Savaş sonrası başlatılan barış operasyonlarının çoğu çok boyutlu operasyondur. Tablo 2'de görüleceği üzere devam eden ilk 10 büyük operasyondan yedisi çok boyutlu VII'nci Bölüm operasyonudur. Bölgesel kuruluşlardan Afrika Birliği'nin büyük operasyonlarına hem NATO hem de AB çeşitli alanlarda destek vermektedir. Örneğin Somali'deki ATMIS operasyonuna NATO deniz ve hava ulaştırma desteği sağlamakta, AB ise doğrudan mali katkı yapmaktadır. AB 2007 yılından bu yana Somali'deki ATMIS operasyonuna 2,87 milyar dolar doğrudan katkı yapmıştır. 2024 yılı içinde 74,4 milyon dolarlık ilave katkı yapmayı da üstlenmiştir (Maalim, 2024).

BM ve bölgesel teşkilatlar tarafından icra edilen ve halen devam eden barış operasyonlarının bazı temel bilgileri Tablo 3'te belirtilmiştir. Tablo 3'ün incelenmesinden şu çıkarımları yapmak mümkündür: (i) Barış gücü görevlerinde barışı zorlamaya doğru belirgin bir kayma görülmektedir. (ii) Barış operasyonlarının AB, NATO ve Afrika Birliği gibi bölgesel teşkilatlar tarafından icra edilmesi eğilimi artmıştır. (iii) Operasyonlar genellikle çok boyutlu hale gelmiştir. Barışı zorlama, insani yardım, barışı koruma veya barış yapma görevlerinden ikisi veya daha fazlası aynı anda icra edilmektedir. (iv) Operasyonlar ayrıca çok fonksiyonlu olmuşlardır. (v) Operasyonların her bir boyutunda birden fazla askerî, polis, sivil ve insani yardım görevi icra edilmektedir. (vi) Barış operasyonlarında icra edilen görev yelpazesi gittikçe genişlemektedir. Çatışan tarafları silahsızlandırma, mültecilerin geri dönmelerine nezaret ve destek sağlama, geçici sivil yönetim, insan haklarını izleme, güvenlik sektör reformu, seçimleri izleme ve daha önceki çatışmaların yeniden topluma entegrasyonu gibi geleneksel olmayan pek çok görev barış gücü görevleri arasına dâhil olmuştur.

Tablo 3: BM ve Bölgesel Teşkilatların Mevcut Barış Misyön ve Operasyonları (Nisan 2024).

Sorumlu Birim	Devam Eden Operasyon Sayısı	Askeri Operasyon Tipi	Görevler	Görev Bölgesi	Toplam Personel Sayısı
BM	11 Barış Operasyonu, 9 Özel Siyasi Misyön	<u>VI'nci Bölüm</u> (Barış Koruma) (UNTSO, UNMOGIP, UNFICYP, UNDOF, UNIFIL, MINURSO) <u>VII'nci Bölüm</u> (Barış Zorlama) (UNMIK, MONUSCO, UNISFA, UNMISS, MINUSCA)	<u>Barış Koruma:</u> Ateşkesi izleme (Gözlemci), Tampon Bölge Oluşturma. <u>Barış Zorlama:</u> Sivillerin, insani yardım personelinin ve insan hakları savunucularının korunması, insani yardımın dağıtılmasına yardım, ev sahibi ülke hükümetinin istikrar ve barış sağlama gayretlerini destekleme.	Tüm dünya	62.519 Üniformalı, 7.792 Sivil 1.106 Gönüllü 71.417 Toplam
AB	4 Askeri Operasyon 3 Askeri Eğitim 1 Askeri Yardım 1 Askeri /Sivil 13 Sivil 1 Danışma ve Koord.	<u>VI'nci Bölüm</u> (Barış Koruma), (EUNAVFOR OPERATION ASPIDES), <u>VII'nci Bölüm</u> (Barış Zorlama) (EU ALTHEA, EUNAVFOR MED IRINI, EUNAVFOR OPERATION ATALANTA),	<u>Askeri Operasyon Görevleri.</u> Ambargo icrası, gemilerin saldırılardan korunması, refakat, deniz durumsal farkındalığına destek, ev sahibi ülke askerî birliklerinin eğitimi. <u>Sivil Görevler:</u> Sınır yönetimi, çatışma önleme, organize suçlar ve kaçağçılıkla mücadele ve milli güvenlik sektöründe reform yapma.	Batı Balkanlar ve Doğu Avrupa ile Orta Doğu ve Afrika	4.375 Üniformalı 1.341 Sivil 5.559 Toplam
NATO	2 Askeri Operasyon, 1 Danışma ve Kapasite İnşa Misyönü	<u>VI'nci Bölüm</u> (Barış Koruma), (OPERATION SEA GUARDIAN, NATO MISSION IRAQ), <u>VII'nci Bölüm</u> (Barış Zorlama) (KFOR)	Deniz durumsal farkındalığına destek, denizde terörlere mücadeleye destek, deniz güvenliği kapasite inşası, emniyetli ve güvenli bir ortam ve hareket özgürlüğü sağlamak, düşmanlıkların yeniden alevlenmesini caydırmak, güvenlik kuvvetlerinin terörizmle mücadele yeteneğini geliştirmek.	Öncelik Avrupa-Atlantik bölgesi olmak üzere tüm dünya	4.937 Üniformalı
AGİT	6 Misyön 1 AGİT Varlığı 1 Dönem Bşk.lığı Kişisel Temsilcisi	<u>VI'nci Bölüm</u> (Barış Koruma)	Gözlemci.	Avrupa kıtası	203 Sivil
Afrika Birliği	5 Misyön	<u>VI'nci Bölüm</u> (Barış Koruma) (AU MISSION IN LIBYA, AU-MVCM; MISAC; MISAHHEL), <u>VII'nci Bölüm</u> (Barış Zorlama) (ATMIS)	Yerel güvenlik güçlerinin; güvenlik sağlama kapasitelerini geliştirmek, kapasite inşası, güvenlik sektörü reformu, siyasi uzlaşı kültürünü tesis etmek, klasik barış koruma görevleri, insani yardıma serbest erişim, zaruri hizmetlerinin başlatılması.	Afrika kıtası	17.626 Üniformalı 85 Sivil 17.711 Toplam
Diğer Afrika Birimleri (ECOWAS, SADC, LCBC, IGAD)	ECOWAS 2 Misyön, SADC 2 Misyön, LCBC ve IGAD 1'er Misyön	<u>VI'nci Bölüm</u> (Barış Koruma) (ECOMIG, SSMG, SAMIDRF, SAMIM, CTSAMVM, MNJTF)	Demokrasinin yeniden tesisi, istikrar ve güvenliği tesis etmeye yardım, yerel güvenlik güçlerinin güvenlik sağlama kapasitelerini geliştirmek, insani yardıma destek sağlamak, barış ve istikrarın sağlanmasına yardım etmek, ateşkes ve geçiş güvenlik düzenlemeleri izleme ve doğrulama (Gözlemci).	Batı ve Güney Afrika, Çad Gölü Havzası	15.332 Üniformalı 97 Sivil 15.429 Toplam
OAS	1 Misyön	<u>VI'nci Bölüm</u> (Barış Koruma) (MAPP/OEA)	Kolombiya'da barış sürecini destekleme.	Amerika kıtası	20 Sivil
ÖZEL (AD HOC) KOALİSYO NLAR	5 Misyön (JCC/JPKF, MFO, MNJTF/Accra Initiative, NNCS, OHR).	<u>VI'nci Bölüm</u> (Barış Koruma) (MFO, JCC/JPKF, NNCS)	Ateşkes anlaşmasının uygulanmasını izleme ve diğer barış koruma görevleri.	Halen görev yaptıkları bölgeler	12.316 Toplam

(Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır. Personel sayıları açısından SIPRI Map 2024'den (Cruz ve Smit, 2023) istifade edilmiştir. Tablo'daki diğer bilgiler konusunda Genel Ađ'daki (Internet) BM sitesinin Barış Koruma Operasyonları (*Peacekeeping Operations*) sayfası (<https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate>) ve her bir bölgesel kuruluşun kendi sitelerinin Misyön ve Operasyonlar sayfalarındaki bilgilerden istifade edilmiştir. Personel sayıları 31 Mart 2024 tarihi itibarıyla günceldir.)

5. BARIŞ OPERASYONLARININ PROBLEM SAHALARI

Barış operasyonlarında en üst politik seviyeden en alt taktik seviyeye kadar geniş bir yelpazede problemlerle karşılaşılmaktadır. Bu incelemede, pek çok problem sahasından sadece harekâtın başarısını büyük oranda etkileyenlere ve yaygın olanlara değinilecektir.

En üst politik seviye olan BM Teşkilatı Karargâhında daha operasyon başlatma kararı alınırken problemler başlamaktadır. Soğuk Savaş süresince ABD-SSCB rekabetinin, belli dönemlerde, BMGK'da barış operasyon kararı alma mekanizmasını kilitlediği ve bu yüzden bazen BM Genel Kurulunun devreye girerek barış operasyonuna karar verdiği yukarıda 2.3 ve 3.1'inci maddelerde vurgulanmıştır. Böyle durumlarda BM Genel Kurulu ve BMGK'nin rolleri arasında çatışma da ortaya çıkabilmektedir. 1988'den itibaren Rusya, bir süre, nispeten daha uzlaşmacı bir barışı koruma yaklaşımı izlemiştir (Jett, 2019, ss. 19, 274). Rusya'nın bu yaklaşımı Batı'nın 2011 Libya müdahalesine kadar sürmüştür. Libya'ya insani müdahaleyi öngören ve Rusya'nın çekimser kalarak engellemediği BMGK'nın 1973 sayılı kararı (UNSC Resolution 1973, 2011) sonrası, Batı ülkelerinin, insani amaçlı müdahale maskesi arkasında rejim değişikliği gerçekleştirmeleri ve ülkeyi kaos ve yıkıma sürüklemeleri Rusya'yı rahatsız etmiş ve insani müdahale operasyon kararlarına bir daha onay vermeme tutumuna yöneltmiştir (Medvedev, 2011, 9 Eylül). Nitekim Suriye'deki insani felakete karşı harekete geçmeyi amaçlayan Ekim 2011, şubat 2012, Temmuz 2012 ve Mayıs 2014'teki taslak BMGK kararlarını Rusya veto etmiştir (Reykers ve Smeets, 2015, s. 369).

BM Karargâhı seviyesinde yaşanan ikinci önemli sorun, kötü yönetim ve siyasi mülahazalarla alınan kararlardan kaynaklanmaktadır. Saha desteğinden sorumlu BM eski Genel Sekreter Yardımcısı Banbury, BM'de bürokrasinin kurum hedeflerinin önüne geçmeye başladığını ileri sürerek en önemli sorunun, esnekliğini kaybetmiş ve bürokrasiye boğulmuş bir BM personel sistemi olduğunu, bir elemanı işe almanın bile 213 gün gerektirdiğini ifade etmiştir. İkinci önemli sorunun, pek çok siyasi kararın BM değerleri veya sahadaki gerçekler yerine, siyasi tercihlere dayalı olarak verilmesi olduğunu belirten Banbury, barış operasyonlarının; iyi belirlenmiş hedefler ve çıkış (*exit*) planları olmadan, hükümetleri dışlayarak, dikkatleri daha derin sosyoekonomik sorunlardan uzaklaştırarak ve milyarlarca dolara mal olarak hantal bir şekilde sürdüğünü belirtmiştir. Eski Yardımcı, üçüncü önemli sorunun ise yeterli istışare yapılmadan ve gülnüç siyasi mülahazalarla barış gücüne katılmasına müsaade edilen bazı ülkelerin birliklerinin ciddi insan hakları ihlalleri yapmaları olduğunu belirtmiştir. Banbury, 2014 yılında BM'nin, Orta Afrika Cumhuriyetindeki barış operasyonu sorumluluğunu Afrika Birliği'nden devralırken, adlarının tecavüz ve istismar vakalarına karıştığı bilindiği hâlde, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Kongo Cumhuriyeti birliklerini barış gücüne aldığını ve sonuçta bu birliklerin ısrarlı bir şekilde korumakla görevli oldukları genç kızlara tecavüz ettiklerini ve tacizde bulduklarını ileri sürmüştür (Banbury, 2016, 20 Mart).

Mensuplarının adı yolsuzluğa karışmış hükümetlerin iş başında olduğu kriz bölgelerinde, mevcut yönetimler ve ordu mensupları ya kabile bağları ya da organize örgütlerin yardımıyla iktidarda uzun

süre kalabilmektedirler. Bu durum krize siyasi çözüm bulmayı zorlaştırmakta ve operasyon sürelerinin uzamasına yol açmaktadır. Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde (DRC) 1997 yılında iktidarı ele geçiren eski devlet başkanlarından Laurent Kabila 2001 yılında ancak bir suikast ile görevden uzaklaşmış, ondan sonra iktidarı ele geçiren oğlu Joseph Kabila ise 2019'a kadar görevi bırakmamıştır. Ülkede Kasım 1999'da başlatılan MONUC operasyonu, Temmuz 2010'da MONUSCO olarak isim değiştirilerek göreve devam etmiş ve ülkedeki BM barış gücü varlığı 25 yıl sürmüştür. DRC'de MONUSCO'nun varlığının daha ne kadar süre devam edeceği ise belirsizdir.

Muhtemel bir barış operasyonunun mali külfetinin karşılanması da politik seviyede 1970'lerden beri yaşanan önemli bir sorun olmuştur. Çin ve Rusya dâhil 10 ülke, 1979'da yaklaşık 403 milyon dolar olarak belirlenen UNEF II'nin maliyetinden kendi paylarına düşen meblağı ödemeyi reddetmişlerdir. 1984 yılında UNDOF ve UNIFIL'de de benzer ödeme sorunları yaşanmış, Rusya dâhil 14 ülke UNIFIL maliyetinden kendilerine düşen payı ödemeyi reddetmişlerdir (Wiseman, 1987, ss. 294-295, 297). Daha yakın dönemde 2018 yılında, ABD'nin BM Daimî Temsilcisi Haley, BM formülüne göre %28 olarak belirlenmesine rağmen ABD'nin operasyon bütçesine katkısının %25'i geçmeyeceğini beyan etmiş ve barışı korumaya ABD katkısının 250 milyon dolar azaltılmasında ısrar etmiştir (Mir, 2019, s. 4: Jett, 2019, s. 291). Barış operasyonları için yeterli kaynak olmamasının, yeni bir operasyon başlatma konusunda önemli ölçüde caydırıcı olacağı veya başlatılma kararı alınsa bile operasyonun çapının küçük tutulmasına sebep olacağı düşünülmektedir.

Barışı operasyonlarından sorumlu BM eski Genel Sekreter Yardımcısı Ladsous (2011-2017), kendi döneminde BM barış operasyonlarında en genel hatları ile dört problem sahasını tespit etmiştir (UN DPO, 2016). Bunlar; barış operasyonu başlatma konusunda ev sahibi ülkenin rızasının sağlanması, harekât bölgesindeki sivillerin korunması, barış gücü personelinin korumakla görevlendirildikleri insanlara bizzat kendilerinin tehdit haline gelmesi (cinsel tacizler, istismar ve şiddet uygulama) ve bölgedeki asimetric ortamdır. Ev sahibi ülkenin rızasının sağlanması konusunda, çatışan taraflardan ülkedeki mevcut yönetimi destekleyen grup daha üstün bir konumdaysa, hükûmet bir BM barış operasyonu başlatılmasına yanaşmamaktadır. Ayrıca devam eden bir barış operasyonunda, operasyon makamları ile ev sahibi ülke yöneticileri fikir ayrılığı yaşayabilmekte ve ev sahibi ülke mevcut barış operasyonunun süresinin uzatılmasını istememektedir. Örneğin; Mali hükûmeti MINUSMA'nın görev süresini uzatmayı kabul etmediği için bu operasyon Haziran 2023'te bitirilmiştir.

Bir başka problem sahası olarak tespit edilen harekât bölgesindeki sivillerin korunması önemli bir sorun olup, öncelikle stratejik ve operatif³⁷ seviyelerde geliştirilen harekât planlarında bu amaca yönelik yeteri kadar kısıtlayıcı tedbirin bulunmasını gerektirmektedir. Özellikle barışı zorlama operasyonlarında hedef seçimi ve angajmanı (*targeting*) yapılırken, civardaki sivil tesis ve nüfusun bundan ne derece zarar

³⁷ Bu çalışmanın amacı kapsamında; "stratejik seviye" olarak BM Teşkilatı, ev sahibi ülke yönetimi ve bu ülkedeki BM Temsilciliği, "operatif seviye" olarak Barış Gücü Komutanlığı ve "taktik seviye" olarak da harekâta katılan ülkelerin sahadaki birlik komutanlıkları düşünülmüştür.

görebileceğinin çok iyi analiz edilmesi ve sivil zayıatı (*civilian casualty*) asgariye indirecek yöntemlerin seçilmesi gerekmektedir. Sivil zayıatın fazlalığı barış gücüne karşı mahalli halkta bir tepki oluşturmakta ve bu durum harekâtın başarısını önemli ölçüde olumsuz etkilemektedir. NATO'nun Afganistan'daki ISAF harekâtında Taliban unsurlarına yönelik olarak hava araçları ile yapılan saldırılarda civardaki masum sivillerin öldürülmesi, dönemin Hamid Karzai hükümeti ile ISAF makamlarını karşı karşıya getirmiş ve ISAF operasyonu Karzai tarafından kamuoyu önünde açıkça eleştirilmeye başlanmıştır (Zucchini, 2013). Sivillerin korunması kapsamında; kriz bölgesine gelen yardım malzemelerinin ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması, temel alt yapı tesislerinin faal halde bulundurulabilmesi, çocuk, kadın ve yaşlıların çatışmalardan en az düzeyde etkilenmesi için tedbirler geliştirilmesi hususları önem taşımakta ve bu konuda yerel hükümetlere düşen önemli sorumluluk ve görevler bulunmaktadır. Sivillerin korunması konusundaki bir başka zafiyet alanı da ev sahibi ülke hükümetlerinin bu konudaki duyarsızlığıdır. Bazı Afrika ülkelerindeki hükümetler sivillerin acılarına duyarlılık gösterme konusunda başarısız olmakta ve iyi yönetim tesisinde zorlanmaktadır. 2022 yılında Mali ve Orta Afrika Cumhuriyetinde faaliyet gösteren ve Rus hükümeti ile yakın bağları olan Wagner özel askerî şirketinin adı pek çok insan hakları ihlaline karışmış, aynı zamanda bu ülkelerde icra edilen BM barış operasyonları³⁸ açısından önemli bir sıkıntı kaynağı olmuştur. Wagner grubunun artan orandaki sivil katliamları, hem Mali hem de Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki mevcut hükümetlerden destek görmüş, BM barış gücü ile bu iki ülke hükümetleri arasında artan bir gerilim nedeni olmuş ve BM barış gücü ile ev sahibi ülke arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır (Cruz, 2023, 29 Mayıs). Konunun önemi nedeniyle sivillerin korunması, BM'nin Yeni bir Ortaklık Gündemi başlıklı dokümanında barışı korumacılar için öncelikli bir görev olarak tanımlanmıştır (UN DPKO ve DFS, 2009, ss. 19-20).

Bir diğer problem sahası olarak belirlenen harekât bölgesindeki asimetrik ortam, yani BM barış gücüne yönelik tehdidin yüksek olması, operatif/taktik seviyede, birlikleri "kuvvet korumaya (*force protection*)" yönelik aşırı ve mahalli halkı rahatsız edici düzeyde tedbirler almaya yöneltebilmektedir. Afganistan'da 2010 yılında tanık olunan bir intikalde, operasyona katılan bir ülkenin askerî konvoyu garnizon nizamiyesinden çıktıktan sonra hiç sürat azaltmadan şehir içinde ilerlemiş, yollardaki sivil araçlar ve yayalar korkudan yolu boşaltmaya çalışmışlar, boşaltamayan şahıslar ise zırhlı araçlar tarafından ezilme tehlikesi yaşamışlardır.³⁹ Bu tür uygulamalar nedeniyle mahalli halk arasında barış gücüne karşı tepki oluşmakta, halkın barış operasyonuna destek ve iş birliği seviyesi azalmakta, sonuçta harekâtın başarı ihtimali düşmektedir.

Operatif/taktik seviyede karşılaşılan önemli sorunlardan birisi BM görev talimatının (*UN mandate*) farklı ülkelere farklı şekilde yorumlanmasıdır. BMGK'daki müzakerelerde daimî üyeler arasında uzlaşmayı sağlayabilmek için barış gücü görev talimatları çoğu zaman muğlak ifadelerle yazılabilmektedir. Bu

³⁸ Bunlar; Mali'de MINUSMA ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nde MINUSCA'dır.

³⁹ 2009 yılında Kabil'i (ISAF harekâtını) ziyaret eden yazarın kendisi tanık olmuştur.

muğlaklık, sahada görev yapanları, olumlu manada ihtiyatlı davranmaya veya olumsuz anlamda talimatı işine geldiği gibi yorumlamaya yöneltebilmektedir (Jett, 2019, s. 63).

Bir başka problem sahası, operasyon birliklerinin harekât bölgesindeki uygulamaları ve emir komuta ilişkileridir. Çok uluslu güç unsurlarının aynı harekât sahasındaki “devamlı talimatlara (*Standard Operating Procedures-SOP*)” uyma konusunda yeknesaklık göstermemesi sıkıntılara yol açabilmektedir. Benzer problem karşısında A ülkesi birliğinin hareket tarzı ile B ülkesi birliğinin yaptığı uygulama farklı olabilmekte bu da mahalli halk ile barış gücü arasında sürtüşmelere yol açabilmektedir. Afganistan’da UA Güvenlik ve Yardım Gücü (UGYK-ISAF) harekâtı esnasında özellikle ev aramalarında bazı ülkelerin birlikleri kadınlara karşı son derece hassas ve Afgan halkının mahalli geleneklerine saygı gösteren bir şekilde davranırken, diğer bazı ülkelerin birlikleri mahalli gelenekleri dikkate almayan bir tutum izlemişlerdir. Sonuçta ikinci grup ülkelerin birliklerine karşı yerel halkta düşmanlık hisleri gelişmeye başlamıştır. Operasyonel emir ve komuta zinciri içerisinde alınan emirler ile millî kanallardan alınan emirlerin çatışması durumunda da problemler doğmaktadır. Ast birlik komutanları farklı ülkelerden olabildiği için herhangi bir konuda harekete geçerken kendi millî kanallarından aldıkları talimatlara öncelik verebilmektedirler. Şayet millî kanallarından bir talimat almamışlar ise o zaman operasyon komutanının emrini öncelikle yerine getirmektedirler. Bu durum operasyon komutanının otoritesini sarsabilmekte ve harekâtın başarısını olumsuz etkileyebilmektedir.⁴⁰ Emir ve komuta ilişkileri konusundaki en önemli problemlerden birisi de ülkelerin barış gücüne tahsis ettikleri birliklerin kullanımına getirdikleri millî kısıtlamalardır (*national caveats*). Ülkeler bazen birliklerinin kullanımına öyle kısıtlamalar koymaktadırlar ki barış gücü komutanı söz konusu birlikleri adeta hiç kullanamamaktadır. Bir ülkenin barışı zorlama harekâtı icra eden barış gücüne katkıda bulunduğu birliğinin kullanımı için “Sıcak çatışmaya giremez” sınırlaması getirdiği dahi görülmüştür.

Operasyona katılan değişik ülke birliklerinin gösterdiği “birlikte çalışma (*interoperability*)” zafiyeti taktik seviyede ayrı bir problem sahasını teşkil etmektedir. Değişik ülkelerin birlikleri arasındaki eğitim farklılıkları veya teçhizat uyumsuzlukları, söz konusu birliklerin, yan yana aynı görevi ifa etmelerini zorlaştırabilmektedir. Bu zorluk, istihbarat üretme ve paylaşma alanında daha belirgin olarak kendisini göstermektedir. Harekâta katılan büyük ülkelerin geniş, küçük ülkelerin ise kısıtlı istihbarat toplama imkanları bulunabilmektedir. İstihbarat veya bilgi eksikliği küçük ülkelerin birliklerinin operasyonel etkinliğini azaltabilmektedir. Büyük ülkelerin birlikleri, ellerindeki istihbarat bilgilerini, kendi millî sistemlerindeki kısıtlamalar nedeniyle, “diğer ülkelerin birlikleri ile paylaşma (*intelligence release*)” konusunda problemlerle karşılaşabilmektedirler.⁴¹

Barış gücü personelinin sahadaki lojistik desteğinin sağlanması konusu ülkeler için operatif/taktik seviyede bir başka problem sahasını oluşturmaktadır. Ülkeler, birliklerini Barış Gücü Komutanı’nın

⁴⁰ Bu tespitler yazarın, ISAF (Afganistan) harekâtının 2007-2010 icra sürecindeki kendi gözlemlerine dayanmaktadır.

⁴¹ ISAF (Afganistan) Karargâhını 2009 yılında resmi olarak ziyaret eden yazarın kendi gözlemlerine dayanmaktadır.

harekât komutasına⁴² vermektedirler. Barış gücü komutanlığının idari ve lojistik destek sağlama sorumluluğu genellikle bulunmamakta ve lojistik destek millî bir sorumluluk olarak kalmaktadır. Küçük çapta birlik katkısında bulunan ülkelerin operasyon bölgesinde bir lojistik ikmal akış sistemi kurması hem personel hem de mali açıdan ekonomik olmamaktadır. Bu ülkeler, genellikle birliklerini dost başka büyük bir ülke birliğinin emrine vererek onların lojistik desteğinden istifade etme yoluna gitmektedirler. Örneğin; Afganistan'da ISAF harekâtına katılan Arnavutluk ve Azerbaycan takımları söz konusu ülkedeki Türk birliğinin emrine verilerek lojistik sıkıntılarını çözümlenebilmiştir.

Son olarak büyük güçler çok önemli menfaatlerinin olmadığı kriz bölgelerine yeterli ilgi göstermemekte ve bu bölgelere birliklerini göndererek risk altına sokmaktan kaçınmaktadırlar. Soğuk Savaş dönemi sonrası, Afrika ülkelerinde yaşanan krizlerde, sadece Fransa'nın, önemli menfaatleri bulunması sebebiyle, eski sömürgesi olan ülkelere askerî birlik göndermeye istekli davrandığı yukarıda 4'üncü maddede belirtilmiştir. Büyük güçlerin yeterli ilgi göstermediği ve birlik katkısında bulunmadığı BM operasyonları güçlü siyasi destekten mahrum kalmakta, bunun bir yansıması olarak çatışan gruplara komşu ülkelerden sağlanan destek önlenememekte ve ülke içindeki güç odaklarının yolsuzluk ve insan hakları ihlalleri yaptırımsız kalabilmektedir. Sonuçta çatışmalar uzun yıllar devam edebilmekte ve buna paralel olarak barış operasyonlarının süreleri de uzamaktadır. Bu nedenle BM operasyonlarının başarısı için büyük güçlerin katkısı ve güçlü siyasi destek sağlamaları büyük önem taşımaktadır.

Barış operasyonlarında karşılaşılan sorunların üstesinden gelmek ve operasyonların başarı şansını artırmak amacıyla, mevcut BM Genel Sekreteri Guterres 2018 yılında "Barışı Koruma İçin Eylem (*Action For Peacekeeping-A4P*)" inisiyatifini başlatmıştır. BM barış gücü gayretlerini iyileştirmek için sekiz öncelik sahası belirlenmiş olup, bu alanlarda çeşitli projeler/inisiyatifler hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Söz konusu öncelik alanları; politika; kadın, barış ve güvenlik; koruma; emniyet ve güvenlik (barış gücünün); etkinlik ve hesap verebilirlik; barışın inşası ve barışın idamesi; ortaklık (AB, Afrika Birliği vs.) ve barışı koruma personelinin davranışları ve barışı koruma operasyonlarıdır (UN DPO, 2018). Söz konusu inisiyatif BM üyesi ülkelerin büyük bölümünün desteğini kazanmıştır.

6. VAKA ANALİZİ: KONGO DEMOKRATİK CUMHURİYETİ'NDE (DRC) BM TEŞKİLATI İSTİKRAR MİSYONU (*MISSION DE L'ORGANISATION DES NATIONS UNIES POUR LA STABILISATION EN RÉPUBLIQUE DÉMOCRATIQUE DU CONGO-MONUSCO*)

DRC'de halen BM istikrar misyonu MONUSCO, BM Şartı'nın VII'nci Bölümü kapsamında görev yapmaktadır. Bu misyon, 1999 yılında göreve başlayan MONUC'un (*Mission de L'Organisation Des Nations Unies En République Démocratique du Congo*), 2010 yılında görev talimatının ve isminin

⁴² Harekât Komutası, emrine birlik tahsis edilen bir komutana; ast komutanlara vazife ve görevler verme, birlik unsurlarını konuşlandırma, yeniden görevlendirme yapma ve gerekli gördüğünde tahsis edilen birliklerin harekât ve /veya taktik komutasını ve/veya taktik kontrolünü elinde bulundurma veya ast komutanlara verme yetkisinin tanınmasıdır. Harekât komutasına birlik verilen komutanın bu birliğe idari destek sağlama sorumluluğu yoktur (NSO, 2021, s. 95).

değiştirilerek istikrar misyonuna dönüştürülmüş halidir. DRC’de çok daha önce, 1960-1964 yılları arasında, ONU (Opération des Nations Unies au Congo) BM barış operasyonu da icra edilmiştir. MONUSCO operasyonunun başarı durumunu analiz edebilmek için Kongo’nun hem Belçika sömürgesi olduğu ve hem de bağımsızlığını kazandığı 1960 yılı sonrası geçmişine kısaca bir göz atmak faydalı olacaktır.

DRC’nin yüzölçümü 2.344.858 km² olup, bu topraklar üzerinde 250 farklı etnik gruptan yaklaşık 110 milyon nüfus (Nantulya, 2024, 2 Ocak) yaşamakta ve 214 değişik dil ve lehçe konuşulmaktadır (Muller, 2008, ss. 127-128). Fransızcaya ilave olarak, ülkenin kuzeyinde ve batısında, dört resmi ulusal dil konuşulmaktadır: Luba-Kasai (Tshiluba), Kituba, Lingala, Koongo, Swahili (Kongo versiyonu). Çoğunluğunu Belçikalıların oluşturduğu Avrupalıların nüfusu 20.000 dolayındadır. Doğal kaynaklar açısından çok zengin bir ülkedir. Verimli toprakları, su kaynakları ve tropikal ormanlarına ilave olarak, geniş elmas, altın, bakır, kobalt, tantalum ve uranyum yatakları mevcuttur.

Belçika Kralı II. Leopold’un Özel Mülkü “Özgür Kongo Devleti”

Kongo Nehri ve havzası, 1874-1877 yılları arasında Belçika Kralı II. Leopold’un himayesinde oluşturulan gezginler tarafından keşfedilmiştir. Keşfedilen yerlerde halkın sağlık ve eğitim ihtiyaçlarına hizmet edebilecek “istasyonlar” kurulmuştur. 1884 yılında, istasyon bölgeleri yakınındaki yerli kabile şefleri ile II. Leopold adına 450 ayrı “istasyon sözleşmesi” imzalanmıştır. Sözleşmeler, diğer konuların yanında, Kongo havzasındaki yerli grupların Belçika’nın koruması altına alınmasını ve bunun karşılığında II. Leopold’e hammadde yataklarının araştırılmasına ve çıkarılmasına izin verilmesini öngörüyordu. Bu temelde II. Leopold tüm Kongo havzasını bağımsız bir devlet olarak yönetme hakkı olduğunu ileri sürmüştür. Almanya’nın çağrısı üzerine 1884-1885 yıllarında Berlin’de toplanan Batı Afrika Konferansında uzun süren hukuki anlaşmazlıkların ardından, Kongo Nehri Havzası, II. Leopold’un şahsi egemenliği altında, Özgür Kongo Devleti (*Congo Free State*) olarak tanınmıştır. Böylece ilk defa özel mülkiyet altında bir sömürge devleti kurulmuştur.

1885-1908 yılları arasında II. Leopold tarafından çeşitli özel şirketlere çalışma lisansı verilerek Kongo havzasının hammadde kaynakları işletilmeye başlanmıştır. Yerli halk çok kötü şartlarda, zorla ve işkence altında çalıştırılmıştır. II. Leopold, halkı istediği şartlarda çalıştırabilmek ve asayışı sağlayabilmek için 1885’te subay ve astsubayları Belçikalılardan, er ve erbaşları yerli halktan seçilmiş özel bir “Halk Gücü” (*Force Publique*) oluşturmuştur.⁴³ Bu güç zamanla büyüyerek Belçika sömürge ordusuna dönüşmüştür. Fildişi, kauçuk ve Katanga’daki bakır madenlerinin işletilmesi için bir tekel kurulmuştur. Özellikle kauçuk üretimi için geleneksel aile geçimini sağlayan tarım biçimi yok edilmiş, yerli nüfus günlük gıda ihtiyaçları için Belçika ihracat şirketlerinden gelen gıda teslimatlarına bağımlı hale getirilmiştir. Belirlenen miktarlarda hasat yapamayan kauçuk çiftçileri çok kötü muamelelere tabi

⁴³ 1930’lardan sonra Halk Gücü’nde siyah Afrikalıların astsubay olması mümkün olabilmiştir. 1965-1997 yıllarında Zaire (DRC’nin belirtilen dönemdeki ismi) Devlet Başkanı olan Joseph Désiré Mobutu daha önce Halk Gücü’nde başçavuş olarak görev yapmıştır (Kollmer, 2008, s. 42).

tutulmuşlardır. Sosyal yapı Kongo'nun batı ve orta bölgelerinde ciddi olarak bozulmuştur. DRC'da günümüzde yaşanan sorunların kökenindeki nedenlerin birisi o dönemde halkın geleneksel sosyal yapısının bozulmuş olmasıdır. Doğu ve güneydeki maden yataklarında çalışan halkın durumu da pek farklı olmamış, madenlerin çıkarılmasının yıkıcı etkileri olmuştur (Kollmer, 2008, ss. 43-44).

Belçika Kongosu

Sömürge idarecileri ve onların kolluk kuvveti olan Halk Gücü'nün 20'nci yüzyılın başlarındaki bu insanlık dışı muameleleri tarihe "Kongo Zulmü" olarak geçmiştir. Bu zulümler sonucu 1908'e kadar yaklaşık 10 milyona yakın insan kötü muamele ve sakatlama sonucu ölmüş veya öldürülmüştür. Kongo Zulmü Batı kamuoyunun ciddi tepkisine yol açmış, ABD, İngiltere ve hatta Belçika hükümetleri için içine girince II. Leopold kamuoyu baskısına boyun eğmek zorunda kalmış ve 1908'de Kongo'daki haklarını Belçika devletine satmıştır. Özgür Kongo Devleti lağvedilmiş, koloninin ismi Belçika Kongosu olarak değiştirilmiştir (Kollmer, 2008, ss. 39-45; Hochschild, 2024, April 5; Britannica, 2024, April 29).

Kongo'nun doğal kaynaklar açısından zenginliği sömürge döneminin başlamasından sonra Kongo halkı için bir nimet değil adeta lanet olmuştur. Bu zenginlik nedeniyle Kongo, I. Dünya Savaşı başlarken Alman savaş hedefleri arasında yer almıştır (Petter, 2008, p. 33). Ancak savaştan yenik çıkan Almanya 1919 Versailles Antlaşması ile Doğu Afrika'daki mevcut kolonilerini de kaybetmiştir. Bu kolonilerden Ruanda-Urundi'nin geçici yönetimi Belçika'ya verilmiş, 1925'te buradaki BM Manda Bölgesi, Belçika Kongo'sunun idari bir parçası haline gelmiştir. Belçikalılar Kongo'nun güney ve doğusundaki hammadde madenciliğini hızlandırabilmek için Ruanda'dan Kongo'ya göçü teşvik etmişlerdir. Bu bölgeye Ruanda'dan göç ederek gelenler günümüzde Kongo'nun doğusunda yaşanan etnik çatışmaların nedenlerinden birisini teşkil etmeye devam etmektedirler (Kollmer, 2008, s. 44).

Doğal kaynak zengini Katanga eyaleti 1931'de merkezi hükümetten ayrılmak istemiştir (Kollmer, 2008, ss. 46). Katangalılar doğal kaynaklarının zenginliğini ülkenin diğer eyaletleri ile paylaşmamak için ortaya çıkan fırsatlardan istifade ederek, Kongo'dan ayrılma (bağımsızlık ilanı) hedefi ile sık sık ayaklanmışlardır. Bu alışkanlık 1960 yılında Kongo'nun bağımsızlık ilanını takip eden birkaç gün içinde Belçikalıların teşvikiyle tekrar ortaya çıkmıştır.

Kongo Cumhuriyeti

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Kongo'da güçlü bir özgürleşme hareketi ortaya çıkmış ve bu hareket, 30 Haziran 1960'da bağımsızlıkla sonuçlanmış ve Kongo Cumhuriyeti kurulmuştur. Kongo'nun bağımsızlık ilanından hemen sonra 5 Temmuz 1960'da Halk Gücü askerleri Başkent Léopoldville yakınında Belçikalı subaylara karşı isyan etmiştir. Belçika vatandaşlarının hayatlarını korumak gerekçesiyle Belçika hava indirme güçleri isyana müdahale etmiş ve büyük şehirlerin kontrolünü ele geçirmiştir. Bu isyandan istifade eden Katangalı siyasetçilerden Moïse Tshombe 11 Temmuz 1960'da Katanga'nın bağımsızlığını ilan etmiştir (Lemarchand, Payanzo, Cordell ve Wiese,

2024, 22 Haziran; Strizek, 2008, s. 50). Katanga'daki bu ayrılıkçı eğilimleri önlemek ve kamu düzenini tesis etmek amacıyla (Novosseloff vd., 2019, s. 36) Kongo hükümeti 13 Temmuz 1960'da BM Genel Sekreterine resmi olarak başvurmuş ve BM'den yardım istemiştir (UN Secretary-General, 1960). Bunun üzerine BMGK, 14 Temmuz 1960'ta aldığı 143 sayılı kararla ONU (Opération des Nations Unies au Congo) operasyonunu başlatmıştır (UNSC Resolution 143, 1960). Kongo'da Katanga'nın bağımsızlık ilanı ettiği 11 Temmuz ile BMGK'nın ONU operasyon kararı arasında 3 günlük, Kongo hükümetinin talebi ile operasyon kararı arasında ise sadece bir günlük zaman aralığı vardır. BMGK'da çok hızlı bir karar alma süreci yaşanmıştır. ONU operasyonu, kriz bölgesi jeopolitik açıdan veya doğal kaynakların zenginliği nedeniyle büyük güçleri karşı karşıya getirecek kadar önemli olduğunda, BMGK'nın daha kolay barış operasyonu başlatma kararı alabileceği algısına sebep olmuştur (Annan, 1998, s. 173).

Yaklaşık 20.000 BM personelinin katıldığı ONU operasyonu, yetersiz UA destek veya planlama ve muğlak görev talimatı (*mandate*) nedeniyle arzu edilen başarıyı sağlayamamıştır (Featherston, 1994a, s. 14). Tshombe, Belçika'nın örtülü askerî desteği ve beyaz misyoner bir gücün yardımıyla, Katanga'nın bağımsızlığını üç yıl sürdürmüştür (Britannica, 2024, April 12). 1963 başında BM barış gücü Tshombe birliklerini tamamen yenmiş, Katanga eyaleti Kongo devletine yeniden entegre edilmiş ve Haziran 1964'te ONU unsurları Kongo'dan tamamen çekilmiştir. ONU ülkenin bütünlüğünü korumuş ve halkın insani durumunu iyileştirmiş, ancak Kongo'nun iç siyasetini istikrara kavuşturamamıştır. Devam eden bu istikrarsızlık, Mobutu'nun 1965'te iktidara gelmesinin ve ardından gelen otuz yıllık diktatörlüğün yolunu açmıştır (Strizek, 2008, s. 51).

Zaire Cumhuriyeti

1965 yılında bir darbe ile Devlet Başkanlığı ilan eden Genel Kurmay Başkanı Joseph Mobutu (daha sonra Mobutu Sese Seko adını kullanmıştır), 1974 yılında Kongo'nun ismini Zaire olarak değiştirmiştir. 1993-1994 Ruanda krizi Zaire'yi oldukça fazla etkilemiştir. Ruanda nüfusunun beşte dördü Hutu, yedide biri de Tutsi kökenlidir. Ruanda'da 1919 ve öncesi Almanlar, 1920 ve sonrası ise Belçikalılar yönetimlerini Tutsi seçkinlerine dayandırmışlardır (Britannica, 2024, May 27; Hazdra, 2008, s. 65). Bu nedenle Hutular arasında Tutsilere karşı derin bir nefret duygusu büyümüş ve iki etnik grup arasındaki eski ayrılıklar daha da derinleşmiştir (Hazdra, 2008, s. 65). İki grup arasında bağımsızlık sonrası muhtelif zamanlarda meydana gelen çatışmalardan sonra 1990'da yeni bir etnik çatışma çıkmış, Tutsilerin sürgündeki örgütü Ruanda Yurtsever Cephesi'ne (*Rwandan Patriotic Front-RPF*) bağlı unsurlar Uganda sınırından geçerek Ruanda'yı işgal etmeye başlamıştır. Bu çatışmalarda Fransa ve Belçika, Ruanda Devlet Başkanı Habyarimana'ya destek vermiş, Zaire Devlet Başkanı Mobutu da bu ülkelerin birliklerine lojistik ve askerî kolaylıklar sağlamıştır (Lemarchand vd., 2024, June 22). 6 Nisan 1994'te Habyarimana'yı taşıyan uçak, Başkent Kigali üzerinde kimliği tespit edilemeyen kişilerce yerden açılan bir ateşle düşürülmüştür. Ertesi gün de ılımlı bir Hutu olan Başbakan Agathe Uwilingiyimana bir suikast sonucu öldürülmüştür. Aşırılık yanlısı Hutular bir geçici hükümet kurmuş ancak RPF bu hükümeti tanımamış ve saldırılarına devam etmiştir. RPF'nin ülkenin tamamında kontrol

sağlayabileceği belli olunca güneybatı Ruanda'da güvenli bölge oluşturmak maksadıyla, 22 Haziran 1994'te BM'nin onayladığı, Fransa liderliğindeki Turkuaz Operasyonu (*Operation Turquoise*) başlamıştır (Britannica, 2024, May 27). RPF, Fransa'nın Habyarimana hükümetine destek verdiği gerekçesiyle operasyona karşı çıkmıştır. Fransa'nın soykırımı karışmış aşırılık yanlısı Hutuların kaçmalarını/emniyetlerini sağlamak için operasyon başlattığı da ileri sürülmüştür (Hazdra, 2008, s. 69). RPF, 4 Temmuz 1994'te, Başkent Kigali'yi ele geçirmiş ve ülkenin büyük bölümünü işgal etmiştir. Aşırılık yanlısı Hutu liderler ve Habyarimana'nın ölümünden sonra kurulan geçici hükümet üyeleri ülkeden kaçmıştır. Bu kriz esnasında çok büyük bir soykırım yaşanmış, Nisan-Temmuz 1994 arasındaki 100 günde, büyük çoğunluğu Tutsi olan 800.000 sivil öldürülmüştür. Yaklaşık 200.000 Hutu'nun soykırımı iştirak ettiği tahmin edilmektedir (Britannica, 2024, May 27; Tull, 2008, s. 71). RPF'nin Ruanda'da kontrolü ele geçirmesiyle birlikte, aralarında soykırımın faili Hutuların da bulunduğu yaklaşık 1 milyon Ruandalı göçmen, soykırımın intikamına maruz kalacakları korkusuyla Zaire'ye geçmiştir (McGreal, 2008, 16 Mayıs).

Zaire'ye geçen Ruandalı Hutular Kuzey Kivu'daki Goma ve Güney Kivu'daki Bukavu'da mülteci kamplarına yerleştirilmişlerdir. BM Mülteciler Yüksek Komiseri (*The UN High Commissioner for Refugees-UNHCR*) aşırılık yanlısı Hutuları mülteci kamplarının liderleri olarak tanımış ve onlara yiyecek dağıtımının kontrolünü vermiştir. Bu eski askerler bölgede gittikçe sayıları artan kamplar üzerinde önemli kontrol sağlamışlar ve kamplar adeta Ruanda'da yeni kurulan hükümete karşı savaşa devam eden silahlanmış üslere dönüşmüştür (McGreal, 2008, 16 Mayıs). Aşırılık yanlısı Hutu mülteciler Ruanda'ya ve RPF tarafından kurulan yeni Ruanda hükümetine saldırılar düzenlemişlerdir. Zaire Devlet Başkanı Mobutu da bu eski müttefiklerine hoşgörü göstermiş ve destek sağlamıştır (Tull, 2008, s. 71). Mobutu ayrıca ülkesinin doğusunda yaşayan Ruanda kökenli Tutsilere yapılan saldırıları da teşvik etmiştir (Lemarchand vd., 2024, June 22).

Ruanda'nın yeni RPF hükümeti, aşırılık yanlısı mültecilerden ülkesine yönelmiş olan tehdide karşı koymak için Goma ve Bukavu'daki mülteci kamplarını yok etmek amacıyla Zaire'nin doğusunu işgal etmeye karar vermiştir. Aşırılık yanlısı mültecilerin tehdit ettiği Angola, Burundi ve Uganda da Ruanda'nın kararına katılmışlardır. Ruanda ve Uganda girişecekleri operasyonun bağımsız bir devlete dış müdahale izlenimini vermemesi için Zaire içinde yerel bir isyancı hareket olan Kongo'nun Kurtuluşu için Demokratik Güçler İttifakı'nın (*Alliance des Forces Démocratiques pour la Liberation du Congo-AFDL*) kurulmasını desteklemişlerdir (Tull, 2008, s. 72). AFDL, müttefiki olan Ruanda, Uganda, Angola ve Burundi kuvvetleri ile koordineli olarak, Ekim 1996'da Zaire'yi işgal etmeye ve ülke doğusundaki mülteci kamplarını ortadan kaldırmaya başlamıştır. Birinci Kongo Savaşı adı verilen bu işgale Zaire'de yaşayan Tutsi kökenli Ruandalılar da destek vermiştir. AFDL ve müttefikleri Mayıs 1997'de Zaire'nin Başkenti Kinşasa'ya ulaşmış ve tedavi için ülke dışında bulunan Devlet Başkanı Mobutu sürgüne gönderilmiştir.

Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DRC)

AFDL lideri Laurent-Desire Kabila yeni Devlet Başkanı olmuş ve Zaire'nin ismini de Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DRC) olarak değiştirmiştir. DRC'nin doğusundaki Kivu bölgesinde, Ağustos 1998'de, bu defa Kabila yönetimine karşı bir isyan başlamıştır. İsyanın ikisi de Tutsi olan, Ruanda yönetimi ile DRC'deki Kabila yönetimi arasındaki anlaşmazlıktan kaynaklandığı belirtilmektedir (McGreal, 2008, 16 Mayıs). Kendilerini Kongo Demokrasi Topluluğu (*Congolese Rally for Democracy -RCD*) olarak adlandıran isyancılar, birkaç hafta içinde ülkenin geniş bir bölümünde kontrolü ele geçirmiştir. Birinci Kongo Savaşı'nda AFDL ve lideri Kabila ile ittifak kurmuş olan Ruanda ve Uganda bu defa yeni isyan hareketine destek verirken, Angola, ad, Namibya ve Zimbabve Kabila yönetimine askerî yardım sağlamışlardır. Böylece İkinci Kongo Savaşı başlamıştır. İsyancılar ülkenin doğu bölgelerinde hkimiyet sağlamışlardır (Tull, 2008, s. 74). BMGK, ateşkes ve yabancı birliklerin geri çekilmesi çağırısı yaparak, devletleri DRC'nin iç işlerine karışmamaları konusunda uyarımıştır. DRC ile bölgenin diğer beş devleti (Angola, Namibya, Ruanda, Uganda ve Zimbabve) arasında Temmuz 1999'da Lusaka Ateşkes Anlaşması imzalanmış ancak taraflar bu anlaşmayı kendi politik ve ekonomik çıkarlarına zarar vermeyecek seviyede uygulamakla yetinmişlerdir.

MONUC Misyonu

BMGK; DRC yönetiminin talebi zerine, Lusaka ateşkes anlaşmasının uygulanmasını denetlemek maksadıyla, 30 Kasım 1999'da, 1279 sayılı kararı almış ve MONUC (*Mission de l'Organisation des Nations Unies en Rpublique dmocratique du Congo*) operasyonunu başlatmıştır (UN DPO, 2024e). MONUC, BM Şartı VI'ncı Bölüm kapsamında, sınırlı sayıda (500'e kadar) personelin gözlemci statüsünde görev yaptığı, tek boyutlu ve sivil ağırlıklı bir barışı koruma misyonu olarak başlamıştır. Ancak Misyon mensuplarına yönelik saldırıların ardından BMGK, 24 Şubat 2000'de aldığı 1291 sayılı karar ile görev talimatını değiştirmiş, misyonu VII'nci Bölüm operasyonuna dönüştürmüş, askerî personel sayısını 5.537'e, sivil gözlemci sayısını da 500'e ıkarımıştır. MONUC'a başlangıçta verilen ateşkes anlaşmasının uygulanmasını denetleme ve tüm taraflar ile irtibat sağlayarak devam ettirme vazifelerine yeni görevler ilave edilmiştir. Bunlar arasında; çatışan tarafların kuvvetlerinin angajmanı kesmesine ve geri çekilmesine nezaret etmek; insani yardımı ve başta kadınlar, çocuklar ve terhis edilmiş ocuk askerler olmak üzere insan haklarının izlenmesini kolaylaştırmak; BM tesisleri ve birlikte konuşlandığı Müşterek Askerî Komisyonun (*Joint Military Commission-JMC*) personel, tesis ve teçhizatını korumak; BM personelinin hareket serbestliğini sağlamak ve yakın fiziki şiddet tehdidi altındaki sivilleri korumak için zorlayıcı tedbirler almak görevleri ön plana çıkmıştır (UNSC Resolution 1291, 2000).

Devlet Başkanı Kabila'yı, Ocak 2001'de, korumalarından birisi öldürmüştür. Yerine oğlu Joseph Kabila Devlet Başkanı olmuştur. Baba Kabila'nın öldürülmesi bölgedeki kriz açısından bir dönüm noktası olmuş ve yabancı kuvvetlerin DRC'den çekilmesine yönelik bir dizi anlaşma yapılmıştır. Angola ve Namibya kuvvetleri Haziran 2001'de, Zimbabve güçleri Aralık 2001'de çekilmişlerdir. BM Genel

Sekreteri, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Angola'nın yaptığı arabuluculuk ile DRC ile Uganda arasında 30 Temmuz 2002'de Luanda Anlaşması ve ardından DRC ile Ruanda arasında 6 Eylül 2002'de Pretoria Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmalar gereği; Aralık 2002 sonuna kadar Ruanda ve Uganda birlikleri de geri çekilmiştir. Ancak bu birlikler boşalttığı bölgelerde “vekil (proxy)” unsurlar bırakmışlar, bu gruplar DRC yönetimine karşı bir nevi vekalet savaşı sürdürmüşlerdir (Novosseloff vd., 2019, s. 45; McGreal, 2008, 16 Mayıs).

Ruanda ve Uganda güçlerinin doğu ve kuzeydoğu DRC'den çekilmesi ile oluşan güç boşluğu, bölgede milis güçlerin çoğalmasına zemin oluşturmuştur. Bu milisler, kazancı yüksek kaynakların bulunduğu stratejik bölgeleri kontrol edebilmek için adeta yarışmışlardır. Doğudaki Kivu bölgesi Kongo'nun tarımsal açıdan en zengin bölgesidir. Bu bölgede bir kişinin toprak sahibi olması, o kişinin toplumun itibarlı kesiminde yer almasını sağlamaktadır. Bu nedenle Kivu bölgesinde fertler ve kabileler toprak sahibi olmak için devamlı mücadele etmektedirler. Bu mücadelenin doğal bir sonucu olarak, bağımsızlık sonrası tüm Kongo savaşları bu bölgeden başlamıştır. Bu bölgede istikrar sağlanmadan ülkede istikrar sağlanamayacağına dair bir görüş de oluşmaya başlamıştır. Kasai eyaleti elmas zengini bir bölgedir (Johnson, 2008, s. 138). Milis güçler, pahalı mineral yataklarını yasa dışı olarak işletmişler, elde ettikleri kazanç ile silah ve eleman temin etmişler ve böylece bölgedeki çatışmalar uzamıştır. Bu yasa dışı kaynak sömürsünün büyük bir bölümü, birim başına getirilerinin yüksek olması, kolay taşınabilmeleri ve işlemlerde peşin para yerine kullanılabilmesi nedeniyle altın ve elmas üzerinde yoğunlaşmıştır. Kıymetli minerallerin; Ituri (Oriental), Güney ve Kuzey Kivu ile Maniema eyaletlerindeki yatakları, zanaatkâr madencilik usulü ile aktif olarak işletilmiştir. Yasa dışı kaynak işletilmesinden elde edilen gelirleri sınır gümrük karakollarında toplanan paralar ile birleştiren siyasi ve askerî aktörler silah temini dâhil askerî faaliyetlerini finanse edebilmişlerdir (UN Secretary-General, 2003, ss. 14-15, Mad. 45-46). Milis güçlerin çoğunluğu Kuzey ve Güney Kivu'daki madencilik gelirlerine odaklanmalarına rağmen Kongo'da gerçek para ve hükümet gelirinin birincil kaynağı Katanga eyaletindeki bakır ve kobalt madenlerinden kazanılmaktadır. Katanga'daki maden gelirleri, seçim kampanyaları veya siyasi pazarlıklar için gereken hızlı nakit akışının kaynağını oluşturmaktadır. Büyük madencilik imtiyazları, siyasi sadakat karşılığı veya işler zorlaştığında ödeme avansları olarak piyasa değerinin altında satılmaktadır. Bazı silahlı kuvvetler mensupları, siyasi elitler ve diğer uluslararası aktörlerin istifade ettiği para aklama ve mineral kaçakçılığı işini yürüten birçok sınır ötesi suç ağı bulunmaktadır (Novosseloff vd., 2019, ss. 41-42).

Ülkedeki krize çare arayışları kapsamında, 16 Aralık 2002'de, Kabila, çeşitli isyancı gruplar, siyasi partiler ve sivil toplum temsilcilerinin güç paylaşımını yansıtan ve tüm partilerin temsil edildiği bir Millî Birlik Hükümeti kurulmasını ihtiva eden Pretoria Anlaşması (*Global and Inclusive Agreement on Transition in the Democratic Republic of Congo*) imzalanmıştır. Anlaşma; Joseph Kabila'nın Devlet Başkanı olarak kalmaya devam etmesini, ayrıca isyancı hareketlerden RCD (*Congolese Rally for Democracy*) ve MLC'nin (*Movement for the Liberation of the Congo*) liderleri ile bir iktidar ve bir muhalefet temsilcisinin de başkan yardımcısı olmasını öngörmüştür (Toplam dört yardımcı). Millî Birlik

Hükümetinin görevi, bir geçiş dönemini takiben ülkede serbest ve demokratik seçimleri organize etmektir (Inter-Congolese Dialogue, 2002). Pretoria Anlaşmasının ardından, 2 Nisan 2003'te, ülkedeki siyasi iklimin dönüşüm sürecinin belirlenmesine yönelik olarak kabul edilen 36 karar (Resolution) ile yeni yapılan (1 Nisan 2003) Anayasa'ya bağlılığı öngören Sun City Anlaşması (*Inter-Congolese Political Negotiations: the Final Act*) imzalanmıştır (Inter-Congolese Dialogue, 2003).

BMGK, Pretoria anlaşmasının imzalanmasından sonra, 28 Temmuz 2003'te aldığı 1493 sayılı karar ile bir taraftan DRC'ye yasa dışı silah girişlerini önlemek amacıyla ambargo ihdas etmiş, diğer taraftan da MONUC'a, geçiş dönemini desteklemek üzere oluşturulan uluslararası komite (*International Committee in Support of the Transition-CIAT*) vasıtasıyla, DRC kurumlarının ve Millî Birlik ve Geçiş Hükümetinin güvenliğine destek sağlama görevi vermiştir. MONUC bu karar ile çok boyutlu bir BM operasyonu haline gelmiştir. MONUC geçiş sürecini ve yeni Anayasa ve seçimlere ilişkin referandumun organizasyonunu desteklemiştir. Ayrıca eski milislerin silahsızlandırılması, terhis edilmesi ve topluma yeniden entegrasyonu (*Disarmament, Demobilization and Reintegration-DDR*) ve güvenlik sektör reformu (*Security Sector Reform-SSR*) alanında birçok inisiyatif ile Kongo Millî Polisi (*Police Nationale Congolaise-PNC*) ve DRC Silahlı Kuvvetlerinin (*Forces Armées de la République Démocratique du Congo-FARDC*) kurulmasına da yardım etmiştir.

Ituri bölgesinde, Lusaka Anlaşmasına taraf olmayan yeni silahlı grupların ortaya çıkmasından kaynaklanan güvensizlik nedeniyle, BMGK, 30 Mayıs 2003'te aldığı 1484 sayılı karar ile Bunia'da görev yapmak üzere AB tarafından oluşturulan Geçici Acil Uluslararası Gücü'nün (*Interim Emergency Multinational Force-IEMF*) Artemis Operasyonu'nu başlatmasına yetki vermiştir. Bu güç büyük çoğunluğu Fransız askerleri olmak üzere bazı İsveç ve Kanada unsurlarından oluşmaktaydı. Artemis Operasyonu üç ay içinde bölgede istikrarı sağlayabilmiştir. IEMF'in bu başarısı VII'nci Bölüm barış operasyonları açısından önemli bir veri teşkil etmektedir. BM barış gücüne değişik ülkeler birlik katkısında bulunmakta ve barış gücü operasyon prensipleri yanında birtakım millî kısıtlamalar da birliklerin harekât yapma biçimini etkilemektedir. IEMF'in büyük bölümü Fransız birliklerinden oluştuğu için silahlı gruplara karşı durumun gerektirdiği ölçüde sert ve etkili tedbirler alabilmiş ve kısa sürede bölgeyi istikrara kavuşturmuştur.

IEMF, Eylül 2003'te bölge sorumluluğunu MONUC'a devrederken BM barış gücünün mevcudu 10 bini geçmiştir. Kinşasa'da 2003'te yapılan BM karşıtı gösteriler ve Bukavu'da Mayıs-Haziran 2004'te yaşanan siviller yönelik saldırılardan sonra; MONUC birliklerinin mevcudu 15 bini geçmiş, ilk defa Kissangani şehrinde otonom harekât icra etme yetkisine sahip bir Tümen karargâhı kurulmuş ve Kuzey ve Güney Kivu eyaletleri boyunca silahlı grupları silahsızlandırmak amacıyla özel kuvvetler ve taarruz helikopterleri ile harekât icra etmek görevi verilmiştir. BMGK, bu görevlere dayanak oluşturmak üzere; 1 Ekim 2004 tarihli 1565 sayılı kararı ile MONUC'un görev talimatını ve görevlerini değiştirmiş ve DRC'nin tamamını kapsayacak şekilde silah ambargosunu devam ettirmiştir.

2006 seçimleri öncesi, BM Genel Sekreterinin ricası üzerine, MONUC'un yeni görev talimatını desteklemek üzere bir AB gücü (EUFOR RDCongo), caydırıcı kuvvet olarak, altı ay süreyle Kinşasa'da konuşlanmış ve 30 Temmuz 2006'da Kongo'nun bağımsızlığından 46 yıl sonra ülkedeki ilk serbest ve demokratik seçimler başarı ile icra edilmiştir (Novosseloff vd., 2019, s. 46). 29 Ekim 2006'da yapılan ikinci tur seçimlerden sonra Joseph Kabila yeniden Devlet Başkanı ilan edilmiştir.

Başarılı seçimler Kuzey ve Güney Kivu bölgelerindeki çatışmaları sona erdirememiştir. Ancak başta daimî üyelerden ABD ve İngiltere olmak üzere BMGK, bu seçim başarısını DRC'deki MONUC varlığını azaltmak için bir fırsat olarak görmüşlerdir. Seçimlerin ardından MONUC, seçilmiş hükümete; hukuk devleti, güvenlik sektör reformu (SSR) ve insan hakları alanlarında destek sağlamaya devam etmiş, ancak görev talimatındaki görev sayısı 50'nin üzerine çıkmıştır (Novosseloff vd., 2019, s. 47). Seçim sonrası dönemde demokratik kurumlar güçlendirilememiş, Kuzey ve Güney Kivu'da güvenlik zafiyeti devam etmiştir.

Birinci ve İkinci Kongo Savaşlarına katılan Tutsi kökenli döneç General Laurent Nkunda, Aralık 2006'da, Halkın Savunulması için Ulusal Kongre (*Congrès National pour la Défense du Peuple-CNDP*) adı altında Kivu eyaletlerinde bir Tutsi isyanı başlatmıştır. Nkunda'nın isyancı unsurları güç kullanarak nüfuzlarını genişletmişler ve Kuzey Kivu eyaletinin başkenti Goma'yı tehdit etmişlerdir. İsyan süresince, ülke içinde muazzam bir yerlerinden edilmiş insan akını yaşanmış, hem Kongo Silahlı Kuvvetleri (FARDC) unsurları hem de milisler tarafından yağma, tecavüz ve öldürme olayları gerçekleştirilmiştir (Cammaert, 2011, s. 104). Kasım 2008'de Kiwanja'da (Kuzey Kivu) MONUC kampı yakınında 100'den fazla sivil katledilmiştir (Novosseloff vd., 2019, s. 78). MONUC, fiziksel şiddet tehdidi altındaki sivilleri korumakta başarısız olduğu gerekçesiyle uluslararası medya tarafından ağır eleştirilere maruz kalmıştır.

MONUC'un karşılaştığı problemlerin temelinde; MONUC misyonunun iç askerî birimi ile MONUC hareket komutasındaki birlikler arasında, görev talimatının kuvvet kullanma konusundaki ortak bir yorumunun sağlanamamış olması, angajman kuralları (*Rules of Engagement-ROE*) konusundaki fikir ayrılıkları ve güçlü bir eyleme geçme konusunda siyasi/ askerî irade eksikliği hususlarının bulunduğu ifade edilmektedir. Diğer taraftan ülkedeki asayiş sağlanamaktan birinci derecede sorumlu olan Kongo güvenlik güçlerinin de uluslararası toplumun zorlu barış sürecine yaptığı tüm yatırımlara rağmen henüz ülke çapında güvenliği sağlayabilecek durumda olmadıkları ortaya çıkmıştır. MONUC Tümen Komutanlarından Tümgeneral Cammaert'e göre; "FARDC, disiplinsiz, örgütlenememiş, iyi yönetilmeyen, beslenemeyen veya çok düşük ücretle çalışan bir gruptur. FARDC mensupları ülkedeki insan hakları ihlallerinin en büyük failleridirler. Daha da kötü olan husus bunların işledikleri suçların cezasız kalmasıdır" (Cammaert, 2011, s. 104). Nkunda liderliğinde 2006'da başlayan Tutsi isyanı süresince bölgesel aktörler, ülkenin doğusundaki istikrarsızlığı beslemeye devam etmişler, uzayan isyan nihayet 23 Ocak 2009'da Kongo Hükümeti ile CNDP de dahil olmak üzere çeşitli isyancı gruplar

arasında genel bir anlaşmanın (*Acts of Engagement*) imzalanmasıyla sona ermiştir (Novosseloff vd., 2019, s. 48).

DRC Devlet Başkanı Kabila ile Ruanda Devlet Başkanı Kagame arasında Ocak 2009'da gizli bir anlaşma imzalanmıştır. Ayrıca ülkedeki güvenlik sektörü reformuna destek sağlayan AB misyonu (EUSEC RDCongo) ve MONUC'un SSR biriminin aksi yöndeki tavsiyelerine rağmen, 3 Mart 2009'da, CNDP ile DRC hükümeti arasında yapılan bir barış anlaşması ile soykırımcı Nkunda'nın liderlik ettiği CNDP, DRC Silahlı Kuvvetlerine (FARDC) entegre edilmiş ve adeta ordu içinde bir ordu yaratılmıştır. Kabila-Kagame Anlaşması, Ruanda'yı Özgürleştirmek için Demokratik Güçler'in (*Forces démocratiques pour la libération du Rwanda-FDLR*) kalan unsurlarına karşı MONUC-DRC-Ruanda müşterek operasyonlarının planlama ve icrasına yol açmıştır. MONUC, bazı unsurlarının çok ağır insan hakları ihlallerine adının karıştığı millî güçlerin açık uçlu askerî operasyonlarına destek sağlama zorunda kalmak gibi, bir barış gücü için hiç arzu edilmeyen, bir durumla karşı karşıya kalmıştır. BMGK, 23 Aralık 2009 tarihli 1906 sayılı kararıyla, barış gücüne bu tür suçlara karışmış DRC birliklerine destek vermemeleri çağrısında bulunmuştur. Ayrıca Misyon, ülkenin doğusunda kısmen hükümet tarafından yaratılmış olan bir güvenlik problemi ile uğraşmak ikilemi ile karşı karşıya kalmıştır. Görev talimatı ile MONUC'un korumakla yükümlü kılındığı mahalli halk için hükümet güçleri ana tehdit durumuna gelmiştir. Ülkenin doğusundaki mahalli nüfus, yasa dışı silahlı gruplar ile disiplini çok zayıf FARDC unsurları arasında sıkışmış ve binlerce insan yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kalmışlardır. Kırsal bölgelerde silahlı gruplar mantar şeklinde türemiş ve Kuzey ve Güney Kivu ile Ituri'nin geniş bölgelerini kontrolleri altına almışlardır (Novosseloff vd., 2019, ss. 48-49).

Başkan Kabila, seçimlerden sonra, uluslararası toplumla ilişkilerini gittikçe zayıflatmaya başlamıştır. Kabila hükümeti ülkeyi istediği şekilde yönetebilmek ve gücünü artırmak arayışı içerisine girmiştir. Kabila, ülke bağımsızlığının 50'nci yılını kutlarken, yabancı yardıma ihtiyacının olmadığını göstermek istemiş ve MONUC'un kuvvetini azaltma ve muhtemel bir geçiş misyonuna dönüştürme tartışmalarını başlatmıştır.

BM MONUSCO Misyonu

Nihayet BMGK 30 Mayıs 2010 tarihli 1925 sayılı kararıyla, 1 Temmuz 2010 tarihinden itibaren barış gücü mevcudunun 2000 kişi kadar azaltılmasına yetki vermiş ve MONUC'u bir istikrar misyonuna (MONUSCO) dönüştürmüştür (UNSC Resolution 1925, 2010). Sahadaki şartlar bölgede güvenliğin sağlanamadığını yansıtmaya rağmen, MONUSCO ismi ve görev talimatı sanki normalleşmenin çok yakın olduğu izlenimini vermiş ve ülkede güvenliğin sağlanması ve kurumların istikrara kavuşturulması konusunda ağırlık DRC öncülüğündeki bir inisiyative kaymıştır. MONUSCO'daki bu dönüşümle birlikte BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi de değişmiştir. Bu arada ülkede seçim kanunu değiştirilmiş, ne Özel Temsilci ne de uluslararası toplum bu değişiklikleri eleştirmiştir. Bu kanunla girilen 2011 Başkanlık Seçimlerinde büyük yolsuzluklar yaşanmış ve Kabila yeniden Devlet Başkanı seçilmiştir. Ancak sorgulanan seçim sonuçları hem Kabila'nın meşruiyetini zayıflatmış hem de

CNDP'nin yeni bir türevi olan M23 Hareketi'nin⁴⁴ ortaya çıkmasına yol açmış ve ülkenin doğusunda yeni bir istikrarsızlığı tetiklemiştir.

Kuzey Kivu eyaletinde M23 unsurlarının çıkardığı isyan, Ruanda ve Uganda tarafından da desteklenmiş ve süratle büyüyerek tam bir başkaldırı hareketine dönüşmüştür. Kasım 2012'de eyalet başkenti Goma isyancıların kontrolüne geçmiş ve Kuzey Kivu'da eskiden faaliyet gösteren bölgesel unsurlar ve uluslararası aktörler tekrar faaliyete geçmiştir. Şubat 2013'de dönemin BM Genel Sekreteri Moon'un girişimiyle, bölgesel odaklı bir siyasi inisiyatif olan Barış ve Güvenlik İşbirliği Çerçevesi (*Peace and Security Cooperation Framework -PSCF*); bölgedeki bütün devletler, Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC), Büyük Göller Bölgesi Uluslararası Konferansı (*International Conference of the Great Lakes Region-ICGLR*) ve Afrika Birliği (AU) tarafından kabul edilmiştir. Moon ayrıca Büyük Göller bölgesi için özel bir temsilci atamıştır. Bu gayretlerle paralel olarak, MONUSCO'nun görev talimatı değiştirilerek, Misyonun içinde SADC'ın bölgesel kuvvetlerinden oluşan Kuvvet Müdahale Tugayı (*Force Intervention Brigade-FIB*) teşkil edilmiştir. FIB'e silahlı grupları etkisiz hale getirmek görevi verilmiştir. Ağustos 2013'te BM Genel Sekreterinin Özel Temsilcisi değişmiştir. Yeni Özel Temsilci "istikrar adaları" oluşturarak bölgedeki genel istikrarı sağlama konseptini uygulamaya çalışmış, ancak bölge gerçeklerine aykırı olan bu konsept kendisinin 2015'te görevden ayrılması ile terk edilmiştir. Bununla birlikte M23 Hareketi; Goma bölgesinde taarruzi harekât icra eden FARDC unsurlarına MONUSCO'nun sağladığı etkili destek, kendi iç anlaşmazlıkları ve Ruanda'nın desteğinin azalması⁴⁵ gibi nedenlerden dolayı zayıflamıştır. M23, Kasım 2013'te FIB ve FARDC'ın müşterek icra ettiği ve dokuz gün süren bir seri operasyon sonucu yenilgiye uğratılmıştır.

M23'ün etkisiz hale getirilmesi bölgeye uzun dönemli bir istikrar getirememiş, Kabila yönetimine karşı muhalif protestolar 2014-2016 arasında devam etmiştir. Ocak-Şubat 2015 döneminde, ismi insan hakları ihlallerine karışmış generallerin emir komutası altında, FDLR'ye karşı operasyonlar icra edilmiştir. Aralık 2016'da Kabila'nın ikinci ve son dönem Devlet Başkanlığı süresi sona ermesine rağmen seçimler ertelenmiş ve seçimlere yönelik yeni süreci belirleyen 31 Aralık 2016 Saint-Sylvestre Anlaşması imzalanmıştır. Kabila döneminin son zamanlarında, politik şiddet artmış ve çatışmalar yeni bölgelere yayılmıştır (UN Secretary-General, 2017, s. 2, Article 7). Aralık 2017'de Simuliki'de 15 FIB askerî katledilmiştir. Ülke içinden ve dışından yapılan baskılar sonucu, yasal olarak yeniden seçilme imkânı olmayan Devlet Başkanı Kabila yeniden aday olmayacağını açıklamıştır. 30 Aralık 2018'de yapılan Başkanlık Seçimlerini kazanan Felix Tshisekedi Ocak 2019'da Devlet Başkanı olarak göreve başlamıştır.

⁴⁴ M23 Hareketi adını 23 Mart 2009 tarihli DRC Hükümeti ile CNDP arasında yapılan anlaşmadan almıştır (Novosseloff vd., 2019, s. 50).

⁴⁵ Ruanda'ya M23'e olan desteğini kesmesi için ABD, İngiltere, Almanya, İsveç ve Hollanda gibi MONUSCO'ya destek sağlayan ülkeler ile özellikle Tanzania ve Güney Afrika Cumhuriyeti baskı yapmışlardır (Novosseloff vd., 2019, s. 51).

Tshisekedi'nin Başkanlık döneminin ilk yıllarında çatışma çıkan bölgelerin çoğunda istikrar sağlanmıştır. DRC hükümeti ile BM ilişkileri iyileşmeye başlamış, BMGK, MONUSCO'ya Misyonun nihai kapanması için DRC hükümeti ile bir müşterek strateji üzerinde çalışması talimatı vermiştir. MONUSCO, gelecekteki "kademeli, sorumlu ve sürdürülebilir" bir kuvvet azaltmaya hazırlıklı olabilmek için Kinşasa, Kasai ve Tanganyika'daki geçici görev bölgelerinden çekilmiş ve ülkenin doğusundaki varlığını yeniden pekiştirmiştir. BMGK, 20 Aralık 2021'deki 2612 sayılı kararı ile MONUSCO'nun görev süresini uzatırken, Misyon'un görev talimatında sivillerin korunması, güvenlik sektör reformuna yardım etmek yöntemi dâhil devlet kurumlarına destek sağlanmasını öncelikli görevler haline getirmiş ve sivillerin korunmasının esas sorumluluğunun DRC hükümetinde olduğunu bir kez daha hatırlatmıştır.

Bir taraftan bu gelişmeler olurken Kasım 2021'de M23 Hareketi, Kuzey Kivu eyaletinde, Uganda-Ruanda sınırının hemen batısında, Chanzu ve Runyonyi köylerindeki FARDC askerî mevzilerine yıldırım saldırıları düzenlemiştir. 2013 yılında büyük bir yenilgiye uğramış olan M23 Hareketinin bu tür bir saldırı ile aniden ortaya çıkması, Kuzey Kivu ve Ituri eyaletlerinde faaliyet gösteren Ugandalı Müttelik Demokratik Güçler (*Allied Democratic Forces-ADF*) isyancı grubuna karşı Uganda Silahlı Kuvvetlerinin, DRC topraklarında harekât icra etmeye başladığı ay içerisinde gerçekleşmiştir. Bu durum M23 saldırısının dış bağlantılı bir eylem olduğunu göstermiştir. Uganda, Ekim ve Kasım 2021 aylarında intihar bombalı saldırılarına maruz kalmış ve Devlet Başkanı Museveni bu saldırılardan ADF'yi sorumlu tutmuştur. Mart 2022'de Uganda-Ruanda sınırındaki Rutshuru bölgesinin kilit kesimlerini işgal eden M23 unsurları, Mayıs 2022'de, FARDC'nin Kuzey Kivu'daki en büyük askerî tesisi olan, Rumangabo askerî üssünü ele geçirmiştir. Ardından hem güney hem de kuzey istikametinde saldırılarını genişletmiştir (Mngqibisa vd., 2022, 29 Haziran). DRC hükümeti Kuzey Kivu'da M23 unsurları ile mücadele etmek maksadıyla 40 bin kadar Wazalendo (Biz Kiswahili'de gerçeک yurtseveriz) isimli bir milis gücü eğittiğini açıklamıştır. FARDC unsurlarının yanında böyle bir milis gücünün oluşturulmasının makul bir gerekçesi de açıklanamamıştır. Hükümetin ayrıca bölgedeki ana maden işletme alanlarını korumak için Romanya gibi Doğu Avrupa ülkelerinden yabancı misyonerler kiraladığı da rapor edilmiştir (Natulya, 2024, 20 Mayıs).

DRC hükümeti, Ruanda'yı M23 Hareketini yeniden teşkilatlandırmak ve silahlandırmakla suçlamıştır. BMGK'nın DRC konusundaki Uzmanlar Grubu da daha önceki raporlarında Ruanda ve Uganda'nın M23'ü desteklediğini ileri sürmüştür. Ayrıca Uganda yönetimi Ruanda'yı, Ruanda yönetimi de Uganda'yı M23'ü desteklemekle suçlamıştır (Natulya, 2024, 20 Mayıs). Aslında 2013'te MONUSCO ve FARDC müşterek operasyonlarında yenilgiye uğratılan M23 unsurlarının iki ana fraksiyon olduğu, birbirine rakip bu unsurlardan bir fraksiyonun Uganda'ya geri çekilirken diğer fraksiyonun Ruanda'ya çekildiği bilinmektedir. Bu gruplar, birbirleri ile husumet içerisinde, DRC topraklarında Uganda ve Ruanda adına vekalet savaşı sürdürmektedirler (Mngqibisa vd., 2022, 29 Haziran).

FARDC'nin kontrol altına alamadığı DRC'nin doğusundaki Kuvi eyaletlerinde üslenen Ruanda, Uganda ve Burundi yönetimlerine muhalif isyancı unsurlar bu ülkelerin topraklarına geçerek mevcut yönetimlere karşı saldırılar düzenlemektedirler. DRC Devlet Başkanı Tshisekedi, 2021 yılının başlarında önce Uganda, ardından Mart 2021'de Ruanda ve daha sonra Temmuz 2021'de Burundi ile müşterek operasyon yapma konusunda anlaşmıştır. Söz konusu ülkelerin askerî unsurları, DRC hükümetinin bilgisi dâhilinde, DRC topraklarına girerek, muhalif isyancı unsurlara operasyonlar düzenlemektedirler. Uganda ve Burundi birliklerinin DRC operasyonları, planlandığı şekilde icra edilmeye başlanmış, ancak DRC-Ruanda anlaşması uygulamaya geçememiştir. Ruandalılar söz konusu anlaşmanın uygulanamamasından dolayı Ugandalıları sorumlu tutmuşlardır. Uganda'nın DRC ile artan askerî ve ekonomik ilişkileri, Ruanda ile arasındaki rekabeti şiddetlendirmiş ve bu durum M23 Hareketinin yeniden sahneye sürülmesine sebep olmuştur. Uganda ve Ruanda, Kuzey Kivu bölgesinde, bir diğerinin etkisini artırmasını ulusal çıkarlarına aykırı görmektedirler. Ruanda ve Uganda'nın güvenlik menfaatlerinin yanı sıra ekonomik ve ticari menfaatleri de DRC üzerinde çatışmaktadır. Uganda, Ruanda ve Burundi üretmedikleri ve fakat Kongo'da üretilen kıymetli mineralleri (altın, elmas, koltan gibi) yıllardır ihraç etmektedirler. Bunun anlamı söz konusu mineraller DRC'den illegal yollarla bu ülkelere geçirilmekte ve dış pazarlara ihraç edilmektedir. UA Adalet Divanı Şubat 2022 ayında Uganda'yı 1998-2003 arasındaki çatışmalardaki rolü nedeniyle DRC'ye 325 milyon dolar ödemeye mahkûm etmiştir (IJC, 2022, ss. 100, 112, 115, 120. Article 292, 305, 318, 339). İşlenen suçlar arasında diğerlerinin yanında altın, elmas, koltan ve kereste yağmacılığının da bulunması dikkat çekicidir. Ruanda BM raporlarında tekraren DRC'den yapılan mineral kaçakçılığından faydalanmakla suçlanmıştır. DRC en fazla koltan üreten ülke olarak bilinmektedir. Ruanda, Uganda ve Burundi ise çok sınırlı koltan yataklarına sahip olmalarına rağmen Ruanda dünyanın dördüncü, Uganda dokuzuncu ve Burundi 11'inci büyük koltan ihracatçıları olmuşlardır. Sonuç olarak çatışma, kıymetli mineral, isyancılar ve bunların yabancı destekçileri arasındaki ilişki on yıllardır Kongoluları meşgul etmiştir (Mngqibisa vd., 2022, 29 Haziran).

Bütün bu sorunlar yumağının merkezinde, DRC Başkanı Tshisekedi, MONUSCO'nun ülkeden tamamen çekilmesi için harekete geçmiştir. DRC'nin doğusunda 120'den fazla silahlı grup faaliyet göstermektedir. Bunlardan M23 grubunun saldırıları genişlemektedir. 7 milyondan fazla insan yerlerinden edilmiştir. Bu insanların %80'den fazlası MONUSCO'nun koruma altına aldığı bölgelerde yaşamaktadır. Sekiz yaşındaki çocuklar dahi Kuzey Kivu'da isyancı gruplar tarafından silahlı altına alınmaktadır. Mahalli halk asker, polis ve istihbarat güçlerini problemin bir parçası olarak görmektedir. Bölgesel aktörler ve istikrarsızlıktan yararlanan yasa dışı madencilik çıkarları güvenliğinin kötüleşmesine daha fazla katkı sağlamaktadırlar. M23'e karşı esas mücadele sorumluluğu DRC Silahlı Kuvvetlerine ait olmasına rağmen, Kongo hükümeti MONUSCO'yu M23'e karşı yeterince etkili mücadele etmemekle suçlamakta ve hedef saptırmaya çalışmaktadır. MONUSCO'nun çekilmesi halinde Kongo Silahlı Kuvvetlerinin vatandaşları koruyacak ölçüde güvenlik sağlama ihtimalinin çok düşük olduğu, hatta mümkün olamayacağı tahmin edilmektedir. Devlet Başkanı Tshisekedi 2022'de EAC'den M23 ile

mücadele etmek için ülkeye kuvvet göndermesini rica etmiş ancak daha bir yıl geçmeden gönderilen kuvvetin geri çekilmesini istemiştir. Ardından 2023'te SADC'den aynı yönde talepte bulunmuştur (Natulya, 2024, 20 Mayıs). Halen 700 kadar SAMIDRC (SADC Mission in the DRC) gücü Kongo'da görev yapmaktadır (Cruz and Smit, 2024). SAMIDRC bölgede konuşlanmasına rağmen, M23 unsurları Kivu eyaletini oluşturan beş bölgeden ikisinin kontrolünü ele geçirmişler ve Şubat 2024'te buralarda kendi mahalli yönetimlerini oluşturmuşlardır (Natulya, 2024, 20 Mayıs). MONUSCO, Nisan 2024 ayında Güney Kivu eyaletindeki kamplarını kapatmıştır. Şimdi sadece Kuzey Kivu'daki MONUSCO kampları faaliyet göstermektedir. Wazalendo milislerince desteklenen FARDC birlikleri ile M23 ve ADF silahlı grupları arasında ağır çatışmaların yaşandığı, 10-20 Haziran 2024 arasında 350 bin kadar sivilin yerlerinden edildiği rapor edilmiştir.

Devlet Başkanı Tshisekedi'nin MONUSCO'nun kapatılması ve onun yerine Afrikalı barış güçlerinin görev alması konusundaki ısrarının objektif bir karar olmadığı, Kongo Silahlı Kuvvetlerinin gittikçe artan istismarcı eylemleri üzerindeki BM kontrolünü azaltmaya yönelik bir gayret olduğu iddia edilmektedir. Bu arada Afrikalı birliklerden oluşan FIB, isyancı ADF ve FDLR unsurlarına karşı mücadelede fazla başarılı olamadığı için "tavsiye ve yardım" misyonuna dönüşmüştür. MONUC'un tamamen kapanması halinde silahlı isyancı gruplar ile mücadele sadece disiplinsiz FARDC unsurlarına kalmış olacaktır (Natulya, 2024, 20 Mayıs).

Değerlendirme

MONUC, İkinci Kongo Savaşı sonunda imzalanan ateşkes anlaşmasının uygulanmasını denetlemek üzere tek boyutlu ve sivil ağırlıklı bir gözlemci misyonu olarak başlatılmıştır. Ancak DRC'deki istikrarsızlık nedeniyle Misyon büyümüş ve çok boyutlu bir barışı zorlama operasyonuna dönüşmüştür. MONUC 2010 yılında MONUSCO'ya dönüşmüş ve DRC ve komşu ülkelerinde meydana gelen gelişmeler sonucu, Ekim 2013'te, 21.485 üniformalı ve 3.994 uluslararası sivil personelin görev yaptığı, BM'nin en büyük barışı zorlama operasyonlarından birisi haline gelmiştir. Ruanda, Uganda ve Angola gibi komşu ülkeler DRC toprakları üzerinde askerî ve ekonomik menfaatlerini gerçekleştirmek üzere mücadele etmektedirler. MONUC Misyonunun başlamasından bu yana 25 yıl, MONUSCO'ya dönüşümün üzerinden de 14 yıl geçmiştir. MONUSCO Güney Kivu'daki kamplarını Nisan 2024'de boşaltmıştır. DRC Devlet Başkanı Tshisekedi, Misyonun tamamen ülkesinden çekilmesinde ısrar etmektedir.

Bölgedeki çatışmaların temelinde yatan nedenleri genel olarak şu şekilde sıralamak mümkündür: (i) Belçika koloni döneminde güç yapılarının Belçika idaresi tarafından istismar edilmesi. (ii) 1965-1997 yılları arasında ülkeyi diktatörce yöneten Mobutu'nun yönetim tarzından kaynaklanan yapısal problemler. (iii) Bu problemleri ağırlaştırın 1994 Ruanda soykırımı ve Soğuk Savaşın bitmesi gibi bölgesel ve uluslararası tetikleyici olaylar. (iv) İyi yönetim (*good governance*) eksikliği. (v) Komşu ülkeler ile ülke içindeki anahtar konumdaki elitlerin DRC'nin istikrarsızlığından menfaat sağlamaları. Belçika koloni döneminde izlenen iki politikanın bugünkü çatışmaları etkilemeye devam ettiği

görülmektedir. Birincisi, iki dünya savaşı arasındaki dönemde Kongo'daki işgücü açığını kapatmak üzere ülkenin doğusundaki tarım alanlarına göç ettirilen Ruandalıların Kongo'daki etnik güç yapılarını etkilemesidir. İkincisi ise Belçikalıların halkın sosyal yapısını bozmalarıdır. Belçikalılar, Kongo halkını kolay yönetebilmek için aşiret/kabile anlayışına dayalı sosyal yapıyı iki yönlü olarak değiştirmişlerdir. Kendilerine tehdit teşkil edebilecek kadar güçlü olan yerel liderlerin etkilerini azaltmışlardır. Yerel nüfusu kontrol etmenin gerekli olduğu durumlarda ise yerel liderlerin güçlerini genişletmişler ve hatta yeniden tanımlamışlardır. Genellikle daha küçük gruplar bir yöneticinin merkezi otoritesine tabi kılınırken, daha büyük aşiretler güç politikaları nedeniyle çeşitli alt gruplara bölünmüştür. Yerel halkın sosyal yapısının bozulmasının sonraki yıllarda isyanları kolaylaştırıcı bir etki yaptığı söylenebilir (Muller, 2008, s. 129).

Mobutu'nun yönetim tarzından kaynaklanan yapısal nedenler olarak; gücün ve kaynakların merkezi kontrolü; uluslararası aktörler, millî siyasi elitler ve mahalli silahlı grupların adının karıştığı devasa yasa dışı maden çıkarma endüstrisi; arazi sahibi olabilmek için yarışan talepler; eşit olmayan vatandaşlık hakları ve DRC genelinde ekonomik kaynakların kontrolü ve bu kaynaklara erişim konusundaki bölgesel mücadele sayılabilir. Bu nedenlerin bir bölümüne yukarıdaki analizde değinilmiştir. Yukarıda değinilmeyen vatandaşlık hakkı 1950'den önce Kivu ve Ituri bölgelerine göç ettirilen Ruandalılar ile Burundililerin elde etmekte zorlandıkları bir konudur. Bu insanlar Kivu ve Itiru bölgelerinde yerli halk gözünde yabancı olarak sayılmışlar ve Kongo'daki uzun geçmişlerine rağmen vatandaşlık haklarından yararlandırılmamışlardır (Novosselof vd., 2019, s. 40). Mağdur konumundaki bu insanlar hükümet aleyhine olan isyan ve başkaldırlara kolaylıkla iştirak edebilmektedirler. Arazi sahipliği konusundaki yarışan talepler daha çok Kivu eyaleti ile ilgilidir. Çok verimli tarım arazilerine sahip Kivu eyaletlerinde toprak sahipliği sadece geçimini sağlama yöntemi değil, aynı zamanda bir kimlik ve itibar unsuru olarak kabul edilmektedir. Bu bölgelerde her etnik grup mensubunun toprak sahibi olmasına müsaade edilmemektedir (Novosselof vd., 2019, s. 42). DRC'nin komşularının DRC toprakları üzerinde çatışan ve yarışan menfaatlerine de yukarıda değinilmiştir. Yukarıda M23'ün 2021 yılında tekrar çatışma sahnesine sürülmesi örneğinde belirtildiği gibi Ruanda ve Uganda DRC topraklarında bir diğerinin faaliyet göstermesinden rahatsızlık duymaktadır.

Çatışmaların altında yatan nedenleri ortadan kaldırmadan, sadece barış operasyonları yoluyla DRC'de kalıcı bir istikrar sağlamanın uzak bir ihtimal olduğu düşünülmektedir. Barış operasyonları geçici bir süre güvenlik ortamının tesisine yardımcı olabilir. Kalıcı istikrar ancak çatışmaların temelinde yatan sorunların siyasi yollarla çözümü ile sağlanabilir. DRC'nin sorunlarını siyasi yöntemlerle çözmekten sorumlu makamları işgal etmiş şahısların büyük bir bölümünün yolsuzluk ve organize suçlara adı karışmış zevattan oluştuğu görülmektedir. Örneğin; eski Devlet Başkanı Kabila'nın yakın ailesi, tarım, madencilik, bankacılık, emlak, telekomünikasyon ve hava yolları da dâhil olmak üzere Kongo ekonomisinin hemen her sektöründeki büyük iktisadi varlıkları kontrol etmektedirler. Bu kontrol, Kabila ailesinin ve onların çevresindeki müttefik elit ağının, işbirliği, zorlama, yolsuzluk ve uluslararası destek gibi çeşitli teknikleri kullanarak devlet aygıtı ve sivil toplum üzerindeki hâkimiyetlerini güçlendirmesine

olanak sağlamaktadır (Novosselof vd. 2019, s. 41). Bu elit ağı ayrıcalıklı konumunu kaybetmek istememekte ve hatta daha da güçlendirmeye çalışmaktadır. MONUSCO'nun başarılı olmasının bu zevatin çıkarlarına zarar verme potansiyeli bulunmaktadır. Ev sahibi yönetimin istek ve gayreti olmadan barış operasyonunun başarı sağlama şansı çok düşüktür. Bu nedenle, DRC'de en öncelikli konunun, siyaset kurumunun temizlenmesi, ülke kaynaklarının siyasi ve askerî elitler ağı, savaş ağaları (*war lords*), organize suç örgütleri ve komşu ülkeler arasında yasa dışı yollarla paylaşılmasına son verilmesi ve bu kaynakların halkın ihtiyaçlarını karşılayacak ve kalkınmayı sağlayacak şekilde yatırıma kanalize edilmesi olduğu değerlendirilmektedir. İkinci öncelikli konunun DRC güvenlik kuvvetlerinin sıkı bir reforma tabi tutularak; halk için bir tehdit ve baskı unsuru, ülke kaynakları için bir sömürü vasıtası ve hukuk devletinin tesisi için bir engel olmaktan çıkarılması olduğu düşünülmektedir. Üçüncü öncelikli konunun ise komşu ülkelerin muhalif gruplarının, DRC'de üslenerek, kendi ülkelerindeki yönetimlere karşı saldırılar düzenlemesinin önüne geçilmesi, bunu bahane eden komşu ülkelerin silahlı kuvvetlerinin DRC topraklarında operasyon yapmasına zemin yaratacak olayların engellenmesi ve böylece komşu ülkelerin DRC'nin iç işlerine karışmasının önlenmesi olduğu kıymetlendirilmektedir. Belirtilen konularda acilen iyileşme sağlanmadıkça BM veya AB ya da Afrika Birliği barış operasyonları ile DRC'de istikrar sağlamaya çalışmak boşuna birer uğraş olacaktır.

Genel hatları ile değerlendirildiğinde; MONUSCO, DRC'nin ülke bütünlüğünün korunmasında önemli bir görev icra etmiştir. İkinci olarak, DRC, MONUSCO sayesinde BM gündeminde kalmış ve uluslararası toplumun devamlı angajmanını sağlamıştır. Üçüncü olarak, Birinci veya İkinci Kongo Savaşına benzer büyük bir savaşın patlamasını önlediği söylenebilir. Son olarak, sivillerin korunması, insani yardım sağlanması, insan haklarına saygı gösterilmesi konularında sivil toplum gayretlerini kuvvetlendiren bir etki sağladığı düşünülebilir. MONUSCO operasyonu hiç başlatılmamış olsaydı bölgedeki sivil katliamlar, mülteci hareketleri, mülteci kamplarına insani yardımların ulaştırılması ve insan hakları ihlalleri gibi konularda tam bir insanlık felaketi yaşanabilirdi. MONUSCO'nun yeterli şartlar oluşmadan sona erdirilmesinin de aynı felakete yol açma ihtimali yüksek görülmektedir. MONUC ve MONUSCO Misyonlarının hatalı tutum veya ikilemleri yukarıda belirtildiğinden burada bir daha tekrarlanmayacaktır. Sadece BM Genel Sekreteri Özel Temsilcisinin sık sık değişmesinin Misyonun harekât konseptinin de sık sık değişmesine yol açtığı ve bu durumun harekâtın başarısını olumsuz etkilediğini belirtmek faydalı olacaktır.

7. BARIŞ OPERASYONLARININ GELECEKTEKİ MUHTEMEL YERİ

Gelecekte ortaya çıkacak anlaşmazlıklarda bir barış operasyonu icra edilip edilmeyeceğine ilişkin karar aşamasında her şeyden önce BMGK daimî üyelerinin millî menfaatlerinin ve millî güvenlik politikalarının önemli rol oynamaya devam edeceği düşünülmektedir (Jett, 2019, s. 14). Bu düşünce UA İlişkiler Realist Teorisi ile tutarlı bir çıkarsamadır. Beş daimî üyenin herhangi biri çatışma bölgesini kendi ilgi alanı olarak görür ve diğer büyük güçlerin o bölgeye müdahil olmasını istemezse operasyon kararını engelleme yoluna gidebilir. Bu konuda özellikle Rusya'nın Kafkasya ve Orta Asya bölgesinde

çıkabilecek bir çatışmaya kendisi dışındaki ÷lkelerin m÷dahil olmaması ve bölgedeki güç dengesinin bozulmaması konusunda hassas davranacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Diğer taraftan anlaşmazlık bölgesinde önemli menfaatleri bulunmayan daimî üyelerin operasyon kararına ilgisiz kalması da bir başka olasılık olarak gör÷lmektedir. Ancak çatışmaların devam etmesinin veya genişlemesinin, büyük bir kontrolsüz göç hareketine yol açması veya çatışma bölgesinden beslenen terör hareketlerinin bölgesel veya daha da genişleyerek küresel güvenliği tehdit etmesi ya da stratejik hammadde temininin kesintiye uğrama ihtimalinin yüksek olması gibi durumlarda daimî üyelerin daha kolay operasyon kararı alabileceği tahmin edilmektedir. 13 Temmuz 1960'da Kongo Cumhuriyeti'nin talebi üzerine ONUC operasyonuna ilişkin kararın BMGK'da 14 Temmuz 1960'da alınabilmiş olması bu konudaki somut örneklerden birisini teşkil etmektedir.

Soğuk Savaş dönemindeki kadar katı olmasa bile ABD, Rusya ve Çin gibi küresel güçler arasındaki rekabetin, stratejik ve jeopolitik öneme sahip bölgelerdeki anlaşmazlıklarda, BMGK'daki karar alma sürecini olumlu veya olumsuz olarak etkilemeye devam etmesi olası gör÷lmektedir (Jett, 2019, s. 293). Bu olasılık da Realist Teori ile uyumlu bir tahmindir. Özellikle büyümesi halinde söz konusu güçleri karşı karşıya getirebilecek çatışma bölgelerinde barış operasyonu başlatma kararı daha kolay verilebilecektir. BMGK'da 2022 yılında, o zaman devam eden barış operasyonlarının görev talimatları yenilenirken, müzakereler çok çetin geçmiş ve görüş ayrılıklarının derin olduğu gör÷lmüştür. Çin ve Rusya, veto etmeseler de MINUSCA ve MINUSMA dâhil birkaç görev talimatının onayında çekimser kalmışlardır. Bu rekabetin; insan hakları, iyi yönetim ve demokratikleşme çabalarına daha az önem verilmesine de yol açabileceği savunulmaktadır (Cruz, 2023, 29 Mayıs).

Batı ÷lkelerinin Libya'ya insani m÷dahaleyi öngören 1973 (2011) sayılı kararını istismar ederek ÷lkede rejim değişikliğine gitmeleri ve ÷lkeyi kaosa sürüklemelerinin ardından, BMGK'da insani m÷dahale (*humanitarian intervention*) veya koruma sorumluluğu (*responsibility to protect-R2P*) çerçevesinde bir barış operasyonu başlatma kararı için daimî üyeler arasında uzlaşa sağlama ihtimalinin çok zayıf olacağı düşün÷lmektedir.

Kuvvet korumanın (*force protection*) büyük güçler için barış operasyonu başlatma veya operasyona katılım kararını etkileyecek önemli faktörlerden birisi olacağı düşün÷lmektedir. Bu devletlerin, kendi askerlerini, zayıf riski fazla olan barış operasyonlarında görevlendirmekten kaçınacağı, bu tür anlaşmazlıklara m÷dahale için Afrika Birliği gibi bölgesel güvenlik kuruluşlarının m÷dahalesini teşvik edebilecekleri değerlendirilmektedir. Yukarıda 6'ncı maddede açıklanan DRC örneğinde gör÷ldüğu gibi Afrika Birliği, EAC ve SADC gibi Afrikalı örgütler 2000'li yıllardan sonra barışı koruma alanında sorumluluk üstlenmektedirler. ABD, Avrupa Birliği gibi ÷lke ve örgütler Afrikalı örgütlerin operasyonlarına finansal katkı ve teçhizat desteği sağlamaktadırlar.

Operasyon maliyetinin karşılanması, geçmişte olduğu gibi gelecekte de karar verme veya operasyon süresini uzatma aşamasında önemli bir faktör olma durumunu koruyacağı değerlendirilmektedir. Özellikle ABD'nin mali katkısının BM barış operasyonları bütçesinin %25'ini geçmeyeceği

konusundaki beyanından sonra, diğer büyük devletler ilave gönüllü katkı yapmadıkları sürece, büyük çapta harcama gerektirecek BM barış operasyonu başlatma kararlarının daha zor alınabileceğini söylemek mümkündür.

Hükümet Dışı Organizasyonlar (HDO) hızlı karar alma yöntemleri, değişik finansman kaynaklarına sahip olmaları, esnek çalışma şekilleri ve silahsız olmaları nedeniyle çatışan taraflarla daha kolay ilişki kurabilmekte ve daha etkili görev yapabilmektedirler (Jett, 2019, ss. 20-21). Gelecekteki barış operasyonlarında HDO'ların çatışma bölgelerinde faaliyet gösteren ana aktörler arasında yerlerini alacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle insan hakları ihlallerinin tespiti, sivillerin korunması ve insani yardımın mülteci kamplarına ulaştırılması konularında HDO'lara duyulan ihtiyacın gelecekte de artan bir şekilde devam edeceği tahmin edilmektedir.

Bölgesel organizasyonlar, ev sahibi hükümetler ve mahalli toplumlarla ortaklığın önemli bir özellik olarak ortaya çıkacağı düşünülmektedir. AB, NATO ve Afrika Birliği gibi teşkilatların gittikçe artan oranda çatışma yönetiminde etkili olmaya devam edecekleri ve BM'nin de bu örgütlerle kriz bölgelerine müdahalede daha etkili bir işbirliği sürecine girebileceği değerlendirilmektedir. Nitekim DRC'de MONUC ve MONUSCO ile AB Misyonları (IEMF, EUFOR RDCongo, EUSEC RDCongo) sinerji sağlayacak şekilde faaliyetlerini koordine edebilmişlerdir. MONUSCO ile SAMIDRC de operasyonel faaliyetlerle ilgili koordine ve işbirliğinde bulunmaktadır. SADC resmi olarak BM'den SAMIDRC için lojistik ve operasyonel destek talebinde bulunmuş, 13 Mart 2024'te Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi, 8 Mayıs 2024'te de DRC yönetimi bu talebi desteklediklerini BMGK Dönem Başkanına birer mektupla bildirmişlerdir (What's In Blue, 2024, 26 Haziran). Diğer taraftan ev sahibi ülke yöneticilerinin tutumlarının barış gücü operasyonlarını ne ölçüde olumsuz etkileyebilecekleri, yukarıda 6'ncı maddede DRC örneğinde açıklandığı üzere, hem Kabila hem de Tshisekedi döneminde çok açık bir şekilde görülmüştür.

Gelecekteki savaşların büyük bir bölümünün sivil çatışmalar şeklinde olacağı tahmin edildiğinden (Kaldor, 2012, s. 162) barış operasyonlarının da ağırlıklı olarak askerî kuvvet kullanımını (Şart'ın VII'nci Bölümü) ihtiva etmesi beklenmektedir. Barış güçlerinin, sivil çatışmaların doğası gereği, polis, jandarma, sivil uzmanlar, insan hakları uzmanları ve siyasi danışman gibi bazı özel yeteneklere olan ihtiyaçlarının gittikçe artacağını söylemek yanlış olmayacaktır (UN DPO, 2016). Yine DRC örneğinde, tek boyutlu bir sivil gözlemci operasyonu olarak başlayan MONUC'un nasıl çok boyutlu bir operasyona evirildiği, asker, polis ve sivil unsurları kapsayan büyük çaplı operasyona nasıl dönüştüğü yukarıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Son olarak, BM barış operasyonlarının durumunun ve ortaya çıkmaya başlayan geleceğin ihtiyaçlarının kapsamlı bir değerlendirmesini yapmak üzere bir önceki BM Genel Sekreteri Ki-Moon tarafından hazırlatılan HIPPO raporunda yer alan şu hususlar hâlâ önem ve güncelliğini korumaktadır: (i) BM barış ve güvenlik gündeminin merkezine kadının yerleştirilmesi. (ii) Krizin tüm sürecine etkin reaksiyon gösterecek, krize özgü (*tailored*) barış operasyonları geliştirme. (iii) Siyasi sürece yardım, sivillerin

korunması, milislerin topluma entegrasyonu, seçimlerin organizasyonuna destek sağlama, insan haklarını koruma ve geliştirme, hukuk devletini yeniden tesise yardım görevlerinin öneminin artması. (iv) Modern teknolojinin etkili kullanımı, bilgi veya istihbarat temini ve sahada gelişen duruma uyum sağlama yeteneği. (v) Sahadaki sivil gözlemci, siyasi ve insan hakları görevlilerindeki artış.

8. SONUÇ

Bu çalışmada BM barış operasyonları değişik boyutları ile gözden geçirilmiştir. Halen devam eden operasyonlardan bazıları BM Teşkilatı kurulduktan birkaç yıl sonra başlamış olmalarına rağmen hala sonlandırılmamışlardır. Özellikle Soğuk Savaş döneminin sona ermesinden sonra bölgesel kuruluşlar da gittikçe artan sayıda barış operasyonu icra etmeye başlamışlar, söz konusu kuruluşların devam eden operasyonlarının miktarı BM barış operasyonlarının sayısını geçmiştir. Bu durum, barış operasyonlarının, uluslararası ilişkilerde, çatışma yönetiminin önemli bir unsuru olma özelliğini sürdürdüğünü yansıtmaktadır. BM barış operasyonlarının, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında, önemli vasıtalar olmaya devam edeceği düşünölmektedir.

BM'nin kuruluşundan bu yana başlatılan 70'den fazla barış operasyonu arasında görev talimatlarında verilen görevleri başarı ile tamamlayanlar mevcuttur. Ancak söz konusu görevleri yerine getirmekte başarısız olan operasyonlar da bir o kadar fazladır. Operasyonların başarısız olma sebeplerinin bir kısmı BMGK daimi üyesi olan büyük güçlerin tutumlarından, bir diğer kısmı BM Teşkilatının kendi yetersizliklerinden, bir başka kısmı ev sahibi ölkelerin tutumlarından ve geriye kalan bölümü de harekâta katılan birliklerin tutum ve eğitim yetersizliklerinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeplerden önemli görölenler yukarıda 5'inci maddede açıklanmıştır. Karşılaşılan problemlerin önemli bir kısmı BM Teşkilatının kontrolü dışında olup, bunların çözümü bir kurum olarak BM'in imkân ve kabiliyetlerini aşmaktadır. Ancak bir kurum olarak BM'nin kendi teşkilat etkinliğini artırmasının da operasyonların başarı şansını artırmak için zorunlu olduğu değerlendirilmektedir.

BMGK'nın beş daimî üyesi dâhil büyük güçler, şimdiye kadar, anlaşmazlıklara çoğunlukla kendi millî menfaatleri penceresinden bakmışlardır. Bu çalışmanın 3'üncü maddesinde incelenen dönemlerden bazılarında daimi üyeler arasında uzlaşa sağlanamadığı için hiç barış operasyonu başlatılmamıştır. Bazı dönemlerde ise bu devletlerin millî çıkarlarını korumak için muğlak görev talimatları ile operasyon başlatılmış veya operasyonlara yeterli birlik ve kaynak tahsisi yapılamamıştır. Büyük güçlerin bu tutumları, UA İlişkiler Realist Teorisi çerçevesinde beklenen bir durum olmasına karşılık, devletler arasındaki anlaşmazlıkların barışçıl çözümüne katkı sağlamaktan uzak bir davranış olmuştur. Büyük güçler bu tutumlarını değiştirmedikçe barış operasyonlarının başarı şansını önemli ölçüde artırmak mümkün görölmemektedir.

Büyük güçlerin barış operasyonlarına siyasi destek sağlamaları ve birlik ve teçhizat katkısında bulunmalarının söz konusu operasyonların başarısı için büyük önem taşıdığı kıymetlendirilmektedir. Bu güçlerin sağladığı siyasi destek sayesinde çatışan taraflara diğer devletlerin destek sağlaması

caydırılabilmekte veya isyancı gruplar üzerinde baskı kurulabilmektedir. 2013'te ABD, İngiltere, Almanya, İsveç ve Hollanda gibi MONUSCO'ya destek sağlayan ülkelerin M23 Hareketine yaptığı desteği kesmesi konusunda Ruanda'ya yaptıkları baskı bir hayli etkili olmuştur. Benzer şekilde büyük güçlerin birlik/kaynak katkıları sayesinde bu ülkelerdeki kamuoyu barış operasyonu icra edilen harekât bölgesine ilgi gösterebilmekte ve insani yardım sağlanması, sivil katliamların ve insan hakları ihlallerinin durdurulması konularında kendi politikacıları üzerinde baskı oluşturabilmektedirler. Bu kamuoyu baskısı barış operasyonlarının başarısına olumlu katkı yapmaktadır.

Kronik hale gelmiş krizler ancak siyasi bir çözümle sonlandırılabilirler. BM operasyonları, siyasi olarak çözülememiş kronik krizlerde, büyük devletler için bir kaçış noktası veya sorumluluğu BM'ye aktarma yöntemi olarak kullanılmamalıdır. Krizin sorumluluğunu kurum olarak BM'ye devretmek maalesef sorunların çözümüne önemli bir katkı sağlamamakta, sadece ilgili barış operasyonlarının süresinin uzamasına yol açmaktadır. Bu da hem emek, hem zaman ve hem de kaynak israfına yol açmakta ve ayrıca bir kurum olarak BM'nin güvenilirliğini de aşındırmaktadır. Bu nedenle gereğinden fazla uzamış operasyonları tekraren uzatmak yerine uluslararası toplumun krize siyasi çözüm bulmaya odaklanmasının faydalı olacağı düşünölmektedir.

Barışın tesisi ve korunması, başta büyük devletler olmak üzere, BM'ye üye diğer ülkeler ile ev sahibi ülkelerin iyi niyet ve ortak gayretleri ile mümkün görölmektedir. Büyük güçler millî menfaatlerini ön planda tutarak krizlere müdahale etme tutumlarını terk etmedikçe çatışmaların önlenmesi ve barış operasyonlarının başarıya ulaşması çok zayıf bir ihtimal olarak görölmektedir. Bu nedenle; başta küresel hegemon rolünü sürdürmeye çalışan ABD olmak üzere, büyük güçlerin yapıcı desteği BM barış operasyonlarının başarısı için zaruri görölmektedir.

Son yıllarda başlatılan barış operasyonlarının önemli bir bölümünü VII'nci Bölüm operasyonları oluşturmaktadır. Bu durum genellikle ülke içi krizlere müdahale etme ve barış operasyonu başlatma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. VII'nci Bölüm operasyonlarında ilgili barış gücü adeta çatışan bir taraf konumuna gelebilmektedir. Barış operasyonu genellikle ilgili ülkedeki meşru yönetimin daveti/rızası ile yapıldığı için yönetime muhalif gruplar daha operasyonun başlangıcında barış gücünü bir rakip unsur olarak görebilmektedir. Bu durum barış gücü unsurlarını muhalif grupların hedefi haline getirmektedir. Çatışmalar şiddetlenmekte ve istikrar sağlanamamaktadır. Ayrıca barış operasyonlarının icrasına yönelik prensipler geçmişte barışı koruma operasyonlarının ihtiyaçlarına cevap verecek tarzda geliştirildiği için barışı zorlama operasyonlarını söz konusu prensiplerle yürütmek çoğu zaman etkinlik sağlayamamaktadır. Bu durum BM VII'nci Bölüm operasyonlarının başarı şansını azaltabilmektedir. Söz konusu operasyonların icrasına ilişkin prensiplerin gözden geçirilmesinin de gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

Devletler arasındaki anlaşmazlıklara ve ülke içi çatışmalara ilave olarak yeni ortaya çıkan iklim değişikliği gibi küresel sorunlar da UA barış ve güvenliği tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır. Bu sorunların yarattığı güvenlik tehditlerine nasıl karşılık verileceği konusunda ise henüz küresel düzeyde

ortak bir anlayış sağlandığını söylemek güçtür. Bu konunun gelecek yıllarda UA barış ve güvenlik gündemini önemli ölçüde meşgul etmesi kuvvetli bir olasılık olarak görölmektedir.

KAYNAKLAR

- Allen, N. D.F.(2023, 9 Ağustos). African-Led Peace Operations: A Crucial Tool for Peace and Security. *Spotlight*. Africa Center for Strategic Studies. Erişim adresi: <https://africacenter.org/spotlight/african-led-peace-operations-a-crucial-tool-for-peace-and-security/>
- Annan, K. (1998). Challenges of New Peacekeeping. Otunnu, Olara A. ve Doyle, Michael W. (Ed.), *Peacemaking and Peacekeeping for the New Century* içinde (169-188). Rowman & Littlefield Publishers.
- Badmus, I. A. ve Jenkins, B. (2019). Basic Concepts and Theories in International Peacekeeping: An Analytic Review. *Austral: Brazilian Journal of Strategy & International Relations*, 8(16), 51-80.
- Banbury, A.. (2016, 20 Mart). I Love the U.N., but it is Failing. Opinion. The New York Times. Erişim adresi: <https://www.nytimes.com/2016/03/20/opinion/sunday/i-love-the-un-but-it-is-failing.html>
- Bellamy, A. J. (2004). The “next stage” in peace operations theory? *International Peacekeeping*, 11(1), 17-38.
- Bellamy, A. J., Williams, P. D. ve Griffin, S. (2010). *Understanding Peacekeeping*, (2. Ed). Polity Press.
- Bothe, M. (2012). Peacekeeping. Simma, B., Khan, D., Nolte, G., Paulus, A. (Ed.), Wessendorf, N. (Assistant Editor). *The Charter of the United Nations: A Commentary*, Volume I (3. Ed.) içinde (1171-1200). Oxford University Press.
- Boutros-Ghali, B. (1992). An Agenda for Peace: Preventive Diplomacy, Peacemaking and Peacekeeping. *International Relations*, 1(3), 201-218.
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Britannica, T. Editors of Encyclopedia (2024, April 12). Moise Tshombe. Encyclopedia Britannica. Erişim adresi: <https://www.britannica.com/biography/Moise-Tshombe>
- Britannica, T. Editors of Encyclopedia. (2024, April 29). Congo Free State. Encyclopedia Britannica. Erişim adresi: <https://www.britannica.com/place/Congo-Free-State>
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2024, May 27). Rwanda genocide of 1994. Encyclopaedia Britannica. Erişim adresi: <https://www.britannica.com/event/Rwanda-genocide-of-1994>
- Cammaert, P. (2011). MONUC as a Case Study in Multidimensional Peacekeeping in Complex Emergencies. International Peace Institute, 2011/03. Erişim Adresi: https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2011/03/pdfs_favoritapaper_favoritacammaert.pdf
- Chetail, V. (2004). Ad-Hocism and the Rules of Collective Security: Is Peacekeeping Still Relevant for Maintaining International Peace and Security? *Refugee Survey Quarterly* 23(4), 77-110.
- Chiari, B. ve Kollmer, D. H. (2008). *Wegweiser zur Geschichte: Demokratische Republik Kongo*, unter Mitarbeit von Magnus Pahl (3., überarb. Aufl.), Ferdinand Schöningh.
- Cox, R. W. (1981). Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. *Millennium*, 10(2), 126-155.

- Cruz, C. P. ve Smit, T. (2024). SIPRI Map of Multilateral Peace Operations, 2024. SIPRI. Erişim adresi: <https://www.sipri.org/publications/2024/other-publications/sipri-map-multilateral-peace-operations-2024>
- Cruz, C. P. ve Smit, T. (2023). SIPRI Map of Multilateral Peace Operations, 2023. SIPRI. Erişim adresi: <https://www.sipri.org/publications/2023/other-publications/sipri-map-multilateral-peace-operations-2023>
- Cruz, C. P. and Lijn, J. (2024, 29 Mayıs). Multilateral Peace Operations in 2023: Developments and Trends. SPRI. Erişim adresi: <https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2024/multilateral-peace-operations-2023-developments-and-trends>
- Cruz, C. P. (2023, 29 Mayıs). Multilateral Peace Operations in 2022: Developments and Trends. SPRI. Erişim adresi: <https://www.sipri.org/commentary/topical-backgrounder/2023/multilateral-peace-operations-2022-developments-and-trends>
- Day, A. (2021). The Future of UN Peace Operations in a Changing Conflict Environment. Erişim adresi: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/future_of_peacekeeping_operations_in_a_changing_conflict_environment.pdf
- Diehl, P. F., Druckman, D. ve Wall, J. (1998). International Peacekeeping and Conflict Resolution: A Taxonomic Analysis with Implications. *The Journal of Conflict Resolution*, 42(1), 33-55.
- Dobbins, J., Machakaire, J., P, Radin, A., Pezard, S., Blake, J. S., Bosco, L., Chandler, N., Langa, W., Nyuykonge, C., Tunda, K.F. (2019). Africa's Role in Nation Building: An Examination of African-Led Peace Operations, RAND Corporation. Erişim adresi: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR2978.html
- Dorn, W. (2011). The Evolution of Peace and Stability Operations: Overview. Peace and Stability Operations Elective. *Canadian Forces College, Toronto*, 5 April 2011. Erişim adresi: https://www.walterdorn.net/pdf/PeaceOps-Evolution_JCSP37-Elective_Mas_Dorn_5Apr2011_Optimized-ReducedSize_rev10June2011.pdf
- Dorn, W. (2018). Peace Operations: Terms & Definitions. A brief prepared for the House of Commons Standing Committee on National Defence, 11 May 2018, Erişim adresi: <https://walterdorn.net/home/266-peace-operations-terms-definitions>
- Duffield, M. (2001). *Global Governance and the New Wars: The Merging of Development and Security*. Zed Books.
- Ersoy, E. (2009). Realizm. R. Gözen (Der.), *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (2. bs.) içinde (165-196). İletişim Yayınları.
- EU External Action Service (EEAS). (2024). What We Do: Policies and Actions, Missions and Operations. Erişim adresi: https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en#87694
- Featherston, A.B. (1994a). *Towards a Theory of United Nations Peacekeeping*. St. Martin's Press.
- Featherston, A.B. (1994b). Putting the Peace Back into Peacekeeping: Theory Must Inform Practice. *International Peacekeeping*, 1(1), 1994, 3-29.
- Featherston, A.B. (2005). Peacekeeping, Conflict Resolution and Peacebuilding: A Reconsideration of Theoretical Frameworks. Woodhouse, T. ve Ramsbotham, O. (Ed.), *Peacekeeping and Conflict Resolution* içinde (190-218), Frank Cass.

- Frowein, J. A. ve Nico, K. (2002). Introduction to Chapter VII, Articles 39-43. Simma Bruno (Ed.), *The Charter of the United Nations: A Commentary*, (2nd ed.) içinde (701-763). Oxford University Press.
- Galtung, J. (1964). An Editorial: What is Peace Research. *Journal of Peace Research*, 1(1), 1-4.
- Galtung, J. (1967). *Theories of Peace: A Synthetic Approach to Peace Thinking*. International Peace Research Institute.
- Gray, C. (1996). Host-Nation Consent and United Nations Peacekeeping in Yugoslavia. *Duke Journal of Comparative & International Law*, 7(241). Erişim adresi: <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1379&context=djcil>
- Hazdra, P. (2008). Ruanda 1994: Der Hutu-Genozid und seine Auswirkungen auf Äquatorialafrika. Chiari, Bernard und Kollmer Dieter H. (Ed.). *Wegweiser zur Geschichte: Demokratische Republik Kongo, unter Mitarbeit von Magnus Pahl Dritte, überarbeitete Auflage*, içinde (65-69). Ferdinand Schöningh.
- Higgins, R. (1978). A General Assessment of United Nations Peace-Keeping. Cassese, A. (Ed.), *UN Peace-Keeping: Legal Essays* içinde (1-14). Sijthoff.
- Hochschild, A. (2024, April 5). Leopold II. *Encyclopedia Britannica*. Erişim adresi: <https://www.britannica.com/biography/Leopold-II-king-of-Belgium>
- Inter-Congolese Dialogue. (2002). Global and Inclusive Agreement on Transition in the Democratic Republic of Congo, Signed in Pretoria (Republic of South Africa) on 16 December 2002. Erişim adresi: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/CD_021216_Global%20and%20Inclusive%20Agreement%20on%20Transition%20in%20DRC.pdf
- Inter-Congolese Dialogue. (2003). Inter-Congolese Political Negotiations the Final Act, Signed in Sun City (Republic of South Africa) on 2 April 2003. Erişim adresi: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/CD_030402_SunCityAgreement.pdf
- IJC. (1962). Certain expenses of the United Nations (Article 17, paragraph 2, of the Charter), Advisory Opinion of 20 July 1962: I.C.J. Reports 1962.
- IJC. (2022). Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), Reparations, Judgment, I.C.J. Reports 2022.
- Jett, D. C. (2019). *Why Peacekeeping Fails* (20th Anniversary Edition, 2nd ed.). Palgrave Macmillan.
- Johnson, D. (2008). Vom Schicksal geeint? Nationale Identität und regionale Vielfalt. Chiari, Bernard und Kollmer Dieter H. (Ed.). *Wegweiser zur Geschichte: Demokratische Republik Kongo, unter Mitarbeit von Magnus Pahl Dritte, überarbeitete Auflage*, içinde (135-139). Ferdinand Schöningh.
- Kaldor, M. (2012). *New and Old Wars* (3rd ed.). Polity Press.
- Kenkel, K. M. (2013). Five Generations of Peace Operations: from the “thin blue line” to “painting a country blue”. *Rev. Bras. Polit. Int.* 56(1), 122-43.
- Kollmer, D. H. (2008). Kongo-Freistaat und Belgisch-Kongo: Die belgische Kolonialherrschaft 1885 bis 1960. Chiari, Bernard und Kollmer Dieter H. (Ed.). *Wegweiser zur Geschichte: Demokratische Republik Kongo, unter Mitarbeit von Magnus Pahl Dritte, überarbeitete Auflage*, içinde (39-47). Ferdinand Schöningh.

- Latif, D. (2000). United Nations' Changing Role in the Post-Cold War Era. *The Turkish Yearbook*, Volume XXX.
- Lawler, P. (2008). Peace Studies. Williams, Paul D. (Ed.), *Security Studies: An Introduction*, (2nd ed.) içinde (80-86). Routledge.
- Lemarchand, R., Payanzo, N., Cordell, D.D. ve Wiese, B.M. (2024, June 22). Democratic Republic of Congo. Encyclopaedia Britannica. Erişim adresi: <https://www.britannica.com/place/Democratic-Republic-of-the-Congo>
- Lewis, W. H. (1994). Peacekeeping: Whither U.S. Policy? Quinn, D. J. (Ed.), *Peace Support Operations and the U.S. Military* içinde (113-119). National Defense University Press.
- Lijn, J. (2020). Scenarios for the future of peace operations. Erişim adresi: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/scenarios_for_the_future_of_peace_operations.pdf
- Maalim, M. (2024, 18 Nisan). EU allocates US\$116.9 million to support ATMIS force transition in Somalia. News. SomaliSignal. Erişim adresi: <https://somalisignal.com/eu-allocates-us116-9-million-to-support-atmis-force-transition-in-somalia/#:~:text=The%20EU%20will%20provide%20an,specifically%20designated%20for%20the%20SNA.>
- McCoubrey, H. ve White, N. D. (1996). *The Blue Helmets: Legal Regulation of United Nations Military Operations*. Dartmouth Publishing.
- McGreal, C. (2008, 16 Mayıs). The Roots of War in Eastern Congo. News/World. The Guardian. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2008/may/16/congo>
- Medvedev, D. (2011, 9 September, 06:00). Interview to the Euronews TV Channel (Alexander Shashkov), Yaroslavl. Erişim adresi: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/12623>
- Milante, G., Mueller, H. ve Muggah, R. (2020). Estimating future conflict risks and conflict prevention implications by 2030. Erişim adresi: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/estimating_future_conflict_risks_and_conflict_prevention_implications_by_2030.pdf
- Mir, W. (2019). Financing UN Peacekeeping: Avoiding another Crisis. *Issue Brief*. International Peace Institute.
- Mngqibisa, K., Gatebuke, C., De Coning, C., Natulya, P., Djinnit, S. (2022, 29 Haziran). Rwanda and DRC at Risk of War as New M23 rebellion Emerges: An Explainer, *Spotlight*, Africa Center for Strategic Studies. Erişim Adresi: <https://africacenter.org/spotlight/rwanda-drc-risk-of-war-new-m23-rebellion-emerges-explainer/>
- Morgenthau, H. J. (1973). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, 5. bs. Alfred A. Knoph, Inc.
- Muller, E. (2008).“Stammesstrukturen”? Die Frage der ethnischen Zuordnung. Chiari, Bernard und Kollmer Dieter H. (Ed.). *Wegweiser zur Geschichte: Demokratische Republik Kongo, unter Mitarbeit von Magnus Pahl Dritte, überarbeitete Auflage*, içinde (127-133.). Ferdinand Schöningh.
- Nantulya, P. (2024, 2 Ocak). Elections in the Democratic Republic of the Congo: A Persistent Crisis of Legitimacy, *Spotlight*, Africa Center for Strategic Studies. Erişim adresi: <https://africacenter.org/spotlight/elections-democratic-republic-congo-drc-crisis-legitimacy/>

- Nantulya, P. (2024, 20 Mayıs). Understanding the Democratic Republic of the Congo's Push for MONUSCO's Departure, *Spotlight*, Africa Center for Strategic Studies. Erişim adresi: <https://africacenter.org/spotlight/understanding-drc-monusco/>
- NATO. (2023). Operations and Missions: Past and present. Erişim adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm
- NATO Standardization Office (NSO). (2021). AAP-6. NATO Glossary of Terms and Definitions (English and French). Edition 2021. Erişim adresi: <https://www.unap.ro/ro/news/aap6.pdf>
- Novosseloff, A., Abdenur, A. E., Mandrup, T. ve Pangburn A. (2019). Assessing the Effectiveness of the UN Mission in the DRC/MONUC-MONUSCO, Report 2/2019, Norwegian Institute of International Affairs (NUPI).
- şafak, O. (2016). The Evolution of Peace Operations and the Kosovo Mission. *Uluslararası İlişkiler*, 13(51), 99-114.
- Orakhelashvili, A. (2003). The Legal basis of the United Nations Peace-Keeping Operations. *Virginia Journal of International Law*, 43, 485-524.
- Öncü, M. (2006). Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonlarının Hukuki Temelleri. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2(6), 31-57.
- Passmore, T., Karreth, J. ve Tir, J. (2022). Consent in Peacekeeping. Dorussen, H. (Ed.). *Handbook on Peacekeeping and International Relations* içinde (46-59). Elgar.
- Pough, M. (2004). Peacekeeping and Critical Theory. *International Peacekeeping*, 11(1), 39-58.
- Pough, M. (2013). Peace Operations. Williams, Paul D. (Ed.), *Security Studies: An Introduction* (2nd ed.) içinde (393-408). Routledge.
- Quinn, D. J. (1994). *Peace Support Operations and the U.S. Military*. National Defense University Press.
- Petter, W. (2008). Deutscher Einfluss am Kongo. Chiari, Bernard und Kollmer Dieter H. (Ed.). *Wegweiser zur Geschichte: Demokratische Republik Kongo, unter Mitarbeit von Magnus Pahl Dritte, überarbeitete Auflage*, içinde (29-37). Ferdinand Schöningh.
- Reykens, Y. ve Smeets, N. (2015). Losing Control: A principal-agent analysis of Russia in the United Nations Security Council's decision-making towards the Libya crisis. *East European Politics*, 31(4), 369-387.
- Richmond, O. P. (2001). *Maintaining Order, Making Peace*, Palgrave Macmillan.
- Richmond, O. P. (2001). A Genealogy of Peacemaking: The Creation and Re-Creation of Order. *Alternatives*, 26(3), 2001, 317-48.
- Richmond, O. P. (2015). Dilemmas of a Hybrid Peace: Negative or Positive? *Cooperation and Conflict*, 50(1), 50-68.
- Richmond, O. P. (2016). Peace in International Relations Theory. Richmond, O. P., Pogodda, S. ve Ramovic J. (Ed.) *The Palgrave Handbook of Disciplinary and Regional Approaches to Peace* içinde (57-68). Palgrave Macmillan.
- Rikhye, I.J. (1984). *The Theory and Practice of Peacekeeping*. Palgrave Macmillan.
- Rikhye, I.J. (1974). *The Thin Blue Line: International Peacekeeping and its Future*. Yale University Press.

- Sherry, G L. (1990). *The United Nations Reborn: Conflict Control in the Post-Cold War World*. Council on Foreign Relations Critical Issues series, No.2, 7-10.
- Sorenson, D. S. ve Wood, P.C. (Ed.). (2005). *The Politics of Peacekeeping in the Post-Cold War Era*. Routledge.
- Stedman, S. J.. (2001). *Implementing Peace Agreements in Civil Wars: Lessons and Recommendations for policymakers*. IPA Policy Paper Series on Peace Implementation. International Peace Academy (IPA).
- Strizek, H. (2008). Das autoritäre Regime unter General Joseph Désiré Mobutu: Ein Symbol des Kalten Krieges. Chiari, Bernard und Kollmer Dieter H. (Ed.). *Wegweiser zur Geschichte: Demokratische Republik Kongo, unter Mitarbeit von Magnus Pahl Dritte, überarbeitete Auflage*, içinde (49-63). Ferdinand Schöningh.
- Tull, D. (2008). Das Kriegsgeschehen im Kongo seit 1994. Chiari, Bernard und Kollmer Dieter H. (Ed.). *Wegweiser zur Geschichte: Demokratische Republik Kongo, unter Mitarbeit von Magnus Pahl Dritte, überarbeitete Auflage*, içinde (71-77). Ferdinand Schöningh.
- UNSC (UN Security Council) Resolution 50. (1948). S/RES/50 (1948). Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/111999?ln=en&v=pdf>
- UNSC Resolution 143. (1960). S/RES/143 (1960). Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/112108?v=pdf>
- UNSC Resolution 169. (1961). S/RES/169 (1961). Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/112133?ln=en&v=pdf>
- UNSC Resolution 161. (1961). S/RES/161 (1961). Article 1. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/112132?ln=en>
- UNSC Resolution 836. (1993). S/RES/836. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/166973?ln=en&v=pdf>
- UNSC Resolution 837. (1993). S/RES/837. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/166972?ln=en&v=pdf>
- UNSC Resolution 1279. (1999). S/RES/1279. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/384901?ln=en&v=pdf>
- UNSC Resolution 1291. (2000). S/RES/1291. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/408364?ln=en&v=pdf>
- UNSC Resolution 1925. (2010). S/RES/1925 (2010). Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/683422?ln=en&v=pdf>
- UNSC Resolution 1973. (2011). S/RES/1973 (2011). Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/699777?ln=en&v=pdf>
- UNSC Resolution 2098. (2013). S/RES/2098 (2013). Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/747650?ln=en&v=pdf>
- UNSC Statement by the President 26 (1998). S/PRST/1998/26 (31 August 1998). Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/259249?ln=en&v=pdf>
- UNSC Official Records. (1960). 15th year: 873rd meeting, S/PV.873 (13/14 July 1960), New York. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/629517?ln=en&v=pdf>

- UN General Assembly Resolution 377 (V). (1950). A/RES/377 (V) (1950). Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/666466?ln=en&v=pdf>
- UN General Assembly Resolution 262 C. (2018). A/RES/72/262 C. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/1634683?ln=en&v=pdf>
- UN Secretary-General. (1960). Letter Dated 13 July 1960 From the Secretary-General Addressed to the President of the Security Council. 13 July 1960. S/4381. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/619883?ln=es&v=pdf>
- UN Secretary-General. (1992). An Agenda for Peace: Preventive diplomacy, peace-making and peace-keeping: Report of the Secretary-General pursuant to the statement adopted by the Summit Meeting of the Security Council on 31 January 1992. A/47/277, S/24111. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/144858?ln=en&v=pdf>
- UN Secretary-General. (2000). Comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspects. 21 August 2000. A/55/305, S/2000/809. Erişim adresi: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/a_55_305_e_brahimi_report.pdf
- UN Secretary-General. (2003). Letter dated 23 October 2003 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council. 23 October 2003. S/2003/1027. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/504884?ln=en&v=pdf>
- UN Secretary-General. (2015). The Future of United Nations Peace Operations: Implementation of the recommendations of the High-level Independent Panel on Peace Operations. A/70/357–S/2015/682. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/802167?ln=en&v=pdf>
- UN Secretary-General. (2017). Special report of the Secretary-General on the strategic review of the United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo. September 29, 2017, S/2017/826. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/1306019?ln=en&v=pdf#files>
- UN Secretary-General. (2023). Our Common Agenda: Policy brief 9: A New Agenda for Peace. A/77/CRP.1/Add.8. Erişim adresi: <https://digitallibrary.un.org/record/4015560?ln=en&v=pdf>
- UN DPO. (2016). Statement by the Under-Secretary-General for Peacekeeping Operations Hervé Ladsous to the Fourth Committee 20 October 2016. s. 3-5. Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/en/statement-under-secretary-general-peacekeeping-operations-herve-ladsous-to-fourth-committee-2>
- UN DPO. (2020). List of Peacekeeping Operations 1948 – 2020. s.1. Erişim adresi: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/un_peacekeeping_operation_list_3_2.pdf
- UN DPO. (2018). Action for Peacekeeping (A4P). Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/en/action-for-peacekeeping-a4p>
- UN DPO. (2024a). Global Peacekeeping Data (as of 31 March 2024). Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/en/data>
- UN DPO. (2024b). Past Peace Operations. Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/en/past-peacekeeping-operations>
- UN DPO. (2024c). Peacekeeping Operations. Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/en/where-we-operate>
- UN DPO. (2024d). UNIFIL Fact Sheet. Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/unifil>

- UN DPO. (2024e). MONUC, Background. Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/monuc/background.shtml>
- UN DGC. (2024). Peacekeeping Operations Fact Sheet (as of 31 March 2023). Erişim adresi: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping_fact_sheet_march_2024_english_revision_2.pdf
- UN DPKO ve DFS. (2008). United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines. Erişim adresi: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf
- UN DPKO ve DFS. (2009). A New Partnership Agenda: Charting a New Horizon for UN Peacekeeping, New York. 19-20. Erişim adresi: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/newhorizon_0.pdf
- UN DPI. (1996). Former Yugoslavia – UNPROFOR, Background, Review of UNPROFOR Activities. Erişim adresi: https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/unprof_b.htm
- UN DPI. (2008). Under-Secretary-General for Peacekeeping Operations Jean-Marie GUÉHENNO's Address during the UN Tokyo seminar of 5 June 2008. Press ReleasePKO/185. Erişim adresi: <https://www.un.org/press/en/2008/pko185.doc.htm>
- UNMIK (United Nations Interim Administration Mission in Kosovo). (2024). Fact Sheet, Promoting security, stability and respect for human rights in Kosovo. Erişim adresi: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/unmik>
- Urguhart, B. (1987). *A Life in Peace and War*. Harper Row.
- What's In Blue. (2024, 26 Haziran). Democratic Republic of the Congo: Vote on a Resolution Renewing the Sanctions Regime. Erişim adresi: <https://www.securitycouncilreport.org/whatsinblue/2024/06/democratic-republic-of-the-congo-vote-on-a-resolution-renewing-the-sanctions-regime.php>
- Wiseman, H. (1987). The United Nations and International Peacekeeping: A Comparative Analysis. UNITAR. *The United Nations and the Maintenance of International Peace and Security* içinde (264-399). Martinus Nijhoff Publishers.
- Williams, P. D. (2020). The Future of Peace Operations: A Scenario Analysis, 2020-2030. Erişim adresi: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/fopo_scenarios_paul_williams_final.pdf
- Zucchini, D. (2013, 29 Kasım). U.S. Commander in Afghanistan Apologizes for Civilian Death, Injuries. Los Angeles Times. Erişim adresi: <https://www.latimes.com/world/worldnow/la-fg-wn-us-commander-afghanistan-apologizes-civilian-death-20131129-story.html>